XITSONGA FIRST ADDITIONAL LANGUAGE

National Curriculum Statement (NCS)

Curriculum and Assessment Policy Statement

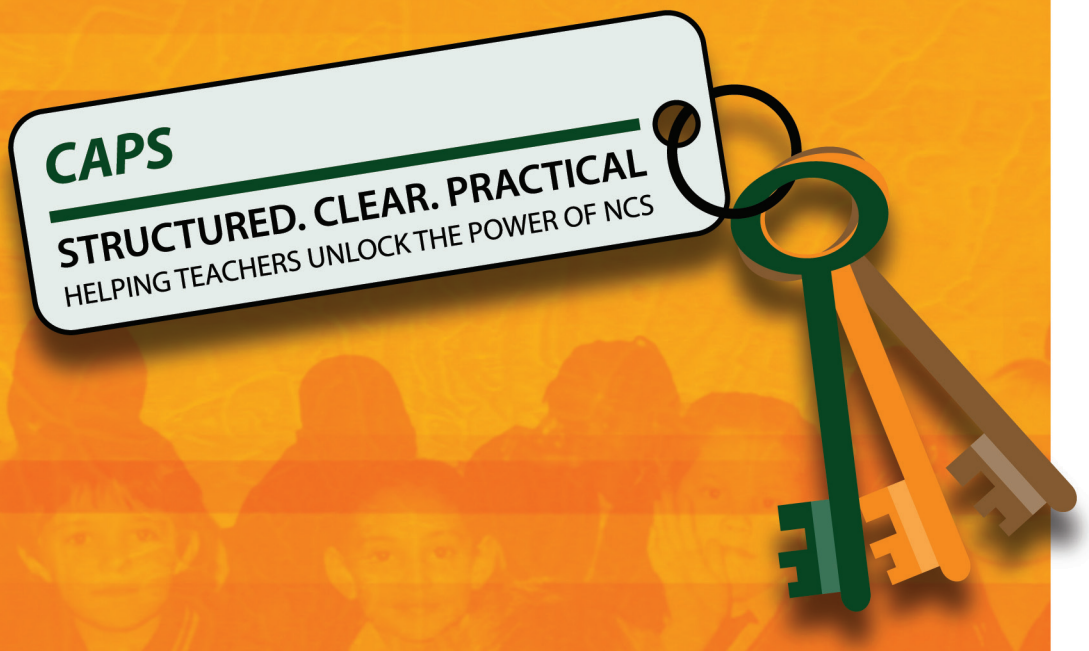

Foundation Phase
Grades 1-3

basic education
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

XITATIMENDE XA PHOLISI YA KHARIKHULAMU NA MAKAMBELELO (XIPHOKHAMA) TIGIREDI TA 1-3

XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA

Department of Basic Education

222 Struben Street
Private Bag X895
Pretoria 0001
South Africa
Tel: +27 12 357 3000
Fax: +27 12 323 0601

120 Plein Street Private Bag X9023
Cape Town 8000
South Africa
Tel: +27 21 465 1701
Fax: +27 21 461 8110
Website: http://www.education.gov.za

© 2011 Department of Basic Education

ISBN: 978-1-4315-0416-9

Design and Layout by: Ndabase Printing Solution

Printed by: Government Printing Works

FOREWORD BY THE MINISTER

Our national curriculum is the culmination of our efforts over a period of seventeen years to transform the curriculum bequeathed to us by apartheid. From the start of democracy we have built our curriculum on the values that inspired our Constitution (Act 108 of 1996). The Preamble to the Constitution states that the aims of the Constitution are to:

- heal the divisions of the past and establish a society based on democratic values, social justice and fundamental human rights;
- improve the quality of life of all citizens and free the potential of each person;
- lay the foundations for a democratic and open society in which government is based on the will of the people and every citizen is equally protected by law; and
- build a united and democratic South Africa able to take its rightful place as a sovereign state in the family of nations.

Education and the curriculum have an important role to play in realising these aims.

In 1997 we introduced outcomes-based education to overcome the curricular divisions of the past, but the experience of implementation prompted a review in 2000. This led to the first curriculum revision: the *Revised National Curriculum Statement Grades R-9* and the *National Curriculum Statement Grades 10-12* (2002).

Ongoing implementation challenges resulted in another review in 2009 and we revised the *Revised National Curriculum Statement* (2002) and the *National Curriculum Statement Grades 10-12* to produce this document.

From 2012 the two National Curriculum Statements, for *Grades R-9* and *Grades 10-12* respectively, are combined in a single document and will simply be known as the *National Curriculum Statement Grades R-12.* The *National Curriculum Statement for Grades R-12* builds on the previous curriculum but also updates it and aims to provide clearer specification of what is to be taught and learnt on a term-by-term basis.

The *National Curriculum Statement Grades R-12* represents a policy statement for learning and teaching in South African schools and comprises of the following:

(a) Curriculum and Assessment Policy Statements (CAPS) for all approved subjects listed in this document;

(b) *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12*; and

(c) *National Protocol for Assessment Grades R-12.*

MRS ANGIE MOTSHEKGA, MP
MINISTER OF BASIC EDUCATION

VUNDZENI

XIYENGE XA 1: XITATIMENDE XA PHOLISI YA RIXAKA YA KHARIKHULAMU NA MAKAMBELELO XA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA.....3

1.1 Vundzhaku 3

1.2 Nkatsakanyo wa kharikhulamu 3

1.3 Swikongomelo swo angarhela swa kharikhulamu ya Afrika Dzonga 4

1.4 Maavelo ya nkarhi 6

1.4.1 Xiyimo xa Masungulo.....6

1.4.2 Xiyimo xa le Xikarhi 6

1.4.3 Xiyimo xa le Henhla 7

1.4.4 Tigiredi ta 10-12 7

XIYENGE XA 2: NTIVISO WA TINDZIMI 8

2.1 Manghenelo 8

2.2 Vutindzimimbirhi hi ku engetela. 8

2.3 Maavelo ya nkarhi 9

2.4 Makambelelo.....10

2.5 Ku dyondzisa ro sungula Ririmi ro Engetela ro Sungula.....10

2.6 Ku Yingisela na ku Vulavula.....10

2.7 Giredi ya 3 Ku Hlaya na ku Tsala 13

2.7.1 Mpaluxo eka switsariwa swa mbangu.....13

2.7.2 Ku hlaya swin'we.....13

2.7.3 Ku hlaya loku leteriweke 14

2.7.4 Ku hlaya hi vambirhi na ku hlaya u a ri yexe 16

2.7.5 Mimpfumawulo.. 16

2.7.6 Ndzemuko wa marito..... 17

2.7.7 Ntwisiso.....17

2.7.8 Ku tsala. 18

2.7.9 Xivumbeko xa ririmi na matirhiselo 18

XIYENGE XA 3: NKATSAKANYO WA VUSWIKOTI BYA RIRIMI NA MINKUNGUHATO YO DYONDZISA..... 19

XIYENGE XA 4: TINXAKA TA SWITSHURIWA LESWI DYONDZIWAKA EKA XIYIMO XO SUNGULA..... 96

DLILOSARI..... 99

XIYENGE XA 1: MANGHENELO YA XITATIMENDE XA PHOLISI YA KHARIKHULAMU NA MAKAMBELELO.

1.1 Vundzhaku

Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 (XKR) xi hlamusela pholisi ya kharikhulamu na makambelelo eka xiyenge xa swikolo.

Ku antswisa matirhiselo ya xona Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xi antswisiwile naswona ku antswisiwa loku ku ta sungula ku tirhisiwa hi Sunguti 2012. Tsalwa rin'we leri hlanganeke ra Pholisi ya Kharikhulamu na Makambelelo ri endliwile eka dyondzo yin'wana na yin'wana ku siva Switatimende swa tidyondzo, Swiletelo swa minongonoko yo dyondza na Swiletelo swa makambelelo ya dyondzo leswa khale eka Tigiredi ta V-12.

1.2 Nkatsakanyo wa kharikhulamu

(a) Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 (Sunguti 2012) xi yimela xitatimende xa pholisi yo dyondza no dyondzisa eswikolweni swa Afrika-Dzonga naswona xi katsa leswi landzelelaka:

(i) *Switatimende swa Pholisi ya Kharikhulamu na Makambelelo* swa dyondzo yin'wana na yin'wana ya xikolo leyi pfumeleriweke hilaha swi longoloxiweke hakona

(ii) Tsalwa ra *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12;*: na

(iii) Tsalwa ra pholisi ra: *National Protocol for Assessment Grades R-12 (January 2012)*.

(b) Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 (Sunguti 2012) xi siva switatimende swa tikharikhulamu ta rixaka swimbirhi swa nkarhi wa sweswi ku nga:

(i) *Revised National Curriculum Statement Grades R-9, Government Gazette No. 23406 of 31 May 2002*, na

(ii) *National Curriculum Statement Grades 10-12 Government Gazettes, No. 25545 of 6 October 2003* and *No. 27594 of 17 May 2005*

(c) Switatimende swa Kharikhulamu ya Rixaka leswi vuriweke eka ndzimantsongo ya b(i) na (ii) swi angarhela switsariwa swa pholisi leswi landzelaka leswi nga ta siviwa hi ndlela yo engetela hi switsongotsongo hi Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 (Sunguti 2012) hi malembe ya 2012 - 2014:

(i) Switatimende swa Dyondzo, Swiletelo swa Nongonoko wo Dyondza na Swiletelo swa Makambelelo ya Dyondzo swa Tigiredi ta V-9 na Tigiredi ta 10-12,

(ii) Tsalwa ra pholisi ra, *National Policy on assessment and qualifications for schools in the General Education and Training Band leri hangalasiweke* eka *Government Notice No. 124* eka *Government Gazette No. 29626* ya 12 Nyenyanyani 2007;

(iii) Tsalwa ra pholisi ra, the *National Senior Certificate: A qualification at Level 4 on the National Qualifications Framework (NQF)*, leri hangalasiweke eka *Government Gazette No.27819* ya 20 Mawuwani 2005;

(iv) Tsalwa ra pholisi ra, *An addendum to the policy document, the National Senior Certificate: A qualification at Level 4 on the National Qualifications Framework (NQF),* mayelana na vadyondzi lava nga na swilaveko swo hlawuleka**,** leri hangalasiweke eka *Government Gazette, No.29466* ya 11 N'wendzamhala 2006, ri katsiwile eka tsalwa ra pholisi ra, *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12; na*

(v) Tsalwa ra pholisi ra, *An addendum to the policy document, the National Senior Certificate: A qualification at Level 4 on the National Qualifications Framework (NQF), mayelana na tsalwa ra National Protocol for Assessment (Grades R-12)*, leri hangalasiweke eka *Government Notice No.1267* eka *Government Gazette No. 29467* ya 11 N'wendzamhala 2006.

(d) Tsalwa ra pholisi ra *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12* xikan'we na swiyenge swa Xitatimende xa Pholisi ya Kharikhulamu na Makambelelo hilaha swi longoloxiweke hakona eka Kavanyisa ka 2,3 na 4 eka tsalwa leri, swi vumba swipimo swa maendlelo na mimpimo ya Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12. Hikwalaho, hi ku ya hi xiyenge xa 6A xa *South African School Act 1996* (nawu wa nomboro ya 84 wa 1996) wu vumba masungulo ya ku va Holobye wa Dyondzo ya Masungulo a nyika vugimutsongo bya mimbuyelo na mimpimo, xikan'we na maendlelo yo kambela matirhelo ya vadyondzi lama nga ta tirhisiwa eka swikolo swa mfumo na leswi tiyimeleke.

1.3 Swikongomelo swa Kharikhulamu ya Afrika-Dzonga hi ku angarhela

(a) Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 xi nyika nhlamuselo ya leswi swi tekiwaka swi ri vutivi, vuswikoti na minkoka leyi faneleke ku dyondziwa eka swikolo swa le Afrika dzonga. Xikongomelo xa kharikhulamu leyi i ku tiyisisa leswaku vana va kuma no tirhisa vutivi na vuswikoti hi tindlela leti nga ta nkoka evuton'wini bya vona vini. Hikwalaho ka leswi, kharikhulamu yi kondletela mhaka yo dyondzisa vutivi lebyi simekiweke eka mbangu lowu vadyondzi va tshamaka eka wona yi ri karhi yi tekela enhlokweni mhaka yo katsa na leswi humelelaka emisaveni.

(b) Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 xi tirha ku:

- fuwisa vadyondzi hi vutivi, vutshila na minkoka leyi nga ta endla leswaku va kota ku tienerisa, na ku va na xiave lexi vuyerisaka exikarhi ka vanhu tanihi vaakatiko va tiko leri tshunxekeke, handle ka ku langutisa vundzhaku bya vona mayelana na swa mahanyelo na ta ikhonomi, rixaka,
- endla leswaku va kota ku fikelela dyondzo ya le henhla;
- olovisa ku khaluta ka vadyondzi ku suka etindhawini to dyondzela eka tona ku ya etindhawu ta mintirho; na
- ku nyika vathori matimu yo enela ya vuswikoti bya mudyondzi.

(c) Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka ya Tigiredi ta V-12 xi simekiwe eka minsinya leyi landzelaka:

- Ku hundzuluxa mahanyelo ya vanhu: ku tiyisisa leswaku ku pfumaleka ka ndzingano ka minkarhi leyi hundzeke ka lulamisiwa, na leswaku swiyenge hinkwaswo swa vanhu va laha tikweni swi nyikiwa swivandla swo ringana swo dyondza
- Ku dyondza hi ku gingirika na vuxoperi: ku kondletela ku dyondza hi ndlela yo kombisa ku gingirika na vuxoperi eku dyondzeni, ku nga ri ku tirhisa maendlelo yo bela enhlokweni na ku dyondza munhu a nga endli vuxoperi bya ntiyiso lowu nyikiweke;

- Vutivi bya le henhla na vuswikoti bya le henhla: mpimohansi wa vutivi na vuswikoti lebyi faneleke ku fikeleriwa eka giredi yin'wana na yin'wana bya kombisiwa na ku endleriwa mimpimo leyi fikelelekaka eka tidyondzo hinkwato;

- Ndlandlamuko: Leswi dyondziwaka na mbangu wa leswi dyondziwaka swa giredi yin'wana na yin'wana swi komba ndlandlamuko ku suka eka timhaka to olova ku ya eka to tika;

- Timfanelo ta vanhu, nkatsahinkwavo, vululami eka ta mbangu na ta mahanyelo ya vanhu: ku katsa minsinya na milawu ya vululami bya ximbangu na ta mahanyelo ya vanhu na ya timfanelo ta vanhu hilaha swi hlamuseriweke hakona eka Vumbiwa ra Riphabuliki ya Afrika-Dzonga. Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta 10-12 xi tekela enhlokweni timhaka ta ku hambanahambana ka vanhu mayelana na ta vusweti, nkalandzingano, rixaka, rimbewu, ririmi, malembe,vutsoniwa na swin'wana swivangelo;

- Ku vona nkoka wa vutivi bya swa ndhavuko: ku amukela leswaku ndzhaka leyo fuwa ya tiko swi na nkoka ngopfu eka ku hlayisa minkoka leyi nga endzeni ka Vumbiwa; na

- Ku khorwisa, nkoka na vuswikoti: ku nyika dyondzo leyi yelanaka na ya matiko man'wana hi nkoka, vuanami na vuenti.

(d) Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 xi kongomisa eku humeleriseni ka vadyondzi lava nga ta kota ku:

- lemuka na ku ololoxa swiphiqo va tlhela va teka na swiboho hi ku ehleketa na hi ndlela ya vuxoperi na vutumbuluxi;

- tirha hi mfanelo va ri voxe na loko va ri na van'wana tanihi swirho swa xipano;

- lulamisa na ku lawula vona vinyi xikan'we na migingiriko ya vona hi vutihlamuleri na hi ndlela leyi vuyerisaka;

- ku hlengeleta, xopaxopa, lulamisa, na ku hlela mahungu hi vuxoperi;

- ku vulavurisana na van'wana hi ndlela leyi vuyerisaka hi ku tirhisa swilo leswi ngo voniwa kunene, swo fanisa na/ kumbe vutshila bya ririmi byo hambanahambana;

- ku tirhisa sayense na thekinoloji hi ndlela leyi vuyerisaka na hi vuxoperi a komba vutihlamuleri eka mbangu na rihanyu ra van'wana; na ku

- ku kombisa ku twisisa leswaku misava i sisiteme ya swilo leswi nga na vuxaka na ku lemuka leswaku emisaveni mhaka yihi na yihi loko yi ahluriwa a yi ahluriwi yi ri emoyeni.

(e) Nkatsahinkwavo wu fanele ku va masunguloxidzi ya malulamiselo, makunguhatelo na madyondziselo exikolweni xin'wana na xin'wana. Leswi swi nga humelela ntsena loko vadyondzisi va ri na ntwisiso wo enta wa leswaku va nga lemukisa ku yini naswona va nga lulamisisa ku yini swiphiqo swa ku dyondza, na ku kunguhatela vadyondzi vo hambanahambana.

Xilo xikulukumba eku lawuleni nkatsahinkwavo i ku vona leswaku swirhalanganyi swa paluxiwa na ku ololoxiwa hi swiyenge hinkwaswo leswi seketelaka leswi nga ka mbangu wa xikolo leswi katsaka vadyondzisi, mintlawa leyi seketelaka ya swifundza, mintlawa yo seketela eka xiyimo xa xivandla,vatswari na swikolo swa lava nga na swilaveko swo hlawuleka. Ku herisa swirhalanganyi etitlilasini, vadyondzisi va fanele va tirhisa xiletelo lexi vuriwaka *Guidelines for Inclusive Teaching and Learning(2010*).

1.4 Maavelo ya Nkarhi

1.4.1 Xiyimo xa Masungulo

(a) Nkarhi wo dyondzisa wa tidyondzo eka Xiyimo xa Masungulo wu tanihilaha swi kombisiweke eka tafula leri nga laha hansi:

DYONDZO	GIREDI YA V (TIAWARA)	TIGIREDI TA 1-2 (TIAWARA)	GIREDI YA 3 (TIAWARA)
Ririmi ra le Kaya	10	7/8	7/8
Ririmi ro Engetela ro Sungula		2/3	3/4
Matematiki	7	7	7
Ntivo swa Vutomi	**6**	**6**	**7**
• Vutivi bya Masungulo	(1)	(1)	(2)
• Vutshila byo Tumbuluxa	(2)	(2)	(2)
• Dyondzo ya swa Vutiolori	(2)	(2)	(2)
• Dyondzo ya swa Rihanyo	(1)	(1)	(1)
NTSENGO	**23**	**23**	**25**

(b) Nkarhi wo dyondzisa wa Tigiredi ta V, 1 na 2 i 23 wa tiawara kutani Giredi ya 3 yi averiwa 25 wa tiawara.

(c) Tiawara ta khume ti averiwe tindzimi eka Tigiredi ta 1 - 2 na tiawara ta 11 eka Giredi ya 3. Mpimohenhla wa tiawara ta nhungu (8) na mpimohansi wa tiawara ta nkombo (7) wu averiwe Ririmi ra le Kaya, na mpimohansi wa tiawara timbirhi (2) na mpimohenhla wa tiawara tinharhu (3) wu averiwa Ririmi ro Engetela eka tigiredi ta 1-2. Eka Giredi ya 3 mpimohenhla wa tiawara ta nhungu (8) na mpimohansi wa tiawara ta nhungu (7) wu averiwe Ririmi ra le Kaya kutani mpimohansi wa tiawara tinharhu (3) na mpimohenhla tiawara ta mune (4) wu averiwa Ririmi ro Engetela ro Sungula.

(d) Eka dyondzo ya Ntivo swa Vutomi, Vutivi bya Masungulo byi averiwe awara yin'we eka Tigiredi ta V - 2, na tiawara timbirhi (2) tanihilaha swi kombisiweke hakona eka swiangi swa Giredi ya 3.

1.4.2 Xiyimo xa le Xikarhi

(a) Tafula leri nga laha hansi ri komba tidyondzo na nkarhi wo dyondzisa eka Xiyimo xa le Xikarhi

DYONDZO	TIAWARA
Ririmi ra le Kaya	6
Ririmi ro Engetela ro Sungula	5
Matematiki	6
Sayense na Thekinoloji	3,5
Tisayense ta swa Vanhu	3
Ntivo swa Vutomi • Vutshila byo Tumbuluxa • Dyondzo ya swa Vutiolori • Dyondzo ya swa Rihanyo	**4** (1,5) (1) (1,5)
NTSENGO	**27,5**

1.4.3 Xiyimo xa le Henhla

(a) Nkarhi wo dyondzisa eka Xiyimo xa le Henhla wu yime hi ndlela leyi:

DYONDZO	TIAWARA
Ririmi ra le Kaya	5
Ririmi ro Engetela ro Sungula	4
Matematiki.	4,5
Tisayense ta swa Ntumbuluko	3
Tisayense ta swa Vanhu	3
Thekinoloji	2
Tisayense ta mafambiselo ya swa ikhonomi	2
Ndzetelo wa swa Vutomi	2
Vutshila bya vutumbuluxi	2
NTSENGO	**27,5**

1.4.4 Tigiredi ta 10-12

(a) Ndzetelo wa nkarhi wo dyondza eka Tigiredi ta 10-12 wu yime hi ndlela leyi:

DYONDZO	NKARHI LOWU VEKIWEKE HI VHIKI (TIAWARA)
Ririmi ra le kaya	**4.5**
Ririmi ro Engetela ro Sungula	**4.5**
Matematiki	**4.5**
Ndzetelo wa swa vutomi	**2**
Mpimohansi wa tidyondzo tin'wana na tin'wana tinharhu leti hlawuriweke eka Ntlawa wa B eka Xitandzhaku xa B, Matafula ya B1-B8 ya le ka Xitsariwa xa pholisi xa, *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12, hi ku ya hi swiringanyeto leswi pimanyisiweke eka ndzimana ya 28 ya xitsariwa xa pholisi lexi boxiweke.*	**12 (3x4h)**
NTSENGO	**27.5**

Nkarhi lowu pimiweke hi vhiki wu nga tirhisiwa ntsena eka mpimohansi lowu lavekaka wa tidyondzo ta *Xitatimende xa kharikhulamu ya Rixaka Tigiredi ta V-12 (XKR)* tanihilaha swi kombisiweke hakona laha henhla, naswona wu nga ka wu nga tirhisiwi eka tidyondzo tin'wana to engetela., Loko mudyondzi a navela ku dyondza tidyondzo to engetela, ku fanele ku engeteriwa nkarhi wo ti dyondza.

XIYENGE XA 2: NTIVISO WA TINDZIMI

2.1. MANGHENELO

Eka Xiyimo xa Masungulo, vuswikotinkulu eka kharikhulamu ya Ririmi ro Engetela ro Sungula i:

Ku yingisela na ku vulavula	Ku ehleketa na ku ehleketisisa na Xivumbeko xa ririmi na Matirhiselo, leswi pfanganisiweke eka vuswikoti hinkwabyo lebya 4 bya ririmi (ku yingisela, ku vulavula, ku hlaya na ku tsala)
Ku hlaya na ntivomimpfumawulo	
Ku tsala na ntivontsalo	

Vundzeni (vutivi, minongoti na vuswikoti) lebyi nga eka Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka (XKR) byi anekiwe kahle eka Xitatimende xa Pholisi ya Kharikhulamu na Makambelelo (XIPHOKHAMA), hi kotara, hi ku tirhisa tinhlokomhaka leti. Xiyenge xa Xiyimo xa Masungulo xa XIPHOKHAMA xi nyika vadyondzisi:

- manghenelo lama nga na swiletelo swa matirhiselo ya xitsariwa xa Xiyimo xa Masungulo
- vundzeni, minongoti na vuswikoti lebyi faneleke ku dyondzisiwa hi kotara
- swiletelo swa maavelo ya nkarhi
- swilaveko swa Migingiriko ya makambelelo ya mafundza na swiringanyeto swa makambelelo ya nkamafundza
- mixaxamelo ya switirhisiwa leswi bumabumeriwaka hi Giredi

2.2 VUTINDZIMIMBIRHI BYO ENGETELA

Vana va ta exikolweni se va tiva ririmi ra vona ra le kaya. Va swi kota ku ri vulavula handle ko tilumaluma, naswona va va se va tiva magidi ya nga ri mangani ya marito. Ku dyondza ku hlaya na ku tsala eka Giredi ya 1 swi akeriwa ehenhla ka masungulo lawa ya ririmi ro vulavula. Hikokwalaho, swa olovanyana ku dyondza ku hlaya na ku tsala hi ku tirhisa ririmi ra le kaya.

Loko vana va sungula ku dyondza ririmi ro engetela eka Giredi ya 1, va fanele ku aka masungulo yo tiya ya

swanomo. Va fanele va tshama va ri karhi va twa Xitsonga lexo olova lexi va kotaka ku xi twisisa eka mbangu. Ku yingisela mudyondzisi a hlaya switori eka buku leyikulu leyi nga na swifaniso (Tibuku Letiikulu) i ndlela leyinene yo endla leswi tanihileswi swi tlhelaka swi seketela nhluvuko wa ku sungula ka litheresi eka vana. Loko ntwisiso wa vadyondzi wu ri karhi wu kula, va lava nkarhi wo tala wo vulavula ririmi hi tindlela to olova. Leswi swi nyika masungulo ya ku dyondza ku hlaya na ku tsala eka Tigiredi ta 2 na 3.

Vana va kota ku hundzisela vuswikoti byo tala bya litheresi ku suka eka ririmi ra vona ra le kaya. Xikombiso, loko vadyondzi va dyondzisiwa kahle ntivontsalo hi ririmi ra le kaya, va nga ha tirhisa vuswikoti lebyi ku tsala Xitsonga Loko va dyondza ntivomimpfumawulo hi ririmi ra vona ra le kaya, a swi kali swi lava leswaku va tlhela va dyondza vuxaka bya mimpfumawulo-mpeleto eka Xitsonga. Va fanele ntsena va tirhisa vutivi bya vona eka Xitsonga va dyondza vuxaka byebyo bya mimpfumawulo-mpeleto lebyi hambaneke na bya Xitsonga.

XIPHOKHAMA xa Ririmi ro Engetela ro Sungula xa ri tirhisa ngopfu vuswikoti bya vadyondzi byo hlaya no tsala hi ririmi ra vona ra le kaya. Xikombiso: migingiriko yo fana na Ku hlaya loku leteriwaka leyi nghenisiwaka eka XIPHOKHAMA xa Ririmi ra le Kaya eka Giredi ya 1, yi tivisiwa eka XIPHOKHAMA xa Ririmi ro Engetela ro Sungula eka Giredi ya

2. Leswi hi leswi swi vuriwaka vutindzimiimbirhi hi ku engetela-leswi hluvukisaka masungulo yo tiya ya litheresi eka Ririmi ra le Kaya na ku akela litheresi ya Ririmi ro Engetela ro Sungula ehenhla ka masungulo lama.

2.3 MAAVELO YA NKARHI

Eka ririmi maavelo lama landzelaka ya ta sungula ku tirhisiwa hi 2012. Eka Ririmi eka Xiyimo xa Masungulo, nkarhi wu ta ya hi mbangu wa matirhiselo ya ririmi exikolweni xolexo. Swikolo swi nga hlawula leswaku swi lava ku nyika nkarhi wo tala kumbe wutsanana hi vuxaka eka Tindzimi ta le kaya na to Engetela to Sungula ku ya hi swilaveko swa vadyondzi va swona. Mpimohansi bya nkarhi lowu nga nyikiwaka Tindzimi ta le Kaya na to Engetela to Sungula wu nyikiwile endzeni ka swiangi eka tafula leri nga laha hansi.

	RIRIMI RA LE KAYA	**RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA**
Giredi ya 1	8 (7) wa tiawara	3 (2) wa tiawara
Giredi ya 2	8 (7) wa tiawara	3 (2) wa tiawara
Giredi ya 3	8 (7) wa tiawara	4 (3) wa tiawara

Ndzawulo ya Dyondzo ya Masungulo a yi lawuleli ku ava nkarhi hi swiyenge swo hambana, hambileswi swiringanyeto leswi landzelaka swi nyikiwaka eka Giredi yin'wana na yin'wana

Laha mpimohenhla wa averiweke Ririmi ro Engetela ro Sungula

RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA			
	GIREDI YA 1	**GIREDI YA 2**	**GIREDI YA 3**
Ku yingisela & ku vulavula	Awara na timinete ta 30	Awara	Awara
Ku hlaya & Ntivomimpfumawulo	Awara na timinete ta 15	Awara na timinete ta 30	Awara na timinete ta 30
Ku tsala	Timinete ta 15	Timinete ta 30	Awara
Ririmi na matirhiselo			Timinete ta 30
	Tiawara ti3 hi vhiki	**Tiawara ti3 hi vhiki**	**Tiawara ta 4 hi vhiki**

LAHA MPIMOHANSI WA NKARHI WU AVERIWEKE RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA

RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA			
	GIREDI YA 1	**GIREDI YA 2**	**GIREDI YA 3**
Ku yingisela & ku vulavula	Awara na timinete ta 30	timinete ta 45	Awara
Ku hlaya & Ntivomimpfumawulo	Timinete ta 30	timinete 45	Awara
Ku tsala		30 wa timinete	timinete ta 30
Ntirhiso wa ririmi			timinete ta 30
	Tiawara ti2 hi vhiki	**Tiawara ti2 hi vhiki**	**Tiawara ti3 hi vhiki**

2.4 MAKAMBELELO

Xitsariwa xa XIPHOKHAMA xi nyika swiringanyeto swa Migingiriko ya Mafundza yin'wana na yin'wana eka Tindzimi ta Xiyimo xa Masungulo. Nghingiriko wun'wana na wun'wana wu vumbiwa hi nhlayo yo karhi ya swiphemu leswi tirhanaka na matlhelo yo karhi ya Ririmi.

GIREDI YA	DYONDZO	KOTARA YA 1	KOTARA YA 2	KOTARA YA 3	KOTARA YA 4	NTSENGO
1	Ririmi ro Engetela ro Sungula	1	1	1	1	4
2	Ririmi ro Engetela ro Sungula	1	1	2	1	5
3	Ririmi ro Engetela ro Sungula	1	2	2	1	6

Eka kotara ya 1 ku na Nghingiriko wun'we ntsena wa Makambelelo ya Mafundza eka Tigiredi ta 1-3. Ku engetela, swiringanyeto swa makambelelo swi nyikiwile leswi nga ta tivisa madyondziselo na madyondzelo ya siku kambe a ya nga rhekhodiwi hi ndlela ya mafundza.

2.5 KU DYONDZISA RO SUNGULA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA

Loko mudyondzisi a dyondzisa ro sungula Ririmi ro Engetela ro Sungula eka Giredi ya 1, u fanele ku va na ndlela yo olova yo tivisa vadyondzi va yena lavatsongo miehleketo ya 'ririmi ro engetela'. Ndlela leyinene yo endla sweswo hi leyo tirhisa phaphete leyi nga thyiwaka vito hi ririmi ro engetela, xikombiso, Rirhandzu wa *Phaphete.* Eka dyondzo leyo sungula, mudyondzisi u tivisa phaphete eka vadyondzi na ku va byela leswaku Rirhandzu a nga swi koti ku vulavula ririmi ra vona ra le kaya; u kota ntsena ku vulavula Xitsonga, hikokwalaho va ta boheka ku n'wi vulavurisa hi Xitsonga. Kutani Rirhandzu u ta va xihlawulekisi xa nkarhi hinkwawo wa tlilasi xo dyondza Ririmi ro Engetela ro Sungula. Mudyondzisi a nga ha va tivisa phaphete ya vumbirhi (xik. Phaphete` Zana) ku endlela leswaku a ta kota ku va kombisa leswi va hlamurisanaka xiswona na van'wana hi ririmi ro engetela (xik: Ku xewetana).

2.6 KU YINGISELA NA KU VULAVULA

Ku dyondza ririmi ro engetela swa fananyana na ku dyondza ririmi ra le kaya handle ka ku ri swona swi humelela endzhakunyana ka nkarhi evuton'wini bya vana. Eka lembe ro sungula ra vutomi bya vona, vana va twa mbulavulo wukulu wa ririmi ro olova eka mimbangu yo karhi, leswi swi va pfunaka hi katsongotsongo ku tswonga ntivoririmi na ntivomarito wa ririmi ra vona ra le kaya. Endzhaku ka lembe kumbe ku tlula va sungula ku vulavula ririmi ra vona ra le kaya kambe ku nga ri hi swivulwa swo hetiseka. Va sungula hi ku vumba rito rin'we kumbe mambirhi, lama va ma tirhisaka ku vula tinhlamuselo na swikongomelo swo hambanahambana. Va kota ku twisisa ririmi ro tika ku tlula leswi va kotaka ku vulavurisa xiswona.

I swa nkoka ku va vadyondzisi va tsundzuka mhaka leyi loko vana va ri karhi va dyondza ririmi ro engetela. Eka Giredi ya 1, vadyondzi va lava ku kombiwa ku tirhisa ngopfu ririmi ra swanomo hi ndlela ya swihungwana / mitsheketo na swileriso swa le tlilasini. Ku runguleriwa swihungwana na ku garingeteriwa mitsheketo i ndlela ya kahle swinene ya ku va vana va dyondza ririmi ro engetela. Mudyondzisi u fanele ku:

- hlawula xihungwana xa xivumbeko xo olova, xa mbuyelelo na ku pfumelela ntivomarito na ntivoririmi ku tirhisiwa hi ku vuyelela (xik: *Jelani wa Jelani)*

- tirhisa ririmi lero olova swinene, ku vulavula hi ku nonoka kambe hi ndlela ya ntumbuluko;
- tirhisa swikoweto na minchumu yo vonaka ku seketela ntwisiso wa vadyondzi wa swihungwana; na
- rungula xihungwana ko hlayanyana, a ya a ri karhi a katsa vadyondzi, xikombiso, hi ku hlavelela laha ku vuyeleriwaka (Jelani a pfula rivanti kutani khema ri nghena)

Yin'wana ndlela ya ku komba vadyondzi ririmi ro engetela i ya ku yingisela swihungwana (kumbe switshuriwa swa timhaka ta ntiyiso) swi hlayiwa hi mudyondzisi. Mudyondzisi u hlaya eka Buku Leyikulu, leyi nga na swifaniso yi tlhela yi tsariwa hi maletere lamakulu lama nga voniwaka hi vadyondzi hinkwavo. Leswi swi vuriwa 'Ku hlaya swin'we'. Kun'wana ku pfuna ka Ku hlaya swin'we hileswaku, handle ka ku va nghingiriko wa kahle wa ku yingisela, swi tlhela swi kurisa masungulo ya ku hlaya na ku tsala ka vadyondzi. Xikombiso: Vadyondzi va dyondza minongoti ya swo tsariwa (xik. Leswaku hi sungula ku hlaya emahlweni ka buku hi ya hetelela emakumu / endzhaku ka yona; na leswaku hi hlaya hi suka eximatsini hi ya exineneni, na kusuka ehenhla ku ya ehansi ka pheji), na leswaku va sungula ku lemuka marito yangari mangani ya ririmi ro engetela (xik. tona, yena). Vadyondzi va fanele ku tiva nghingiriko wa Ku hlaya swin'we tanihileswi va nga ta va va wu endla eka tidyondzo ta vona ta Ririmi ra le Kaya.

Yin'wana ndlela ya ku tivanisa vadyondzi na ririmi ro engetela hi leya ku tirhisa swileriso swo olova laha va angulaka hi ku endla kunene, xik. Mudyondzisi u ri: 'Tana haleno, Ntsako,' a ri karhi a kombisa hi xikoweto, kutani mudyondzi a angula hi ku ya eka mudyondzisi. Endlelo leri, ri vuriwa Angulo wa ku endla Kunene hi ku Hetiseka (Angulaendla) ri pfuna hikuva mudyondzisi u hatla a swi vona loko Thabo a twisisa kumbe a nga twisisi, kutani a n'wi hlohlotela hilaha swi faneleke, a nga nyika nhlamulodyondzo a ku-'Famba Ntsako,' kumbe a vuyelela xileriso hi ku nonokanyana a ri karhi a tshikelela xikoweto xa kona hi matimbanyana. Ririmi ra le tlilasini (xik. Tana emahlweni ka tlilasi u tshama emetseni) ri nyika nkarhi wo tirhisa endlelo ra Angulaendla. Swinsin'wana leswi fambaka na ku endla naswona hi yin'wana ndlela ya kahle swinene yo katsa ririmi na nghingiriko wo endla kunene hi ndlela leyi seketelaka ku twisisa na ku tsundzuka ririmi.

Ku pfuna ka maendlelo lamanharhu lama hlamuseriweke laha henhla (Ku yingisela switori, Ku hlaya swin'we na Angulaendla) hi leswaku hinkwawo ya kongomisa eka ku dyondza ririmi hi ku yingisela na ntwisiso. Leswi swi hunguta mpingu wa ku va vadyondzi va vulavula, swi hunguta nchavo na ku va pfumelela ku kongoma ngopfu eka ku twisisa ririmi. Hambiswiritano, ku va vadyondzi va va vatirhisi lavanene va ririmi, va boheka ku titoloveta ku vulavula.

Eku sunguleni, ririmi ro vulavula ra vadyondzi ri ta va lera ndzandzeriso-swinsin'wana leswi beriweke enhlokweni, swinsin'wanaencenyeto na switlhokovetselo, na ririmindzandzeriso leri dyondziwaka hi swichupuchupu swo hetiseka, xikombiso, 'Avuxeni Ntsako. Ku njhani?' 'Ahee ! Ndzi pfukile mi njhani n'wina?' Kambe hi katsongotsongo, loko vadyondzi va ri karhi va sungula ku twisisa ririmi ro engetela, va fanele ku sungula ku vulavula, va sungula hi ku vula rito rin'we kumbe mambirhi. Xikombiso, hi ku hlamula xivutiso xa mudyondzisi lexi nge: 'Xana u xi rhandzile xitori lexi?' mudyondzi a hlamula a ku, 'Ina' kumbe 'E-e.'

Ekusunguleni, ririmi ra vadyondzi ra ku sungula ku vulavula ri fanele ku tirhiseriwa xikhafula (h.l. ri nyikiwa xivumbeko xo karhi na ku seketeriwa). Xikombiso, vadyondzi va nga sungula ku endla swintlangwana hi switori leswi mudyondzisi a va runguleleke swona, va endla n'wangulano hi swona. Hi ku pfunetiwa hi mudyondzisi, vadyondzi va nga rungula xitori lexi va xi tweke. Mudyondzisi u fanele ku vona leswaku vadyondzi hinkwavo va kuma nkarhi wo vulavula Xinghezi. Tanihileswi vadyondzi va nga ta tirha hi rivilo ro hambanahambana, mudyondzisi u fanele ku va pimela minkarhi yo vulavula (xik. hi swivutiso leswi a swi vutisaka) hi ku ringanisa xiyimo xa mudyondzi un'wana na un'wana. Loko vadyondzi va ri karhi va tlakuka na Tigiredi, mudyondzisi u fanele ku langutela leswaku vadyondzi va ya va vulavula ngopfu na leswaku leswi va swi vulaka swi ya swi lehanyana.

Loko vadyondzi va ri karhi va humelela hi ku dyondza Xitsonga, va fanele va tlhela va tivanisiwa na tin'wana tinxaka ta switshuriwa. Eka Giredi ya 1, va ta dyondza ngopfu hi switori na ku lemuka xivumbeko na swihlawulekisi swa xitshuriwa xo runguriwa (h.l. ku tivisa swimunhuhatwa, ku hlamusela mbangu, ku va kona ka xiphiqo (ntlimbo) na ku tshunxiwa ka xona, na leswaku xitori xi runguriwa hi nkarhi lowu nga hundza). Eka Giredi ya 2 XIPHOKHAMA xa Ririmi ro Engetela ro Sungula, ku rungula leswi va nga swi twa, swi sungula ku endliwa (xik Tolo, hi yile edorobeni. Xo sungula, hi yile evhengeleni hi ya xava swakudya. Endzhaku ka sweswo, hi yile elayiburari, na sw.na sw.), kasi eka Giredi ya 3 kona ku katsiwa na swirunguriwa swo tsariwa. Ndzungulo wa leswi twiweke i muxaka wa nkoka wa xitshuriwa hikuva wu vumba buloho exikarhi ka ririmi ra nomo na ro tsariwa. Hi tala ku tirhisa ndzungulo wa leswi twiweke (xik. ku byela vanhu leswi hi swi endleke), kambe hi tlhela hi swi tsala kunene. Eka Giredi ya 3, vadyondzi va tlhela va tivanisiwa na xitshuriwa xo landza magoza yo karhi, hi ku vulavula (h.l. swileriso swo fana na swa magoza ya maswekelo) na swiviko swa timhaka to karhi (xik. Tindlopfu i swiharhi leswikulu. Swi tshama hi mintlhambi, na.sw. na.sw.). Swikombiso swa tinxaka leti ta switshuriwa swi nyikiwile eka Xiyenge xa 4 le makumu ka xitsariwa lexi, swin'we na nhlamuselo ya xivumbeko na swihlawulekisi swa tona.

Migingiriko leyi tumbuluxiweke minongoti leyi kongomisiwaka eka ku Yingisela / Vulavula siku na siku kan'we/kambirhi hi vhiki

Nkarhi lowu ringaneleke wu fanele ku kongomisiwa eka Ku yingisela na ku Vulavula eka Tigiredi ta R na 1. Leswi swi hungutiwile eka Tigiredi ta 2 na 3 loko ku hlaya na ku tsala ku swi nghenisiwa eka Ririmi ro Engetela ro Sungula. Ku yingisa loku kongomisiwa ku fanele ku nyikiwa Ku yingisela na ku Vulavula ku sukela eka Xiyimo xa Masungulo.

Eka Ririmi ro Engetela ro Sungula XIPHOKHAMA, Ku yingisela na ku vulavula swi lulamisiwile hi ndlela leyi: Nongonoko wa migingiriko leyi fanelaka ku dyondzisiwa masiku hinkwawo hi nkarhi wo ringana vhiki. Mahlawulelo ya migingiriko leyi fanelaka ku dyondzisiwa siku na siku ya le mavokweni ya mudyondzisi na nkarhi lowu vekiweke. Leswi swi ta hambana ku ya hileswaku mudyondzisi u tirhisa mpimohansi kumbe mpimohenhla bya nkarhi eka Ririmi ro Engetela ro Sungula.

- Nongonoko wa migingiriko leyi faneleke ku endliwa siku na siku ku ringana vhiki. Nhlawulo na nhlayo ya migingiriko leyi faneleke ku endliwa swi ta ya hi mudyondzisi na nkarhi lowu a nga ta va a ri na wona; leswi swi ta hambanahambana ku ya hi ku ri u tirhisa mpimohansi kumbe mpimohenhla bya nkarhi wa Ririmi ro Engetela ro Sungula

- Nghingiriko wo kongomisa eka, 'Ku yingisela switori swo runguleriwa na swo hlayiwa na', leswi dyondzisiwaka kan'we kumbe kambirhi hi vhiki, ku ya hi Giredi na nkarhi lowu vekiweke.

Migingiriko leyi yi lulamisiwile ku ya hi minkongomelo. Ku bumabumeriwa leswaku mudyondzisi a hlawula mune wa yona hi kotara, yi nga va le hansi loko ko tirhisiwa mpimohansi wa nkarhi eka Ririmi ro Engetela ro Sungula. Mudyondzisi u fanela ku hlawula minkongomelo leyi nga ta endla leswaku a dyondzisa ririmi ro engetela. Minkongomelo leyi yi fanela ku va yi tolovelekile eka vadyondzi, ngopfungopfu leyi dyondziweke eka Ririmi ra le kaya, swi nyika nkarhi wo tala wa ku dyondzisa ririmi eka mbangu (xik. Va fanela ku endla nkarhi wo kombisa na ku tirhisa swilo leswi kumekaka etlilasini. Minkongomelo yin'wana yi nyikiwile tanihi swikombiso, kambe leswi ko va swiringanyeto ntsena, a hi ya ndzawulelo.

Xivangelo xa ku tirhisa minkongomelo leyi i ku endla leswaku ku tshama ku tirhisiwa ntivomarito na swivumbeko swa ririmi eka mimbangu leyi twalaka. Xik. marito lama nga na vuxaka na miri (xikandza, mahlo, tindleve, nhompfu, nomo, makatla, milenge, mikondzo) na laha swi kumekaka kona. (Komba _____ xa wena ; Leyi i____ ya mina. Leswi i _____swa mina). Marito lama ma fanele ma ri lama nga toloveleka eka mbangu wa vona; vadyondzi va fanele ku nyikiwa nkarhi wo ma tirhisa. Loko vadyondzi va ri karhi va hundzela emahlweni va eka ya eka Tigiredi ta 2 na 3, va

ta lava ku nyikiwa nkarhi wo tala wo ma hlaya na ku ma tsala. Vadyondzi va ta tsundzuka ni ku tirhisa ntivomarito ntsena loko ntivomarito na swiaki swa ririmi swi tirhisiwa nakambe.

2.7 KU HLAYA NA KU TSALA

Hikokwalaho ka swivangelo leswi nyikiweke laha henhla, ku na ku kongomisa ka matimba eku tumbuluxeni ririmi ro vulavula eka Giredi ya 1, vana va ta va va ri eku dyodzeni ka ku tsala na ku hlaya hi Ririmi ra vona ra le Kaya. Hambiswiritano eka Giredi ta 2 na 3 ku kongomisa ku fanele ku kongomisiwa eka ku antswisa vutivi byo hlaya na ku tsala eka Ririmi ro Engetela ro Sungula. Va fanele va kota ku hlaya na ku tsala hi Ririmi ro Engetela ro Sungula. Leswi swi lava vutivi bya xiyimo xa le henhla byo hlaya na ku tsala, ngopfungopfu ntivomarito wo anama eka Xitsonga xa Ririmi ro Engetela ro Sungula.

Ku hlaya na ku tsala naswona swi hoxa xandla eka ku antswisa hi Xitsonga. Ku hlaya swi paluxa vadyondzi eka ririmi ro engetela. Hi ku ya hi ndzavisiso swa tiveka leswaku ku antswisa ntivomarito wa vana swi ya hi mpimo wa mahlayelo ya vona. Ku tsala i swa nkoka hikuva swi sindzisa vadyondzi ku ehleketa hi ntivoririmi na mapeletelo. Leswi swi kondletela vadyondzi ku tiva maendlelo ya ririmi, a hatla a dyondza ririmi na ku andzisa nkahoxeko.

Hikokwalaho nkarhi wo tala wu fanele wu kongomisiwa ngopfu eka migingiriko ya ku hlaya na ku tsala eka XIPHOKHAMA xa Ririmi ro Engetela ro Sungula, Tigiredi ta 2 na 3:

2.7.1 Mpaluxo eka switsariwa swa mbangu

Ku sukela va ha ri vatsongo, vana va MaAfrika-Dzonga va kota ku vona switsariwa swa mbangu wa vona hi Xinghezi, xik. eka swa mimfungho (ya le patwini, mimfungho ya mabindzu na yin'wana) na le ka nhundzu. Vadyondzisi va nga tirhisa swona eka masungulo ya Litheresi ya vana eka ririmi ro engetela, xik. Hi ku tisa nhundzu yo toloveleka kumbe swinavetiso etlilasini na ku vona loko vadyondzi va lemuka mimfungho ya swa mabindzu. Ku sukela eka kotara ya 3 ya Giredi ya 1, loko vadyondzi va sungula ku hlaya na ku tsala eka Ririmi ra le kaya, mudyondzisi a nga sungula ku lebula swilo leswi nga le tlilasini hi Ririmi ra le Kaya na ra Xitsonga. Migingiriko leyi yi seketela ku dyondza ko ka ku nga lulamisiwangi; a hi migingiriko leyi kongomeke eku dyondziseni ku hlaya na ku tsala. Hikokwalaho a yi fanelanga ku nyikiwa nkarhi wo tala.

2.7.2 Ku hlaya swin'we

Ku hlaya swin'we ku tivisiwa eka Giredi ya 1 swi ya emahlweni eka Xiyimo xa Masungulo hinkwaxo. Nghingiriko lowu i wa nkoka eka ririmi na dyondzo yo hlaya na ku tsala. Xikongomelo xa ku hlaya swin'we eka Giredi ya 1 ku paluxa vadyondzi eka ririmi ro engetela hi ndlela leyi twalaka na le ka mbangu lowu swi seketelaka. Swi tlhela swi antswisa ku hlaya na ku tsala ka masungulo ya vadyondzi eka ririmi ro engetela. Va hluvukisa vuswikoti bya minongoti ya swikandziyisiwa, va sungula ku lemuka na marito matsongo ya Xitsonga. Eka xiyimo lexi mudyondzisi u fanele ku:

- Hlawula xitshuriwa xo olova lexi kurisiweke (xik. Buku Leyikulu) lexi nga na swifaniso swa kahle. Xitori xi fanele xi va na xivumbeko xo olova na ku vonaka, (xik. Tinguluve tinharhu). Swa pfuna ku va ririmi ri vuyeleriwa na ku (xik. U kwihi Jamela? U le ndlwini. U kwihi Jamela? U ye exikolweni na swin'wana. Switshuriwa swi sungula ku pfilungana hikatsongotsongo loko lembe ri ya emahlweni;

- Vulavula hi swifaniso na vadyondzi leswaku va ta kota ku twisisa ntivomarito. U vutisa swivutiso hi ririmi ra vona ra le kaya. U va pfuna ku yelanisa xitori na vutomi bya vona;

- U hlaya xitshuriwa ko tala ari karhi a kombetela hi rintiho ku endlela leswaku va kota landzelela ku ya emahlweni

ka xitshuriwa.

- Vutisa swivutiso hi xitori
- Katsa vadyondzi eka ku ‘hlaya’ xitori.

Loko vadyondzi va ya eka Giredi 2 na 3 switshuriwa swi fanele ku ya swi tlhontlha miehleketo. Mudyondzisi u kombeta ku hlaya hi nkhuluko a tirhisa xitshuriwa ku hluvukisa ntivomarito, ku twisisa, vuswikoti byo hundzuluxa timhaka ti twisiseka, ku twisisa xivumbeko xa xitshuriwa, ntivoririmi na mahikahatelo.

2.7.3 Ku hlaya ka ntlawa loku leteriwaka

Eka Giredi ya 2 vadyondzi va sungula nghingiriko wuntshwa eka ririmi ra vona ro engetela: Ku Hlaya hi Ntlawa loku leteriweke. Hambiswiritano va ta va va toloverile nghingiriko lowu tanihileswi va nga wu endla eka ririmi ra vona ra le kaya ku sukela emasungulweni ya Giredi ya 1. Eka nghingiriko lowu, mudyondzisi u lava sete ya vahlayi lava va vekiweke hi ku ya hi manonohelo ya leswi swi hlayiweke. Mudyondzisi u ta letela vadyondzi ku ya hi vuswikoti bya vona hi mintlawa ya 6-10 wa vadyondzi kutani a hlawula buku yo hlaya leyi fambelanaka na xiyimo xa vona. Mudyondzisi u tirha na ntlawa wun’wana na wun’wana kan’we hi vhiki ku ringana 15 wa timinete loko mintlawa leyin’wana yi hlaya hi vambirhimbirhi kumbe va endla migingiriko leyi fambelanaka na xitshuriwa, xik. Nghingiriko wo olova wo tsala tanihi ku hetisa swivulwa kumbe ku veketela swivulwa hi mfanelo. Xikongomelo xa ku Hlaya hi Ntlawa lowu leteriwaka swi nyika mudyondzi un’wana na un’wana nkarhi wa ku antswisa ku twisisa na vuswikoti byo dyondza marito eka ririmi ra yena ro engetela.

Swileriso swo vumba mintlawa ya vuswikoti

Ku vumba ntlawa wa vadyondzi, u fanela ku va xiya loko va hlaya buku yo hlaya swa vona. Hlawula xipele lexi mudyondzi a nga ta swi kota ku xi hlaya, kambe ku nga ri lexi xi olovaka swinene-i fanele xi va na ntlhotlho wutsongo. Loko mudyondzi a kota ku hlaya hi nkhuluko na vutihlamuseri, kutani xitshuriwa lexi xi ta va eka xiyimo xo karhi xa vuswikoti byo hlaya. Loko n'wana a kayakaya, n'wi hlawuleli xo olova u kala u kuma xa xiyimo lexi faneleke. Loko u kamberile vadyondzi hinkwavo, u nga va ntlawahata ku ya hi vuswikoti bya vona.

Magoza eka dyondzo ya ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke

I. Hlawula xitshuriwa lexi faneleke:

Tibuku to hlaya ta Tigiredi leti hlawuriweke ti tala ku tirhisiwa ku hlaya hi ntlawa. Ti fanela ku va ta xiyimo xa le hansi ka leti tirhisiweke eka ku hlaya swin'we. Sungula u hlaya xitshuriwa u ri karhi u tekela enhlokweni ntivomarito kumbe ntivoririmi leri nga va ka ntlhotlho eka vadyondzi. Leswi swi nyika mudyondzisi nkongomo wo dyondzisa.

II. Manghenelo:

Tivisa muxaka wa buku,(xik. buku ya switori swo ka swi nga ri swa ntiyiso kumbe ya swa ntiyiso) na nhlokomhaka. Pfuna vadyondzi ku yelanisa nhlokomhaka na leswi humelelaka eka vutomi bya vona. Kongomisa mbhurisano lowu wu ringaneleke vadyondzi leswaku va hlaya kahle eka ku hlaya ka vona (timinete ti2-3).

III. Vulavula hi swifaniso

Tirhisa swifaniso ku tivisa nhlokomhaka eka vadyondzi u tlhela u vulavula hi marito lamantshwa. Tlhela u komisa na ku kongomisa (timinete ti2-3)..

IV. Ku hlaya ko sungula

Vadyondzi i va hlaya xitshuriwa hi un'weun'we. Mudyondzisi a lemuka mahlayelo na matikhomelo ya vona, naswona a nga hlawula dyondzo yo engetela leyi kongomisiweke eka ndzemuko lowu. Mudyondzisi a ya eka n'wana wun'wana na wun'wana a twa loko a hlayela ehenhla xiphemu xa xitshuriwa.. Eka xiyimo lexi mudyondzisi u rhangela vadyondzi hi ku vula leswi, xikombso:

- U langutela ku hlaya yini eka buku leyi?
- Xana sweswo swa twisiseka eka wena ke?
- U endle kahle! U ti lulamisile wena n'wini. Sweswo swa twakala;
- I yini leswi a swi ta twakala kahle laha ka xivulwa;
- Languta eka xifaniso; na
- Swi nga va swona, kambe languta eka letere ro sungula nakambe.

U ta fanela ku sungula u vutisa vadyondzi swivutiso hi ririmi ra le kaya. Hatla u sungula ku vutisa swivutiso hi Xitsonga. Vadyondzi va fanele ku toloverla swivutiso, tanihileswi nghingiriko lowu eka ririmi ra vona ra le kaya wu sukela eku sunguleni ka Giredi wa 1.

V. Ntwisiso

Vutisa vadyondzi swivutiso hi xitshuriwa ku tiyisisa ntwisiso.

VI. Ku hlaya ravumbirhi na ku hlaya loku nga ta landzela

Hi masiku yo landzelana vadyondzi va tlhela va hlaya xitshuriwa hi vambirhimbirhi kumbe a ri yexe. Nkongomiso lowukulu laha i ku antswisa nkhuluko na ku nyika vadyondzi nkarhi wo tirhisa xitshuriwa ku ndlandlamuxa ntivomarito, ntivoririmi na ku twisisa xitshuriwa hi vuenti. Ku hlaya hi ku vuyelela swi seketela na ku antswisa nkhuluko eka ririmi ro engetela.

Vadyondzisi va nga va va nga tolovelanga ku tirhisa Ku hlaya loku Leteriwaka ngopfungopfu eka ya tlilasi Ririmi ro Engetela ro Sungula. Hikokwalaho va nga sungula maendlelo lama hi ka tsongotsongo. Loko va titshemba ku tirhisa maendlelo lawa eka ririmi ra le kaya va nga sungula ku ma tirhisa eka Ririmi ro Engetela ro Sungula. Hi nkarhi wolowo, vadyondzisi va nga hlaya swin'we hi tlilasi laha vadyondzi hinkwavo va fanelaka ku va na kopi ya xitshuriwa lexi fanaka. Vadyondzisi va fanele va ha lemuka ku hlaya ka vona na matikhomelo, va va pfuna ku antswisa ntwisiso na vuswikoti bya maavanyiselo ya swiphemu swa rito.

Nakambe ku hava nkarhi wo tala eka **K**u **hlaya loku leteriweke** eka XIPHOKHAMA xa Ririmi ro Engetela ro Sungula tanihi le ka Ririmi ra le Kaya. Vadyondzisi lava tirhisaka nkarhi wa mpimohenhla eka Ririmi ro Engetela ro Sungula, va ta tirha na ntlawa wutsongo kan'we hi vhiki, 15 wa timinete. Hambiswiritano lava va tirhisaka nkarhi wa Mpimohansi eka Ririmi ro Engetela ro Sungula va ta hlaya xikan'we hinkwavo etlilasi.

2.7.4 Ku hlaya hi vambirhimbirhi na ku hlaya hi un'we un'we

Ku hlaya hi vambirhimbirhi na ku hlaya hi un'weun'we swi kondletela vana ku va va tshamela ku hlaya hi vutiphini. Eka ku hlaya hi vambirhimbirhi vadyondzi va hlaya swin'we kumbe va cincana ku hlaya.

Vadyondzi va fanela va tirhisa nkarhi lowu ku endla swilo swimbirhi: 1) Va hlaya xipele lexi va xi hlayeke eka ku hlaya hi ntlawa va vuyelela ku kondza va kota ku hlaya hi nkhuluko 2). Va hlayela ku tiphina hi tibuku ta ku hlaya leti nga eka khona yo hlayela eka yona / layiburari ya le tlilasini. Xitshuriwa xi fanela ku va eka xiyimo xa le hansi ku tlula lexi tirhisiweke eka ku hlaya hi ntlawa.

Ku nyikiwa vana nkarhi wo **tihlayela tibuku hi voxe** swi tlhela swi antswisa nkhuluko loko tibuku ta vana ti olova na vana va hlaya handle ko pfuniwa. Tibuku to koma, to olova leti nga na swifaniso swa mihlovo ti kahle. Van'wana vadyondzisi va tsakela ku nyika n'wana un'wana na un'wana ntirho wo tihlayela ekaya-va tlhela va hlaya tibuku to nyanyula no olova. Ku hlaya loku **ka masiku hinkwawo** ku teka xiave xa nkoka eka ku dyondza ku hlaya.

2.7.5 Ntivomimpfumawulo

Goza ro sungula ro hundzisela ririmi ro tsariwa i swanomo-ku dyondza mimpfumawulo yo hambanahambana ya ririmi **(Ndzemuko wa dyondzo ya mimpfumawulo**). Mudyondzi u fanela ku xakahata mimpfumawulo eka maletere lama ma yimelaka (xik. t', 'e', 'k', ' a', ' x, ' g,' kumbe ch) kutani a twananisa mimpfumawulo leyi ku vumba marito (xik. Teka, xeka, gega). Mudyondzi u fanela a twisisa marito (**ntwisiso**) lama a talaka ku hlangana na wona swi tlhela swi tiendlekela leswaku a kota ku ma lemuka **(vutiendlekeri)**. Emakumu, mudyondzi u fanela a kota ku hlaya marito hi ku hatlisa exivulweni hi ntwisiso na (nkhuluko). Hambiswiritano, maendlelo lawa yo dyondza ku hlaya a ma humeleli hi magoza lama nyiketanaka.. Xik. Vadyondzi va dyondza ku lemuka na ku twisisa marito hinkwawo yo tsariwa eka mbangu wa xikandziyisiwa y na le ka ku hlaya swin'we loko va ha ri vatsongo. Hambiswiritano,nongonoko lowu kunguhatiweke wo dyondza ntivomimpfumawulo i wa nkoka eku dyondzeni ku hlaya ririmi ra kaya ra mudyondzisi, xikan'we na ku hlaya, ku tsala, na ku yingisela swihungwana swo hlayiwa.

Loko vadyondzi va sungula ku hlaya na ku tsala ririmi ra vona ro engetela, va va va swi tiva ku hundzuluxela hi ririmi ra le kaya. Va twisisa minongoti yo tsariwa va tlhela va va na vutivi byo sungula bya vuxaka bya mimpfumawulo wa mapeletwana. Lexi va xi lavaka eka tlilasi ya ntivomimpfumawulo eka Ririmi ro Engetela ro Sungula i ku titoloveta eku endleni va tirhisa vutivi byo hundzuluxela xitshuriwa hi Xitsonga. Xik. A twananisa mimpfumawulo leyi tivekaka ku vumba marito). Vadyondzi va tlhela va fanela ku dyondza laha vuxaka bya mimpfumawulo-na-mapeletele bya hambana eka ririmi ra vona ra le kaya na ro engetela. xik.' F' eka Xinghezi yi nga yimela 'gh', 'ph' (xik. enough, phone) kasi eka Xitsonga leswi letere ri peletisiwaka xiswona hi leswi ri twarisiwaka xiswona.

I swa nkoka leswaku eka Giredi ya 1, vadyondzi va hluvukisa swo runguriwa swa matimba eka masungulo ya Ririmi ro Engetela, handle ka swona a va nga twisisi marito lama va ya hlayaka hi Xitsonga eka Giredi ya 2 na ntirho lowu va wu endlaka eka ntivomimpfumawulo yi ta va ku ri ku '*ku huwelela mimpfumawulo leyi va nga yi twisisiki* "Vana va ta vuyeriwa loko va dyondza ku lemuka mimpfumawulo ya Xitsonga (Ndzemuko wa mimpfumawulo) eka Giredi ya 1. Leswi swi humelerisiwa kahle hi swinsin'wana na tinsimu leti pfunaka ku hambanisa mimpfumawulo (Ndzi riloo, ndzi riloo; hayi vana va vanhu ndzi riloo...).

I swa nkoka ku va mudyondzisi a tekela enhlokweni leswaku ntirho wa yena i ku endla ndzemuko wa vuxaka bya mimpfumawulo na mapeletelo eka Ririmi ro Engetela ku nga ri ku va endla leswaku va bela enhlokweni ku endlela nkaqhato lowu heleleke. Ntivomimpfumawulo wu fanela ku teka xivumbeko xo koma xa migingiriko ya nkarhi na nkarhii eka Xiyimo xa Masungulo hinkwaxo..

Migingiriko ya ntivomimpfumawulo ya siku na siku / vhiki na vhiki

Ntivomimpfumawulo wu fanele ku kongomisiwa eka **Xiyimo xa Masungulo.** Nongonoko wu andlariwile eka XIPHOKHAMA xa Ririmi ro Engetela ro Sungula (Eka Giredi ya 1, xikongomelo i ku endla ndzemuko wa ntivomimpfumawulo. Eka Tigiredi ta 2 na 3, nongonoko wa ntivomimpfumawulo wu nyikiwile lowu sungulaka hi leswi vadyondzi va nga swi endla eka Ririmi ra le Kaya. Hikokwalaho ka ku va nkarhi wo dyondzisa mimpfumawulo wu ri wutsongo vadyondzisi va khuthaziwa ku katsa madyondziselo ya ntivomimpfumawulo eka Ku Yingisela, Ku vulavula na migingiriko yo Hlaya Swin'we.

2.7.6 Ndzemuko wa marito

Eka Xitsonga leswi letere ri peletisiwaka swona hi leswi ri twarisiwaka xiswona (xik. famba, mbirhi).

Hikokwalaho, swa tika minkarhi yin'wana a swi koteki ku hundzuluxela mimpfumawulo yi ya eka ririmi rin'wana. Vadyondzi va dyondza ku lemuka marito yo voniwa (kumbe yo ya vona na ku vulavuriwa) loko va ma vona ko tala. Marito lawa ya talaka ku humelela ngopfu eka xitshuriwa ya nga dyondziwa hi ndlela leyi. Loko vadyondzi va hlaya ngopfu eka ririmi ra vona ro engetela, swi endla leswaku va tiva marito yo tala lawa va tshamelaka ku ya vona.

2.7.7 Ntwisiso

Vadyondzi va tala ku swi kota ku hundzuluxa hi Ririmi ro Engetela, kambe va nga twisisi leswi va nga swi hlaya. Leswi swi swivuriwa (*ku huwelela mimpfumawulo leyi va nga yi twisisiki*). Swivangelo leswi endlaka leswaku vana va nga koti ku twisisa xitshuriwa hi leswi vuswikoti bya vona bya Ririmi byi vaka byi tsanile. Va pfumala ntivomarito na ntivoririmi ku twisisa leswi va swi hlayaka. Hikokwalaho mudyondzisi u fanele ku aka ntivomarito na ntivoririmi hi ku va nghenelerisa eka Xitsonga eka xiyimo lexi faneleka. Maqhinga yo fana na ku aka 'khumbi ra marito' *marito* ya le khumbini / etlilasini na kondletela vadyondzi ku tshama na tidikixinari ta vona, kumbe tibuku ta ntivoririmi) naswona swa pfuna. Ku endla vana va hlaya ngopfu eka Ririmi ro Engetela ku nga va ndlela ya kahle yo antswisa ntivomarito. Hambiswiritano, maqhinga lawa ya nga tirha ntsena loko switshuriwa swi ri eka xiyimo lexi fanelaka ku endlela ku va tihlayela hi yexe.

Ndlela yin'wana yo antswisa matwisiselo ya vana i ku va vutisa swivutiso leswi nga ta endla leswaku va hlaya xitshuriwa. Mudyondzisi u fanele ku sungula hi ku va vutisa swivutiso swo olova xik. I mani...? I mani a nga dya vuswa lebyi? Xana va ye kwihi vanhu va muti lowu? Kasi n'wina mi dye yini? Vadyondzi va ta ya va tolovela mavutiselo lama hi katsongotsongo, loko va hluvukisa ririmi leri lavekaka ku hlamula swivutiso leswi, swivutiso swo tala swo tika swi nga vutisiwa hi nkarhi lowu vadyondzi va nga le ka Giredi ya 3, va fanela va kota ku hlamula swivutiso swa: "Hikowalaho ka yini", Xik; Hikokwalaho ka yini u nga fambi na vona?

Ku kuma mahungu hi xitalo byo dyondzisa Ku hlaya swin'we, Ku hlaya loku rhangeriweke, Ku hlaya hi vambirhimbirhi, Ntivomimpfumawulo, Ndzemuko wa rito na Ntwisiso, vona buku ya Ndzawulo ya Dzondzo ya Masungulo, 'Kudyondzisa ku Hlaya eka Tigiredi ta le Hansi' (2008), leswi swi nga kumekaka eka www.education.gov.za

2.7.8 Ku tsala

Vadyondzi va dyondza vuswikoti byo vumba maletere na ntivotsalo hi Ririmi ra le Kaya ra vona. Va nga tirhisa vuswikoti lebyi loko va sungula ku tsala eka Ririmi ro Engetela ro Sungula eka kotara yo vunharhu ya Giredi ya 1. Migingiriko yo tsala eka Giredi ya 1 ya olova tanihileswi vadyondzi va langutaneke na ku dyondza ku tsala hi Ririmi ra vona ra le Kaya.

Eka Giredi ya 2, ku tsala eka Ririmi ro Engetela ro Sungula swi tekeriwa enhlokweni. Ku tsala ka leteriwa xik. vadyondzi va tsala swivulwa hi ku tirhisa marimba ya swivulwa ku fana na 'Ndzi rhandza _____. A ndzi rhandzi _____; Eka Giredi ya 3, ku tsala ku ya ku va na ntlhotlho. Hi ku pfuniwa vadyondzi va languteriwa ku tsala sete ya swileriso swo olova na ku rungula swa vona vinyi xikan'we na mudyondzisi (ku tsala swin'we, va tsala xitori xo olova).

Vuswikoti byo tala byo tsala byi huma eka Ririmi ra le Kaya. Xik. Vana va dyondza ku tsala xitshuriwa xo fana na xo runguriwa hi Ririmi ra le Kaya, kutani va tirhisa vutivi lebyi ku loko eka nkarhi lowutaka va dyondza ku tsala xirungulwana hi Ririmi ro Engetela ro Sungula. Hi ndlela yaleyo, vana va dyondza ku mpfapfarhuta, ku tsala, ku hlela na ku hangalasa ntirho wa vona (ku tsala hi magoza) hi Ririmi ra vona ra le Kaya kutani va tirhisa vuswikoti lebyi loko va tsala hi Ririmi ro Engetela ro Sungula.

2.7.9 Xivumbeko xa ririmi na matirhiselo ya rona

Vutivi bya kahle bya ntivomarito na ntivoririmi swi nyika masungulo yo ndlandlamuxa vuswikoti bya (ku yingisela, ku vulavula, ku hlaya na ku tsala) eka Ririmi ro Engetela ro Sungula. Eka Giredi ya 1, ntivomarito na ntivoririmi swi dyondzisiwa swi nga kunguhatiwanga hi ku paluxeriwa eka Ririmi ro vulavula. Eka Tigiredi ta 2 na 3, vadyondzi va tlhela va dyondza ntivomarito na ntivoririmi hi ku hlaya Xitsonga. Eka Giredi ya 3 ku na migingiriko yo karhi leyi kongomisiweke eka matirhiselo ya Ririmi.

Swipimelo swa ntivomarito swa vekiwa eka Giredi yin'wana na yin'wana na nongonoko wa marito ya Xitsonga lama talaka ku tirhisiwa wu nyikiwe eka Xiyenge xa 3 xa xitsariwa lexi. I swa nkoka ku va vadyondzi va fikelela swipimelo leswi. Vadyondzisi va lava maqhinga yo hluvukisa ntivomarito wa vadyondzi, xikombiso,

- marito ya le khumbini na tilebulu ta le tlilasini
- mintlangu ya ntivomarito xik. Ntlangu wa marito;
- ku hlaya ri yexe;
- ku va na dikixinari ya yena n'wini (tibuku ta ntivo ririmi) ; na
- ku tirhisiwa dikixinari ya vana leyi nga na swifaniso (ta ririmi rin'we kumbe tindzimi timbirhi).

XIYENGE XA 3: NKATSAKANYO WA VUSWIKOTI BYA RIRIMI NA MINKUNGUHATO YO DYONDZISA

NKATSAKANYIO WA VUSWIKOTI BYA RIRIMI LEBYI FANELEKE KU DYONDZISIWA EKA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA (RES) HI KU ANGARHELA TIGIREDI TA 1--3			
	GIREDI YA 1	**GIREDI YA 2**	**GIREDI YA 3**
KU YINGISELA NA KU VULAVULA	• U ya emahlweni a aka ntivomarito wa swanomo hi ku tirhisa tinhlokomhaka leti hlawuleke hi mudyondzisi, (xik. Leswi ndzi nga swi endlaka, ta maxelo). • U aka ntivomarito wa minongoti, (xik. xivumbeko, mpimo, swileriso). • U hlamula hi yexe eka swiletelo swimbirhi swo olova swa swanomo, (xik. Hoxa tibolo ta wasi ebegeni. Sweswi hoxa tibolo to tshwuka ebegeni • U hlamula eka ku xewetana na ku lelana, a tlhela a endla swikombelo swo olova hi ku tirhisa swivulwana swa mavulavulelo yo karhi, (xik. Ndzi kombela ku ya exihambukelweni) • .U bela enhlonkweni no tlanga swinsin'wana leswi fambaka no endla, switlhokovetselo swo olova na tinsimu. • U tlanga mintlangu yo olova ya ririmi. • U twisisa swihungwana swo olova leswi runguriwaka no hlayiwa; a vulavula hi swifaniso. • U endla swihungwana swo olova hi ku tirhisa yin'wana ya min'wangulano. • U hlamula swivutiso, swo olova eka xitori xo karhi hi tinhlamulo to koma. • U lemuka munhu, xiharhi kumbe nchumu ku suka eka nhlamuselo ya nomo yo olova, (xik. Ku yelanisa nhlamuselo na xifaniso • U twisisa no hlamula swivutiso swo olova swo fana na, (xik. I yini? Mali muni?, xik. Xana vito ra wena u mani?) • U tihlamusela hi tindlela to olova hi ku tirhisa swivulwa swo koma, Xik. Vito ra mina hi mina_____). • U hluvukisa ndzemuko wa Ririmi ro Engetela hi ku tirhisa swinsin'wana na tinsimu (xik. Vito ra yena i Wisani, u wisa ehansi ka tafula). • U kombisa marito lama ya nga na ncino, • U lemuka mimpfumawulo yo sungula ya rito, (xik. K-eke Khensani) • U ava swivulwa swa nomo swi tiyimela swoxe, hi ku phokotela rito rin'wana na rin'wana u phokotela mapeletwana eka marito ya ntolovelo • U hambanisa mimpfumawulo wo sungula wa rito eka xiphemu lexi saleke xa peletwana eka marito ya ntolovelo.(xik.	• U ya emahlweni a aka ntivomarito wa swanomo hi ku tirhisa tinhlokomhaka leti hlawuleke hi mudyondzisi, (xik. Tinguva ta lembe. Matitwelo). • U aka ntivomarito wa miehleketo, (xik. Nkarhi, ku landzelelana) • U landzelela swiletelo swo koma swo landzelelana, (xik. dirowa xirhendzevutana. penda xirhendzevutana lexi hi muhlovo wo tshwuka). • U nyika swileriso swo olova. • U twisisa no hlamula eka swivutiso swo koma swo fana na, 'Hi xihi? I xa mani?', (xik. Xana i buku ya mani leyi?). • U vutisa swivutiso swo koma, (Xana hi wena mani vito ra wena?). • U endla swikombelo swo koma, (xik. Ndzi kombela ku ya ehandla. Ndza vabya). • U lemuka xilo hi ku hlamuseriwa hi nomo • U vulavula hi minchumu leyi nga eka xifaniso. • U yingisela switori a tlhelaswi rungula nakambe • U hlamula swivutiso swo koma, nhlamuselo ya masiku hinkwawo hi xitori, (xik. I mani a nga dya vuswa?). • U tlanga xitori hi ku tirhisa yin'wana ya min'wangulano. • Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi, a hlamusela xitori nakambe. • U hlamusela ku landzelelana ka leswi a swi voneke kumbe leswi swi humeleleke. • U bela enhlokweni no tlanga switlhokovetselo swo olova, swinsin'wana na tinsimu. • U tlanga mintlangu ya ririmi. • Ndzemuko wa mimpfumawulo • u hambanisa hi ku twa exikarhi ka mimpfumawulo exikarhi ka leyi talaka ku kanganyisa, (xik. 'e', 'ee' na 'e-e')	• U ya emahlweni a aka ntivomarito wa swanomo hi ku tirhisa tinhlokomhaka leti hlawuriweke hi mudyondzisi, (xik. ku lavisisa). • U aka ntivomarito wa minongoti, (xik. ku hlamusela, ku fananisa). • U landzelela no nyika swileriso. • U hlamula no endla swikombelo. • U vulavula hi xifaniso kumbe xithombe. • U vutisela ku twisisa, (xik. A ndzi swi twisisi, ndzi kombela mi ndzi hlamusela kambe) • U nyika nhlamuselo yo olova ya leswi humeleleke. (u tsundzuka leswi humeleleke hi ku landzelelana ka swona). • U yingisela switori na leswi swi humeleleke munhu no hlamusela swi vutiso swa ntwisiso. • U bvumba leswi nga ta humelela eka xitori kumbe eka ndzungulo wa vutomi bya munhu. • U nyika matitwelo ya yena eka xitori. • U rungula xitori nakambe. • U yingisela xitshuriwa xa ntiyiso (xik. ndzungulo wa timhaka na xiviko xa mahungu) na ku hlamula swivutiso swa ntwisiso. • U nyika nkomiso wo olova wa xitori hi ku pfuniwa hi mudyondzisi. • U va na xiave eka mbhurisano wo koma hi nhlokomhaka yo toloveleka. • U twisisa no hlamula swivutiso swo fana na, '…rini? …hi nkarhi muni?) na hikokwalaho ka yini…?' (xik. Hikokwalaho ka yini yindlu yi wa?). • U tlanga swinsin'wana, switlhokovetselo na tinsimu. • U tlanga mintlangu ya ririmi. • U kombisa vuxaka exikarhi ka mimpfumawulo ya letere rin'we, eka Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula na ku kota ku vona ku hambana ka kona. • U lemuka switatisi swa mimpfumawulo ya maletere mambirhi eku sunguleni ka rito kumbe emakumu ka rito, (xik. ng-oti, mu-rh-i, ti-ng-a).

NKATSAKANYIO WA VUSWIKOTI BYA RIRIMI LEBYI FANELEKE KU DYONDZISIWA EKA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA (RES) HI KU ANGARHELA TIGIREDI TA 1--3			
	GIREDI YA 1	**GIREDI YA 2**	**GIREDI YA 3**
	• K-hensani). • U lemuka vunyingi, (xik. Buku-tibuku), bya leswi a swi twaka.	• *Ntivomimpfumawulo*. • U kombisa vuxaka exikarhi ka mimpfumawulo na letere rin'we, a sungula hi lama fanaka eka Ririmi ra le Kaya na le ka Ririmi ro Engetela ro Sungula • U kombisa vuxaka exikarhi ka mimpfumawulo na letere rin'we, a sungula hi lama ma nga faniki eka Ririmi ra le Kaya na le ka Ririmi ro Engetela ro Sungula. • U aka no tlhantlha rito ra maletere manharhu, hi ku tirhisa mimpfumawulo leyi dyondziweke, (xik. a-l-a; a-la). • U lemuka swilandzi swa ntolovelo eka marito, (xik. -a, -i, -ile). • U ntlawahata marito hi xitiko xa marito (xik. suka, sula, susa). • U lemuka switatisi swa mimpfumawulo ya maletere mambirhi, (xik. ch-chava, dy-dyana) eku sunguleni ka rito kumbe eku heteleleni ka rito, (xik. nh-a-mu, dy-ana, mu-dy-i). • A aka na ku tlhantlha marito yo olova yo sungula hi mimpfumawulo wa maletere mambirhi (xik. pf-ala, ts-ala). • - U lemuka mimpfumawulo leyi nga na switwari swimbirhi, (xik. Gaa! Ahee! Mananoo!).	• U lemuka mimpfumawulo ya 10 leyi nga na switwari swimbirhi, (xik. Gaa! Ahee! Mananoo!). • U lemuka xitwari 'e' eka marito, (xik. Hembe). • U tirhisa switatisi swa mimpfumawulo yo tala ku aka kumbe ku tlhantlha marito (xik. hl-aya, tl-anga, dl-iva.) • U lemuka marito lama nga na ncino lama tivekaka, (xik. mina, hina). • U hambanisa exikarhi ka marito lawa ya nga na switwari swa nkoko wo koma na wo leha (xik. "a", "aa", "a a"; "e", "ee" na "e-e". • U lemuka marito yo kanganyisa (xik. xibe**dhl**ele; ndlela). • U lemuka no tirhisa swilandzi, (xik. -ile, -ana, -nyana). • U aka no twarisa mimpfumawulo hi ku tirhisa mimpfumawulo leyi dyondziweke.

NKATSAKANYO WA VUSWIKOTI BYA RIRIMI LEBYI FANELEKE KU DYONDZISIWA EKA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA (RES) HI KU ANGARHELA TIGIREDI TA 1-3

KU HLAYA NA KU LANGUTISA

GIREDI YA 1	GIREDI YA 2	GIREDI YA 3
Switsariwa swa mbangu • U sungula ku hlaya tilebulu to olova hi Ririmi ro Engetela (na Ra le Kaya) minchumu ya le tlilasini na mbangu lowu anameke (xik. nghena kumbe huma, pfula). **Ku hlaya ka masungulo** • U tirhisa vutivi na vuswikoti byin'wana lebyi a byi kumeke eka Ririmi ra le Kaya eka Ririmi ro Engetela ro Sungula ku fana na vuswikoti byo khoma buku (maletere, hi hlaya ku suka eximatsini hi ya exineneni na ku suka ehenha hi ya ehansi. • U lemuka marito lama talaka ku tirhisiwa ngopfu, (mina, yena, hina, vona, u nga). **Ku hlaya swin'we etlilasini na mudyondzisi** • U yingisela xitori xo kurisiwa xo koma kumbe xitshuriwa lexi hlayiwaka hi mudyondzisi eka Buku Leyikulu kumbe phositara a tirhisa Ririmi ra le Kaya loko swi fanerile. • U vulavula hi mimpfapfarhuto na swifaniso leswi kumekaka eka Buku Leyikulu kumbe phositara. • U dyondza ntivomarito wa • swanomo hi Ririmi ro Engetela ro Sungula eka swifaniso. • U hlamula swivutiso swo olova swa swanomo eka xitori. • Endzhaku ko hlaya ko talanyana, u hlaya na vona laha swi faneleke. • Hi ku tshama a vona marito yo tsariwa, u sungula ku ndlandlamuxa • ntivomarito wa marito lawa ya tolovelekeke no tirhisiwa hi ntalo. • U tlanga xitori. • U dirowa swifaniso swa xitori kumbe xitshuriwa xa leswi humeleleke swa ntiyiso	**Ku hlaya swin'we** • U hlaya xitori xo koma xa ntiyiso kumbe xo kala ntiyiso (Buku Leyikulu kumbe xin'wana xitshuriwa lexi kurisiweke) na mudyondzisi, a tirhisa swifaniso ku hluvukisa ntivomarito, na nhlokomhaka ku kumbetela na ku hlamula swivutiso swo koma mayelana na xitshuriwa. • U twisisa leswi xitshuriwa xo koma lexi nga na swifaniso xi vulavulaka hi swona (xik. hi ku longoloxa swifaniso kumbe ku yelanisa nhlokomhaka ya xifaniso na xifaniso lexi faneleke) • U yelanisa xitshuriwa na leswi swi nga tshama swi humelela eka yena n'wini. • U rungurisa xiyenge xin'wana xa xitori kumbe ku komisa xitshuriwa xa leswi humeleleke swa ntiyiso hi ku pfuniwa hi mudyondzisi (kwalomu ka swivulwa swimbirhi kumbe swinharhu). **Ku hlaya hi ntlawa loku leeriwaka** • U hlayela ehenhla eka buku ya yena, a rhangeriwile hi mudyondzisi eka ku hlaya loku leteriwaka ka ntlawa. Ntlawa hinkwawo wu hlaya xitori lexi fanaka • U tirhisa maqhinga yo hlaya lawa va ma dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya ku twisisa xitshuriwa na ku timonitara loko a ri eku hlayeni. (mimpfumawulo, vuthala bya mbangu, na marito lawa ya toloveriweke). • U tirhisa tidayagiramu swifaniso ku pfuneta ntwisiso wa yena wa xitori na leswi a swi hlayaka. • U hlaya hi rivilo ra le henhla ro engeteleka na matitwelo. • U komba ku twisisa mahikahatelo loko a hlayela ehenhla. • U ya emahlweni no aka ntivomarito yo voniwa, (xik. Ngopfu, vona, van'wana, rini). **Ku hlaya hi vambirhi / a ri yexe** • U hlaya leswi a swi tsaleke na leswi swi tsaleke hi van'wana. • U hlaya tibuku leti a va ti hlaya hi ku leteriwa a ri yexe, na tibuku to olova ta tinhlokomhaka na tibuku ta swifaniso swa switori eka Ririmi ro Engetela ro Sungula, leti nga eka khona ya tlilasi yo hlaya • U tirhisa tidikixinari ta swifaniso swa vana (ya ririmi rin'we kumbe timbirhi) ku kuma marito lawa va nga ma tiviki.	**Switsariwa swa mbangu** U kota ku hlaya tiphositara to olova kumbe tinhlokomhaka ta tiphositara ta mbangu wo lowo. **Ku hlaya swin'we** • U hlaya switshuriwa swa swa ntiyiso na leswi swi nga riki swa ntiyso na mudyondzisi, a tirhisa swo dirowiwa ku seketela nhluvukiso wa ntivomarito. • U hlamula swivutiso swa nhlamuselo ya masiku hinkwawo swo olova swinene leswi seketelaka ntwisiso wa xitshuriwa. • U hlamusela xitori nakambe, a tlhela a kota ku kombisa ndzandzelelano wa leswi swi humeleleke. • U endla nkomiso wa xitshuriwa xa timhaka ta ntiyiso, (xik. Xiviko xa vuxokoxoko). **Ku hlaya ka ntlawa loku leteriwaka** • U hlaya a miyerile no hlayela ehenhla eka buku ya yena n'wini eka ku hlaya ka ntlawa loku leteriwaka na mudyondzisi, ntlawa hinkwawo wu hlaya buku leyi fanaka • U tirhisa maqhinga yo hlaya lawa ya dyondzisiweke eka Ririmi ra le Kaya ku twisisa xitshuriwa na ku timonitara loko a ri eku hlayeni (mimpfumawulo, vuthala bya mbangu, na marito lawa ya toloveriweke). • U tirhisa tidayagiramu eka switshuriwa ku engetela ntwisiso. • U hlayela ehenhla hi rivilo leri engetelaka na nkhuluko, a tirhisa mavulelo lawa ya amukelekaka ya marito • U kombisa ntwisiso wa mahikahatelo eka mbulavulo wo tshaha muvulavuri hi ku cinca rito na thoni loko a ri karhi a vulavula. • U tirhisa maqhinga man'wana yo tilulamisa swihoxo hi yexe **Ku hlaya hi vambirhi / a ri yexe** • U hlaya leswi a swi tsaleke na swo tsala hi van'wana. • A hlayela ehenhla, a hlayela munghana. • U hlaya tibuku to olova ta timhaka ta ntiyiso, tibuku leti hlayiweke hi nkarhi wa ku hlaya loku leteriweke na timagazini ta vana na tikhomiki • U tirhisa tidikixinari ta swifaniso swa vana (ya ririmi rin'we kumbe timbirhi) ku kuma marito lawa va nga ma tiviki.

NKATSAKANYO WA VUSWIKOTI BYA RIRIMI LEBYI FANELEKE KU DYONDZISIWA EKA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA (RES) TIGIREDI TA 1-3			
	GIREDI YA 1	**GIREDI YA 2**	**GIREDI YA 3**
KU TSALA	• U tirhisa vuswikoti bya ntivontsalo lebyi dyondziweke eka Ririmi ra le Kaya. • U dirowa no lebula swifaniso hi ku pfuniwa hi mudyondzisi. U hlaya leswi tsariweke. • U tsala nongonoko wo olova, (xik. nongonoko wo xava).	• U tirhisa vuswikoti bya ntivontsalo lebyi dyondziweke eka Ririmi ra le Kaya. • U tsala minongonoko leyi nga na tinhlokomhaka. • U hlawula no kopa nhlokomhaka leyi hlamuselaka xifaniso kahle. • Hi ku pfuniwa u tsala nhlokomhaka ya xifaniso, (xik. Movha wo tshwuka i wukulu). A tlhela a hlaya nakambe leswi tsariweke. • U hetisa swivulwa hi ku tsala marito lama ya siyiweke. • U tsala swivulwa hi ku tirhisa rimba, (xik. • 'Ndzi tsakela ___', • A ndzi sakeli ___'). • U tsala swivulwa a tirhisa marito lawa ya nga na mimpfumawulo na marito lawa ya toloveriweke lama dyondzisiweke. • U tsala marito ya ntolovelo na swivulwa ku suka eka mbitanelo. • A longoloxa swivulwa leswi hangalakeke hi nxaxamelo lowu amukelekaka ku endla ndzimana no yi kopa. • U tsala ndzimana ya kwalomu ka swivulwa swinharhu hi nhlokomhaka ya ntolovelo. • U tsala xitshuriwa xo koma xo olova lexi dyondzisiweke eka Ririmi ra le Kaya, (xik. Hungu eka khadi ro navelela ku hatla u hola emavabyini). • U tirhisa vuswikoti lebyi dyondzisiweke eka Ririmi ra le Kaya, a kunguhata hungu ri va hi xivumbeko xa mpfapfarhuto wo olova, (xik. Chati, xipimankarhi). • Hi ku pfuniwa, u tirhisa maviti na masivi, (xik. wena, yena, xona). • Hi ku pfuniwa u sungula ku tirhisa minkarhi ya sweswi na leyi hundzeke, kahle eku tsaleni. • Hi ku pfuniwa a vumba vunyingi bya marito ya ntolovelo. • Hi ku pfuniwa u peleta marito ya ntolovelo kahle. A tirhisa dikixinari ya vana loko swi fanerile. • U tirhisa mahikahatelo lawa ya dyondziweke eka Ririmi ra le Kaya (maletere lamakulu na tihiko). • U tiakela bangi ya marito na dikixinari.	• U tirhisa vuswikoti bya ntivontsalo lowu a wu dyondzisiweke eka Ririmi ra le Kaya. • U tsala nongonoko wo tikanyana lowu nga na tinhlokomhaka, (xik. tinjiya, switsotswana, tinyoxi, maphaphatana). • U tsala swivulwa ku suka eka mbitanelo. • U tsala xitshuriwa xo olova, (xik. Khadi ro velekiwa). • Hi ku leteriwa u tsala ntokoto wa yena wa vutomi hi ku tirhisa rimba, (xik. Tolo a ndzi __', kutani_____, ndzhaku_____, emakumu___?). • Hi ku leteriwaka a tsala sete yo olova ya swiletelo, (xik. rhisipi). • Na mudyondzisi, u tsala xitori xo olova na ku xi kopa (ku tsala swin'we). • U tsala mahungu eka chati, tafula kumbe girafu ya bara. • U tsala swivulwa hi nhlokomhaka leyi tolovelekeke (kwalomu ka 6-8 wa swivulwa, ndzimana yin'we kumbe timbirhi). • A tirhisa magoza yo tsala **(mpfapfarhuto, ku tsala, nxopelo no hangalasa**). • U tirhisa mahikahatelo lawa ya dyondzisiweke eka eka Ririmi ra le Kaya (tihiko, hefemulo, swivutiso, swihlamari) na swirhatana ku fana na le ka marito ya n'anga. n'wana • U peleta marito ya ntolovelo kahle, a tlhela a a ringeta ku peleta marito lawa ya nga tolovelekangiki hi ku tirhisa vutivi bya ntivomimpfumawulo • U tirhisa minkarhi ya maendli, wa sweswi, lowu hundzeke na lowu taka hi nkhaqato lowu yaka emahlweni. • U tirhisa mahlanganisi, maviti, masivi, maendli na masivihi nkhaqato lowu yaka emahlweni. • U tiakela bangi ya marito xihlayisamarito na dikixinari ya yena n'wini. • U tirhisa tidikixinari ta vana (ya ririmi rin'we kumbe timbirhi).

NKATSAKANYO WA SWIVUMBEKO SWA RIRIMI LESWI FANELEKE KU DYONDZISIWA EKA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA (RES) TIGIREDI TA 1- 3			
XIVUMBEKO NA MATIRHISELO YA RIRIMI (SWI TIRHISIWA KO KARHI, KU NGA RI EMOYENI)	**GIREDI YA 1**	**GIREDI YA 2**	**GIREDI YA 3**
		• U sungula ku hluvukisa ntwisiso no kota ku tirhisa swivumbeko swa ririmi eka mbangu wa ririmi ro vulavula • U sungula ku tirhisa swivumbeko swin'wana swa ririmi leswi a swi dyondzeke eka Giredi ya 1, (minkarhi ya sweswi, nandzulo, mahlayelo ya maendli na vunyingi). • U twisisa no sungula ku tirhisa nkarhi lowu hundzeke, (xik. Fambile). • U twisisa no sungula ku tirhisa ku landzelelana ka minkarhi, (xik. Xosungula,-lexi nga landzela, kutani ke. • U twisisa no sungula ku tirhisa swivumbeko swa swivutiso, (xik. Xana u...?).	• U sungula ku hluvukisa ntwisiso no kota ku tirhisa swivumbeko swa ririmi eka mbangu wa ririmi ro vulavula no tsala • U twisisa ku tirhisa nkarhi wa sweswi, lowu hundzeke na lowu taka. • U twisisa na ku tirhisa maviti, (xik. Buku, na mavitantlawa, (xik. Xichocho, ntlhambi). • U twisisa no tirhisa rihlawuri ra rifuwi, (xik. Movha wa kokwana). • U twisisa no tirhisa vundhawu, (xik. Hi liya buku ehenhla ka tafula). • U twisisa no tirhisa masivikomba, (xik. Leyi, leyo, liya, liyani).
			• U twisisa no tirhisa swivumbeko swa swivutiso, (xik. Xihi…? Hikokwalaho...?). • U twisisa 1500-2500 wa marito eka mbangu loko a hetile Giredi ya 3.
		• U twisisa no sungula ku tirhisa masivinene, (xik. Mina, hina, vona, yena). • U twisisa no sungula ku tirhisa mahlawuri na maengeteri. • U twisisa no sungula ku tirhisa xitwari 'u', (xik. Khensani u tsakile). • U twisisa 1000-2000 wa marito eka mbangu loko a hetile Giredi ya 2.	
	• U sungula ku hluvukisa ntwisiso no kota ku tirhisa swivumbeko swa ririmi eka mbangu wa ririmi ro vulavula. • U twisisa hlayelo ra ndzeriso (xik. U nga tsutsumi). • U twisisa no sungula ku tirhisa swivulwa swin'wana swa nkarhi wa sweswi, (xik. Khensani u rhandza xikolo), na nkarhi wa sweswi wo yisa emahlweni, (xik. Khensani u le ku hlayeni). • U twisisa swivumbeko swin'wana swa swivutiso, (xik. I yini…? 'I mani.. ? 'I swingani.. ? '.muni.. ? '.U na malembe mangani?). • U twisisa no sungula ku tirhisa masivinene, (xik. 'Ndzi, mina, hina, vona').		
	• U twisisa no sungula ku tirhisa xiaki 'nga', xa rhavi ra kotelo, (xik. 'Ndzi nga' 'Ndzi nga tlula').		

NKATSAKANYO WA SWIVUMBEKO SWA RIRIMI LESWI FANELEKE KU DYONDZISIWA EKA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA (RES) TIGIREDI TA 1- 3			
	GIREDI YA 1	**GIREDI YA 2**	**GIREDI YA 3**
	• U twisisa no sungula ku tirhisa swivulwa swin'wana swa tlhelo ra nandzulo, (xik. 'Khensani a nga le ku hlayeni'. 'A ndzi nge tluli'). • U lemuka no sungula ku tirhisa swivumbeko swa vun'we swa maviti, (xik. Buku-tibuku). • U twisisa no sungula ku tirhisa ribumabumeri ra rifuwi, (xik. Xa mina, xa yena, swa vona) • U twisisa no sungula ku tirhisa mahlanganisi, (xik. hambi, kambe, hikuva). • U twisisa no sungula ku tirhisa mahlawuri, (leyikuku, leyitsongo) na maengeteri, (xik. Khwatsi, ngopfu, swinene). • U twisisa 700-1000 wa marito eka mbangu eku heleni ka Giredi ya 1.		

GIREDI YA 1 XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA SWILAVEKO HI KOTARA	
KOTARA YA 1	
KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Awara na timinete ta 30 hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Mavhiki ya 1-5

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yimbirhi leyi nga ta va pfumelela ku tivisa na mpfuxeto wa ntivomarito, no dyondzisa hinkwayo migingiriko leyi nga laha hansi.

Lemuka leswaku minkongomelo leyi ringanyetiweke ko va swiringanyeto ntsena. Vadyondzisi va fanele ku hlawula minkongomelo ya vona n'wini ku ya hi mimbangu na switirhisiwa leswi nga kona. Va fanele va vona leswaku va na tibuku letikulu, tiphositara, swinsin'wana, tinsimu, mintlangu na swilo swa ntiyiso leswi fambelanaka na mbangu lowu va wu hlawuleke.

Vadyondzisi va fanele va ringeta ku dyondzisa migingiriko hinkwayo, ku tlula kan'we loko swi pfumela. Va fanele va kambela vana hi ku tirhisa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza leyi bumabumeriweke eka mavhiki ya 1-5

Mavhiki ya 6-10

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yimbirhi yintshwa leyi nga ta va pfumelela ku aka leswi va swi endleke eka mavhiki ya ntlhanu yo sungula. Minkongomelo leyi yi fanele yi pfumelela mudyondzisi ku dyondzisa ro sungula no katsakanya ntivomarito no katsakanya ntivomarito lowu a wu dyondziseke. Minkongomelo leyi yi fanele ku pfumelela mudyondzisi ku tshama a tirhisa swivumbeko swo olova swa masungulo swa ririmi loko a burisana na vadyondzi va ririmi ro engetela ro sungula.

Vadyondzisi va fanele ku tiyisisa leswaku va dyondzisa migingiriko hinkwayo ku tlula kan'we loko swi koteka. Va fanele ku kambela vadyondzi migingiriko yo pfumala mafundza leyi bumabumeriweke eka mavhiki ya 6-10. Vadyondzisi va fanele va kambela migingiriko ya mafundza loko kotara yi hela.

***Migingiriko ya siku na siku (awara hi vhiki*)**

Nghingiriko wun'we kumbe ku tlula hi siku eka leyi landzelaka:

- U sungula ku hluvukisa ntivomarito wa swanomo (ku yingisela na ku vulavula), hi ku tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka to fana na, 'swakudya'.
- U hlamula eka ku xeweta ko olova na ku lelana, hi ku tirhisa swivulwa, xik. 'Avuxeni'. 'Mi njhani?' 'Ndzi pfukile'.
- U endla swikombelo swo olova, xik. 'Ndzi kombela apula'.
- U komba swilo swa le tlilasini na leswi swi nga eka swifaniso ku hlamula swivutiso swa mudyondzisi, xik. 'Ndzi kombi apula', Ndzi kombi banana, ''Ndzi kombi lamula', na swin'wana.
- U boxa minchumu yin'wana eka xifaniso kumbe etlilasini ku hlamula swivutiso swa mudyondzisi, xik. 'I yini xexo?' 'I apula'.
- U hlamula hi yexe eka swiletelo swo olova swa nomo, xik. 'Hluvula hembe ya wena!'
- U hlamula swivutiso swo olova, xik. 'Xana hembe ya wena i ya muhlovo muni?' I yo tshwuka.
- U twisisa no sungula ku tirhisa swivumbeko swo olova swa ririmi hi ku ya hi mbangu, Vun'we bya maviti, xik. Sokisi-masokisi.
- U yimbelela tinsimu to olova no endla kunene hi ku leteriwa, xik.Ntanghu+, hi mina ntanghu, 'Nhloko, makatla, xifuva, xisuti, khwiri-milenge'.
- U nghenela eka swinsin'wana swa vana, va ri karhi va endla, xikombiso, " Hi lexi xihuku xa kokwana, Hi leri xongotelo ra kokwana'
- U tlanga mintlangu ya ririmi, xik. 'Lava Xihuku'- Mudyondzisi u tumbeta xihuku etlilasini kutani a vutisa swivutiso a kombisa kunene hi ku tirhisa swikoweto swo tala, Xi kwihi xihuku? Xi le hansi ka tafula xana?

Migingiriko ya Ku yingisela na Ku vulavula yo kongomisa *(15 wa timinete x 2 hi vhiki)*

A yingisela switori leswi runguriwaka no ku hlayiwa.

Kambirhi hi vhiki, mudyondzisi a hlaya kumbe a rungula xitori. Switori leswi runguriwaka swi nga ha encenyetiwa, ku tirhisiwa swirho swa miri na swipfuno(props) ku seketela nhlamuselo ya leswi endlekaka. Switori leswi hlayiwaka swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu kumbe phositara leyi nga na swifaniso leswi nga voniwaka hi vana hinkwavo.

- U yingisela switori swo koma kumbe switshuriwa swa timhaka ta ntiyiso leswi runguriweke kumbe ku hlayiwa eka Buku leyikulu, phositara leyi nga na swaniso hi ku tiphina xikombiso, *Mukhalabya na xihuku xa yena hi ku tiphina na ku nghenelela eka ku yimbelela laha swi faneleke.*

- U twisisa no hlamula swivutiso swo olova leswi humaka eka mudyondzisi, xikombiso, Xana xihuku i xa muxaka muni? na swileriso, xikombiso, Ndzi kombe xihuku xa mukhalabya.
- U vula swin'wana swa minchumu leyi nga exifanisweni ku hlamula swivutiso swo huma eka mudyondzisi, xikombiso, I mani loyi?' 'I mukhalabya '

Ku hluvukisa vutivi bya minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi nga laha henhla:

- U ya emahlweni a aka ntivomarito wa swanomo ku katsa na ntivomarito wa minongoti, xik. mihlovo- wasi, tshuka, xitshopana, basa, ntima, rihlaza.
- U sungula ku hluvukisa ntwisiso na ku kota ku tirhisa swivumbeko swa ririmi swo olova eka mbangu lowu twisisekaka wa ririmi leri vulavuriwaka, xik. ndzeriso: 'Ambala jesi ' nkarhi wa sweswi lowu yisaka emahlweni 'Ndzi ambala jesi' marito yo komba vun'wini (rifuwi) I jesi ra mina. vunyingi bya maviti sokisi/ masokisi

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo/ swo endliwa kunene)

Mavhiki ya 1-5

- U angula hi ku endla eka swileriso swo olova swanomo
- U komba minchumu etlilasini kumbe exifanisweni hi ku angula hlamula swileriso swa mudyondzisi

MAVHIKI YA 6-10

- U vula minchumu yin'wana etlilasini kumbe eka xifaniso
- U angula eka swivutiso swo olova.

Nghingiriko wo kambela wa mafundza wa 1

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na swo endliwa kunene)

- U angula eka swivutiso swo olova.
- A kombisa ku twisisa ka ntivomarito wa masungulo wa swanomo hi ku komba swilo swa le tlilasini kumbe xifaniso hi ku angula swileriso swa mudyondzisi, xik. 'Ndzi kombe muhlovo wo tshwuka, wa wasi, wa xitshopana, wa rihlaza, masokisi, hembe na sw.na sw.

KOTARA YA 1	
KU HLAYA NA NTIVOMIMPFUMAWULO	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Mpimohansi: Timinete ta 30 hi vhiki Mpimohenhla: Awara na timinete ta 15

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ndzemuko wa ntivomimpfumawulo na mimpfumawulo leyi hambanisaka nhlamuselo ya marito (1-5 wa timinete hi nghingiriko)

Migingiriko leyi yi fanele yi va yi komile no hlanganisiwa na ku hlaya na ku vulavula, kumbe migingiriko yo hlaya swin'we.

- U ava swivulwa swa swanomo swi va marito yo yima woxe hi ku seketela ka rito rin'wana na rin'wana, xikombiso swivulwa leswi swi kumekaka eka xitori;
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi, u kombisa marito lawa ya nga na ncino eka switori na, swinsin'wana xik. 'hina' 'mina' 'wena' 'yena';
- U sungula ku kombisa mimpfumawulo yo hambana yo sungula eka marito,, xik. ;b' eka 'banana' na 'h' eka 'homu'.

Ku hlaya na ku tsala ka masungulo (5-10 wa timinete kan'we kumbe kambirhi hi kotara).

Mudyondzisi u ta na nhulu ya tibuku to hambanahambana, tiphositara, na swin'wana etlilasini, leswaku ku va na swo tsariwa swa mbangu wolowo nkarhi hinkwawo. Loko va teka rendzodyondzo, mudyondzisi a komba vadyondzi swo tsariwa swa mbangu wolowo.

- U lemuka marito ya ntolovelo ya masiku hinkwawo (xik. KU NGHENA/KU HUMA, PFULA, YIMA,),
- U hluvukisa ku hlaya ko sungula, swikombiso, minongoti ya swikandziyisiwa swa nghingiriko wa ku Hlaya Swin'we

  Ku hlaya swin'we (Mpimihansi: timinete ta 30 na mpimohenhla wa: Awara yin'we na timinete ta15 hi vhiki).

  Loko mudyondzisi a tirhisa mpimohenhla eka Ririmi ro Engetela ro Sungula, u tivisa Buku Leyikulu yintshwa (phositara kumbe muxaka un'wana wa xitshuriwa lexi kurisiweke)vhiki rin'wana na rin'wana no endla nghingiriko siku rin'wana na rin'wana. Loko a tirhisa mpimohansi eka Ririmi ro Engetela ro Sungula, u tirhisa xitshuriwa xo fana eka 2 kumbe 3 wa mavhiki no endla nghingiriko kan'we kunbe kambirhi hi vhiki. Mudyondzisi u hlayela vana xitshuriwa etlilasini, a kombisa marito no kanerisana hi swifaniso na xitori. U tlhela a hlaya xitshuriwa nakambe exikarhi ***ka vhiki, a kondletela vadyodzi ku hlaya na yena. Xitshuriwa lexi xi tirhisiwa ku tivisa ntivomarito yantshwa.***
- U yingisela xitori kumbe xitshuriwa xa ntiyiso a ri karhi a landzelela mudyondzisi no languta swifaniso;
- U vulavula hi swifaniso hi ku tirhisa ririmi ra le kaya laha swi faneleke
- U kombisa minchumu exifanisweni, xikombiso: ' ndzi kombi mukhalabya',' komba mbyana'
- U hlamula swivutiso swo olova, hi ku pfuniwa hi swifaniso, xik. 'Xana xihuku xi kwihi?';
- U dyondza ntivomarito wa swanomo, xik. xihuku, moya, mbyana, na. sw. na. sw
- Endzhaku ko vuyelela ku hlaya, vadyondzi va nghenelela va hlaya xikan'we na mudyondzi eka mimbuyelo laha
- swi faneleke xik. 'Kokwana n'wantanghu, a tshame entangwini…
- U dirowa xifaniso, u kombisa mhakankulu ya xitori.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Ndzemuko wa ntivompfumawulo na mimpfumawulo leyi hambanisaka nhlamuselo ya marito: (swanomo na/ kumbe swo endla kunene)

- U sungula ku kombisa mimpfumawulo yo sungula eka marito.
- U kombisa marito lawa ya nga na ncino eka switori, tinsimu na swinsin'wana

Ku hlaya: (swanomo na swo endliwa kunene)

- U kombisa vanhu van'wana, swiharhi na minchumu leswi kombisiweke eka swifaniso swa Buku Leyikulu. (kumbe rin'wana rixaka ra switshuriwa swo dirowiwa leswi kurisiweke.)
- U hlamula swivutiso swo olova swa swanomo leswi humaka eka xitori kumbe xitshuriwa xa ntiyiso
- U dirowa xifaniso, u kombisa timhakankulu ta xitori kumbe xitshuriwa xa ntiyiso.

Nghingiriko wo kambela wa mafundza wa 1:

Ku hlaya (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U hlamula swivutiso swo olova swa swanomo leswi humaka eka xitori kumbe xitshuriwa xa ntiyiso.
- U kombisa ku twisisa ntivomarito eka xitori hi ku komba minchumu leyi nga exifanisweni, hi ku hlamula swileriso swo huma eka mudyondzisi, xik 'Ndzi kombe xihuku/ xongotelo/ jasi ra mukhalabya, na. sw na. sw.

KOTARA YA 1	
KU TSALA	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Mpimohansi: Ku hava Mpimohenhla: Timinete ta 15 hi vhiki
VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI **Ku tsala swin'we (Mpimohenhla: Kan'we hi vhiki)** Masungulo yo hlaya eka Ririmi ro Engetela ro Sungula ya fanele ya seketeriwa hi mudyondzisi. • Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi, a tsala nhlamuselotsongo(khepixini) ya xifaniso lexi a nga xi dirowa, a tlhela a hlaya leswi tsariweke.	
MAKAMBELELO **Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:** **Ntivontsalo: (swo tsariwa)** • U kopa nhlamuselotsongo(khepixini) ya xifaniso lexi a xi diroweke no hlaya nakambe leswi tsariweke	

KOTARA YA 2	
KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Awara na timinete ta 30 hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Mavhiki ya 1-5

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yimbirhi leyi nga ta va pfumelela ku sungula no tlhela va tirhisa nakambe ntivomarito na ku angarhela migingiriko leyi longoloxiweke laha hansi. Lemuka leswaku minkongomelo kumbe tinhlokomhaka leti ringanyetiweke, ko va swiringanyeto ntsena. Vadyondzisi va fanele va tihlawulela minkongomelo leyi fambelanaka na switirhisiwa leswi nga kona. Va fanele ku tiyisisa leswaku va na tibuku letikulu, tiphositara, swinsin'wana swa ncino, tinsimu, mintlangu na switirhisiwa leswi khomekaka kumbe ku yelana na mbangu na ku ya hi nkongomelo lowu va wu hlawuleke.

Vadyondzisi va fanele va ringeta ku dyondzisa migingiriko hinkwayo ku tlula kan'we loko swi koteka. Va fanele va kambela vadyondzi va vona hi ku tirhisa migingiriko yo kambela nkamafundza lawa ya bumabumeriweke mavhiki ya 1-5.

Mavhiki ya 6-10

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yimbirhi yintshwa leyi nga ta va pfumelela ku aka eka leswi va swi endleke eka mavhiki ya ntlhanu yo sungula. Minkongomelo leyi yi fanele yi pfumelela mudyondzisi ku dyondzisa ro sungula na ku katsakanya ntivomarito no hlanganisa ntivomarito lowu a wu dyondziseke. Minkongomelo leyi yi fanele ku pfumelela mudyondzisi ku tshama a ri karhi a tirhisa swivumbeko swo olova swa masungulo swa ririmi loko a burisana na vadyondzi va Ririmi ro Engetela ro Sungula.

Vadyondzisi va fanele ku tiyisisa leswaku va dyondzisa migingiriko hinkwayo ku tlula kan'we loko swi koteka. Va fanele ku kambela migingiriko ya vadyondzi ya nkamafundza leyi bumabumeriweke eka mavhiki ya 6-10. Vadyondzisi va fanele va kambela migingiriko ya mafundza loko kotara yi hela.

Migingiriko ya siku na siku (Awara hi vhiki).

Wun'we kumbe yo tala ya migingiriko leyi landzelaka hi siku, ku ya hi nkarhi lowu nga kona:

- U sungula ku hluvukisa ntivomarito wa swanomo (ku yingisela na ku vulavula) hi ku tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka to fana na, xik. swakudya.
- U angula eka ku xeweta ko olova na mintlangu yo lelana, hi ku tirhisa swivulwa, xik. Salani kahle; Fambani kahle; Hi ta vonana mundzuku.
- U endla swikombelo swo olova. Xik. xana mi nga ndzi nyika xitsalo/penisele?
- U komba swilo swa le tlilasini kumbe leswi nga eka xifaniso ku angula swileriso swa mudyondzisi, xik. ndzi kombi banana, apula, lamula na. sw. na sw.
- U vula mavito ya minchumu ya le ka xifaniso kumbe swa le tlilasini hi ku hlamula swiletelo swa mudyondzisi, xik. I yini xexo?; I nyimpfu'.
- U angula hi ku endla eka swileriso swo olova swa swanomo, xik. dirowa xifaniso xa ximanga.
- U angula swivutiso swo olova, xik. 'Xana i ximanga xa muhlovo muni?' 'I xa ntima'.
- U twisisa no sungula ku tirhisa swivumbeko swo olova swa ririmi hi ku ya hi mbangu, xik. Mabumabumeri na Mahlawuri. Xik. 'Homu leyikulu yi fambile'. 'Homu i yikulu'. 'Ximanga i xitsongo'. Riengetelo. Xik. 'N'wana loyi a hlekaka u pasile; Rifuwi. Xik. Homu leyi i ya mina.
- U yimbelela tinsimu to olova no endla kunene, 'Vonani dyambu ra huma'. U nghenelela eka ncino wo tirhisa swirho swa miri, ku yimbelela noa endla kunene, xik. **'Hure, Hure, Hure hina hi tsakile.'**
- U tlanga mintlangu ya ririmi, xik. 'Ntlangu wa bvumbabvumba. Munhu un'we u teka khadi leri nga naxifaniso, lavan'wana va fanele ku bvumba leswaku i swakudya swihi leswi nga ekhadini, xik. 'I apula xana'

Migingiriko ya Ku yingisela na Ku vulavula yo kongomisa*, (15 wa timinete x 2 hi vhiki.)*

A yingisela switori swo runguriwa na ku hlayiwa.

Kambirhi hi vhiki, mudyondzisi a hlaya kumbe a rungula xitori. Switori leswi runguriwaka swi nga ha endliwa ntlangu, ku tirhisiwa swirho swa miri na swipfuno (props) ku seketela nhlamuselo ya leswi endlekaka. Switori leswi hlayiwaka swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu kumbe phositara leyi nga na swifaniso leswi nga voniwaka hi vana hinkwavo.

- U yingisela ku tiphina switori swo koma kumbe switshuriwa swo rungula timhaka ta swo huma eka Buku leyikulu kumbe phositara leyi nga na swifaniso. U nghenelela a yimbelela laha swi lavekaka, xik. Swinyenyana swa ntlhanu,

- U twisisa no hlamula swivutiso swo olova na swileriso, xik. Ndzi kombi mbuti; Xana ku na timbuti tingani lahaya?
- U nyika mavito ya swilo swa leswi nga eka xifaniso hi ku hlamula swivutiso swa mudyondzisi, xik. i yini lexi?; I mbuti.

Ku hluvukisa minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi nga laha henhla:

- U ya emahlweni a aka ntivomarito wa swanomo ku katsa ntivomarito wa swa miehleketo, xik.nandzeleano wa masiku evhikini.
- U sungula ku ndlandlamuxa ntwisiso na vuswikoti byo tirhisa swivumbeko swa ririmi swo olova eka mbangu lowu twisisekaka wa ririmi leri vulavuriwaka, xik. A twisisa no sungula ku tirhisa mahlawuri matsongo yo fana na '-kulu' '- 'tsongo' 'nyana'. Maengeteri ya ndhawu. Tanihi 'endzeni' 'ehenhla ka' na maengeteri ya swa mikhuva yo fana na 'ngopfu', 'khwatsi'.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Ku yingisela na ku vulavula (swo runguriwa hi nomo na swo endla kunene)

Mavhiki ya 1-5

- U nyika mavito ya swilo leswi nga na vuxaka na nkongomelo wa xifaniso kumbe etlilasini.
- U hlamula swivutiso swo olova.

Mavhiki ya 6-10

- U tihlamusela hi tindlela to olova a tirhisa swivulwa swo koma.
- U tihlamusela hi ndlela yo olova hi ku tirhisa swivulwana na ntivomarito lowu dyondzisiweke exikarhi ka kotara, xik. ndzi rhandza mabanana. A ndzi rhandzi vuswa.

Nghingiriko wo kambela wa mafundza wa 2

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U kombisa ku twisisa ka ntivomarito wa swanomo lowu dyondziweke exikarhi ka kotara hi ku angula ehenhla ka swileriso tanihi 'Dirowa malamula yanharhu/ mabanana ya mune na sw. na. sw
- 'U hlamula swivutiso swo olova, xik. 'Xana I malamula mangani lama kumekaka exifanisweni?'
- AU tihlamusela hi ndlela yo olova hi ku tirhisa swivulwana na ntivomarito lowu dyondzisiweke exikarhi ka kotara, xik. ndzi rhandza mabanana. 'A ndzi byi rhandzi vuswa'.

KOTARA YA 2	
KU HLAYA NA NTIVOMIMPFUMAWULO	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Mpimohansi: Timinete ta 30 hi vhiki Mpimohenhla: Awara na timinete ta 15 hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ndzemuko wa ntivomimpfumawulo na mimpfumawulo leyi hambanisaka nhlamuselo ya marito.

***(1-5 wa timinete hi nghingiriko*)**

Migingiriko leyi yi fanele yi va yi komile no hlanganisiwa na ku hlaya na ku vulavula, kumbe migingiriko yo hlaya swin'we.

- U ava swivulwa swa swanomo swi va marito yo yima woxe hi ku seketela ka rito rin'wana na rin'wana, xikombiso swivulwa leswi swi kumekaka eka xitori;
- U phokotela mapeletwana eka marito yo toloveleka
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi, kombisa marito lawa ya nga na ncino eka switori na, swinsin'wana xik. 'hina' 'mina'wena, yena
- U sungula ku kombisa mimpfumawulo yo hambana yo sungula eka marito,, xik. ;b' eka 'banana' na 'l' eka 'lamula'.

Ku hlaya na ku tsala ka masungulo (5-10 wa timinete kan'we kumbe kambirhi hi kotara).

Mudyondzisi a ta na nhulu ya tibuku to hambana, tiphositara, na swin'wana etlilasini, leswaku ku va na swo tsariwa swa mbangu wolowo nkarhi hinkwawo. Loko va teka rendzodyondzo, mudyondzisi a komba vadyondzi swo tsariwa swa mbangu wolowo.

- U lemuka marito ya ntolovelo ya mbagu wa masiku hinkwawo, xik. mimfungho ya le switarateni, YIMA, XIKOLO
- U hluvukisa ku hlaya ko sungula ko fana na minongoti leyi kandziyisiweke, xik. Switsariwa swa mimbangu hi migingiriko yo hlaya swin'we.

Ku hlaya swin'we (mpimohansi: 25-30 wa timinete na mpimohenhla: 1 awara na timinete ta 15 hi vhiki)

Laha mudyondzisi a tirhisaka mpimohenhla eka Ririmi ro Engetela ro Sungula, u tirhisa buku yintshwa ro sungula (kumbe phositara kumbe xitshuriwa xin'wana lexi kurisiweke) hi vhiki no endla nghingiriko siku rin'wana na rin'wana. Loko a tirhisa mpimohansi eka Ririmi ro Engetela ro Sungula, u tirhisa xitshuriwa xo fana eka 2 kumbe 3 wa mavhiki no endla nghingiriko kan'we kunbe kambirhi hi vhiki. Mudyondzisi u hlayela vana xitshuriwa etlilasini, a kombisa marito no bula hi swifaniso na xitori. U tlhela a hlaya xitshuriwa nakambe evhikini, a* **kondletela** *vadyondzi ku hlaya na yena. Xitshuriwa lexi xi tirhisiwa ku tivisa ntivomarito yantshwa.

- U yingisela xitori kumbe xitshuriwa xa ntiyiso a ri karhi a landzelela mudyondzisi no languta swifaniso.
- U vulavula hi swifaniso hi ku tirhisa ririmi ra le kaya laha swi faneleke.
- U kombisa minchumu leyi kumekaka eka swifaniso, xik. ndzi kombi mpfundla; A komba mpfundla.
- U hlamula swivutiso swin'wana swo olova, hi ku pfuniwa hi swifaniso, xik. Xana mpfundla wu kwihi ?'
- U dyondza ntivomarito wa swanomo, xik. xiharhi, mpfundla, tindleve, ncila.
- Endzhaku ko hlaya ko tala, u hlayela ehenhla na van'wana.
- U tlanga xitori, hi ku tirhisa n'wangulano wo karhi.
- U dirowa xifaniso, a kombisa timhakankulu ta xitori.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Ndzemuko wa ntivomimpfumawulo na mimpfumawulo leyi hambanisaka nhlamuselo ya marito: (swanomo na/kumbe swo endla kunene)

- U sungula ku kombisa ku hambana ka mimpfumawulo yo hambanahambana ya marito
- U phokotela mapeletwana ya marito ya ntolovelo.

Ku hlaya: (swanomo na/kumbe swo endliwa kunene)

- U kombisa vanhu vo karhi, swiiharhi na swilo leswi kombisiweke eka Buku Leyikulu kumbe eka switshuriwa leswi dirowiweke
- U hlamula swivutiso swo olova swa swanomo leswi humaka eka xitori hi tinhlamulo to koma
- U dirowa xifaniso, u kombisa timhakankulu ta xitori kumbe xitshuriwa xo ka xi nga ri xa ntiyiso

Nghingiriko wo kambela wa mafundza wa 2

Ku hlaya (swanomo na/kumbe swo endla kunene)

- U phokotela mapeletwana eka marito yo toloveleka
- U hlamula swivutiso swo olova swa swanomo leswi humaka eka xitori kumbe switshuriwa swa timhaka ta ntiyiso.
- U kombisa ku twisisa ntivomarito wa xitori hi ku komba swilo swa le ka xifaniso hi ku hlamula swileriso swa mudyondzisi. Xikombiso ‘ndzi kombisi bolo/ xikanyakanya,xikepe na, sw. na sw.:

KOTARA YA 2	
KU TSALA	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Mpimohansi: Ku hava Mpimohenhla: Timinete ta 15 hi vhiki
VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI **Ku tsala swi'we (mpimohenhla-kan'we hi vhiki)** **Ku tsala ka le ku sunguleni eka Ririmi ro Engetela ro Sungula ku fanele ku seketeriwa hi mudyondzisi** • Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi, u tsala nhlokomhakantsongo ya leswi a swi diroweke no tlhela a hlaya leswi a swi tsaleke	
MAKAMBELELO **Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza:** **Ntivontsalo: (swo tsariwa)** • U kopa nhlokomhakantsongo ya xifaniso lexi a xi diroweke na ku tlhela a hlaya leswi tsariweke.	

KOTARA YA 3	
KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Mpimohenhla: Awara na timinete ta 30 hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Mavhiki 1-5

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yimbirhi leyi nga ta va pfumelela ku sungula no tlhela va tirhisa ntivomarito na ku angarhela migingiriko leyi longoloxiweke laha hansi. Lemuka leswaku minkongomelo kumbe tinhlokomhaka leti ringanyetiweke, ko va swiringanyeto ntsena. Vadyondzisi va fanele va tihlawulela minkongomelo leyi fambelanaka na switirhisiwa leswi nga kona. Va fanele ku tiyisisa leswaku va na tibuku letikulu, tiphositara, swinsin'wana swa ncino, tinsimu, mintlangu na switirhisiwa leswi khomekaka kumbe ku yelana na mbangu na ku ya hi nkongomelo lowu a wu hlawuleke.

Vadyondzisi va fanele va ringeta ku dyondzisa migingiriko hinkwayo, ku tlula kan'we loko swi koteka. Va fanele va kambela vadyondzi va vona, hi ku tirhisa migingiriko yo kambela ya nkamafundza leyi bumabumeriweke eka Vhiki 1-5.

Mavhiki 6-10

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yimbirhi yintshwa leyi nga ta va pfumelela ku aka eka leswi va swi endleke eka mavhiki ya ntlhanu yo sungula. Minkongomelo leyi yi fanele yi pfumelela mudyondzisi ku sungula no ntivomarito lamantshwa no katsakanya ntivomarito lowu a wu dyondziseke. Minkongomelo leyi yi fanele ku pfumelela mudyondzisi ku tshama a tirhisa swivumbeko swo olova swa masungulo swa ririmi loko a burisana na vadyondzi va Ririmi ro Engetela ro Sungula.

Vadyondzisi va fanele ku tiyisisa leswaku va dyondzisa migingiriko hinkwayo ku tlula kan'we loko swi koteka. Va fanele ku kambela vadyondzi migingiriko ya nkamafundza leyi bumabumeriweke hi mavhiki ya 6-10. Vadyondzisi va fanele va kambela migingiriko ya mafundza loko kotara yi hela.

Migingiriko ya siku na siku (1 awara hi vhiki).

Yin'wana ya migingiriko leyi hi siku ku ya hi nkarhi lowu nga kona:

- U sungula ku hluvukisa ntivomarito wa swanomo (ku yingisela na ku vulavula) hi ku tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka to fana na " Swiharhi
- U angula eka ku xeweta ko olova na mintlangu yo lelana, hi ku tirhisa swivulwa, xik. 'Hi ta vonana mundzuku'
- U endla swikombelo swo olova, xik. 'Ndzi kombela penisele'
- 'U komba minchumu ya le tlilasini kumbe xifaniso ku hlamula swileriso swa mudyondzisi, xik. 'Ndzi kombisi homu?'
- U vula mavito ya swilo swa le ka xifaniso kumbe etlilasini hi ku hlamula swiletelo swa mudyondzisi, xik. 'I yini xexo?' 'I nyimpfu'.
- U angula hi ku endla kunene eka swiletelo swo olova swa swanomo, xik. 'Dirowa xifaniso xa ximanga'
- U angula eka swivutiso swo olova leswi vutisiwaka hi mudyondzisi, xik. 'Xana ximanga i xa muhlovo muni?'
- U twisisa no sungula ku tirhisa swivumbeko swo olova swa ririmi hi ku ya hi mbangu a susungula ku tirhisa mabumabumerima nga ri mangani, xikombiso 'Homu i yikulu'. 'Ximanga i xintsongo'.
- U kombisa munhu, xiharhi kumbe swilo ku huma eka nhlamuselo yo olova ya swanomo, xikombiso: 'Ndzi ximanga lexintsongo. Ndzi na milenge ya mune na ncila. Ndzi ri miyawu, miyawu, miyawu. Hi mina mani'
- U yimbelela tinsimu to olova a ri karhi a endla xikombiso, ' Swinyenyana swimbirhi'.
- U nghenelela eka ncino wo tirhisa swirho swa miri, ku yimbelela, a endla kunene, xik. 'Sweswi vana hi ta hlaya swirho.'
- U tlanga mintlangu ya ririmi, xik. 'mintlangu yo bvumba-mudyondzi un'wana u endla mimpfumawulo wa wa xiharhi, lavan'wana va fanele ku bvumba hi ku tirhisa ririmi ra le kaya ro engetela leswaku i swiharhi swihi.

Ku yingisela ko kongomisa na migingiriko yo vulavula, 15 wa timinete x 2 hi vhiki.

U yingisela switori swo runguriwa na swo hlayiwa.

Kambirhi hi vhiki, mudyondzisi a hlaya kumbe a rungula xitori. Switori leswi runguriwaka swi nga ha encenyetiwa, ku tirhisiwa swirho na swipfuno (props) ku seketela nhlamuselo ya leswi endlekaka. Switori leswi hlayiwaka swi fanele swi huma eka buku Leyikulu kumbe phositara leyi nga na swifaniso laha vadyondzi hinkwavo va kotaka ku vona swifaniso.

- U yingisela switori swo koma kumbe switshuriwa swo rungula timhaka ta ntiyiso swo huma eka Buku Leyikulu, kumbe phositara leyi nga na swifaniso, xikombiso Swinyenyana swimbirhi, ehenhla ka murhi …, hi ku tiphina va nghenelela a yimbelela laha swi lavekaka hi nkarhi lowu faneleke.
- U twisisa no hlamula swivutiso swo olova na swileriso, xik.. 'Ndzi kombi mbuti'; ' Xana ku na timbuti tingani lahaya?
- U hlamula swivutiso swo kongoma swo koma swo huma eka xitori hi tinhlamulo to koma, xikombiso, 'Ku na timbuti tingani eka xitori?'
- U vula mavito yan'wana ya swilo leswi nga eka xifaniso hi ku hlamula swivutiso swa mudyondzisi, xik.. 'I yini lexi?;' 'I mbuti'.

Nhluvukiso wa vutivi bya minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi nga laha henhla:

- U ya emahlweni a aka ntivomarito wa swanomo ku katsa ntivomarito wa swa miehleketo, xik. nomboro, sayizi
- U sungula ku hluvukisa ntwisiso na vuswikoti byo kota ku tirhisa swivumbeko swa ririmi swo olova eka mbangu lowu twisisekaka wa ririmi leri vulavuriwaka, xik.. A twisisa no sungula ku tirhisa mahlawuri matsongo yo fana na '-nkulu' '-ntsongo', maengeteri ya ndhawu tanihi 'endzeni' ehenhla ka' na maengeteri ya swa mikhuva yo fana na 'ngopfu', 'khwatsi'.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

Mavhiki 1-5

- U vula minchumu yin'wana leswi nga na vuxaka na nkongomelo exifanisweni kumbe etlilasini
- U angula eka swivutiso swo olova, 'Xana homu i ya muxaka muni?

Mavhiki 6-10

- U tihlamusela hi tindlela to olova a tirhisa swivulwana swo koma, xik. ' Misisi ya mina yi sasekile'.
- U kombisa munhu, xiharhi kumbe xilo lexi xo huma eka nhlamuselo yo olova ya swa nomo, xik. "Ndzi xifuwo lexikulu. Ndzi ku nyika ntswamba, ndzi ri mhoo, mhoo, mhoo. Hi mina mani?

Nghingiriko lowu pimanyetiweke wo kambela wa mafundza wa 3:

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na / swo endliwa kunene)

- U angula eka swivutiso swo olova, xik. 'Xana kuna timbuti tingani exifanisweni?'
- U kombisa munhu, xiharhi kumbe xilo lexi eka nhlamuselo yo olova ya swa nomo, xik. xik. "Ndzi xifuwo lexikulu. Ndzi ku nyika ntswamba, ndzi famba ndzi ri karhi ndzi ku mhoo, mhoo, mhoo. Hi mina mani?
- U kombisa ku twisisa ka ntivomarito wa masungulo wa swanomo hi ku komba minchumu ya le tlilasini, (kumbe xifaniso kumbe mpfampfarhuto) eku anguleni swileriso swa mudyondzisi, xikombiso, 'komba homu.mbyana, mbuti na sw. na sw.' Dirowa swimanga swimbirhi, na sw. na sw.'

KOTARA YA 3	
KU HLAYA NA NTIVOMIMPFUMAWULO	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Mpimohansi: Timinete ta 30 hi vhiki Mpimohenhla: Awara na timinete ta 15 hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ndzemuko wa ntivomlmpfumawulo na mimpfumawulo leyi hambanisaka nhlamuselo ya marito.(1-5 wa timinete hi nghingiriko)

Migingiriko leyi yi fanele yi va yi komile no hlanganisiwa na ku hlaya na ku vulavula, kumbe migingiriko yo hlaya swin'we

- U Phokotela mapeletwana ya marito ya ntolovelo, xik. Xi-ha-rhi, mbho-.
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi, u kombisa marito lawa ya nga na ncino eka xitori, tinsimu na swinsin'wana, xik. hahani va hayeka, henhla
- U sungula ku kombisa mimpfumawulo yo sungula yo hambana eka marito, xik. 't'-eka tlula, 't'-eka tsutsuma, 'f'-eka famba
- U lemuka vunyingi. 'xik:'eka xinyenyana-na 'swi' eka swinyenyana na 'ma' mangadyana- na 'va' eka vamangadyana.

Ku hlaya na ku tsala ka masungulo (5-10 wa timinete kan'we kumbe kambirhi hi kotara).

***Mudyondzisi a ta na nhundzu ya tibuku to hambana, tiphositara, na swin'wana etlilasini, leswaku ku va na swo tsariwa swa mbangu wolowo nkarhi hinkwawo. Loko va teka rendzodyondzo, mudyondzisi a komba vadyondzi swo tsariwa swa mbangu* wolowo.**

- U lemuka marito yan'wana ya ntolovelo eka mbangu wa hina wa masiku hinkwawo, xik. mimfungho ya le switarateni, mimfungho ya le switarateni, mimfungho ya rixaka ro karhi ra switirhisiwa tanihi Toyota, Jeep, BMW, Joko, Omo, Tastic, Nando's,
- U hluvukisa ku hlaya ko sungula, xik.(minongoti ya switsariwa) hi migingiriko yo hlaya swin'we.

Ku hlaya swin'we (mpimohansi: 25-30 wa timinete na mpimohenhla: 1 awara na 15 wa timinete hi vhiki)

Loko mudyondzisi a tirhisa mpimohenhla eka Ririmi ro Engetela ro Sungula, u tivisa buku yintshwa (kumbe phositara kumbe xitshuriwa xin'wana lexi kurisiweke) hi vhiki no endla nghingiriko siku rin'wana na rin'wana. Loko a tirhisa Mpimohansi eka Ririmi ro Engetela ro Sungula, u tirhisa buku yin'we 2 kumbe 3 wa mavhiki no endla nghingiriko kan'we kumbe kambirhi hi vhiki. Mudyondzisi u hlayela vadyondzi xitshuriwa etlilasini, a kombisa marito no bula hi swifaniso na xitori. U tlhela a hlaya xitshuriwa nakambe evhikini, a kondletela vadyondzi ku hlaya na yena. Xitshuriwa lexi xi tirhisiwa ku tivisa ntivomarito yantshwa.

- U yingisela xitori kumbe xitshuriwa xa ntiyiso a ri karhi a landzelela mudyondzisi no languta swifaniso.
- U vulavula hi swifaniso hi ku tirhisa ririmi ra le kaya laha swi faneleke.
- U kombisa minchumu leyi kumekaka eka swifaniso, xik. "Ndzi kombe mpfundla '. 'A komba mpfundla '.
- U hlamula swivutiso swo olova, hi ku pfuniwa hi swifaniso, Xana mpfundla wu na tindleve to koma kumbe to leha?.
- U dyondza ntivomarito wa swanomo, xikombiso, xiharhi, mpfundla, tindleve, ncila
- Endzhaku ko vuyelela ku hlaya, vadyondzi va nghenelela va hlaya xikan'we na mudyondzi eka mimbuyelo laha swi faneleke.
- U tlanga xitori hi ku tirhisa wun'wana wa n'wangulano
- U dirowa xifaniso, u kombisa timhakankulu ta xitori

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Ndzemuko wa ntivomimpfumawulo na mimpfumawulo leyi hambanisaka nhlamuselo ya marito: (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U phokotela mapeletwana ya marito ya ntolovelo, xik. pha-pha-ta-na.
- A lemuka vunyingi bya swanomo, xinyenyana / swinyenyana, mangadyana/vamangadyana, nyoxi/tinyoxi.

Ku hlaya: (Swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U kombisa vanhu vo karhi, swiharhi na minchumu leyi kombisiweke eka Buku Leyikulu kumbe eka switshuriwa leswi pfapfarhutiweke leswi kurisiweke.
- U hlamula swivutiso swa nhlamuselonene swo olova swanomo leswi humaka eka xitori hi tinhlamulo to koma.
- U dirowa xifaniso, u kombisa timhakankulu ta xitori kumbe xitshuriwa lexi vulavulaka hi timhaka ta ntiyiso.

Nghingiriko wo kambela wa mafundza wa 3:

Ku hlaya (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U lemuka vunyingi hi ku yingisela xik. Mbyana / timbyana, ximanga / swimanga, homu / tihomu, mbuti/timbuti.
- U hlamula swivutiso swo kongoma leswi humaka eka xitori hi tinhlamulo to koma.
- U kombisa ntwisiso wa ntivomarito wa xitori hi ku komba swilo leswi nga exifanisweni hi ku hlamula swileriso swa mudyondzisi, xikombiso, ‘Ndzi kombe mpfundla, mhala, ndlopfu na sw.na sw.’

KOTARA YA 3	
KU TSALA	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Mpimohansi: ku hava Mpimohenhla: Timinete ta15 hi vhiki
VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI ***Ku tsala swin'we: (Mpimohansi: kan'we hi vhiki)*** ***Ntivontsalo wo sungula eka Ririmi ro Engetela ro Sungula wu fanele wu seketeriwa hi mudyondzisi.*** • Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi u tsala nhlamuselontsongo ya xifaniso lexi a xi diroweke a tlhela a hlaya nakambe leswi tsariweke. • Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi u tsala nongonoko wo olova lowu nga na tinhlokomhaka, xik. Swiharhi: Mhala, mhunti, Ndlopfu na swi. na. sw; Mihandzu: apula, banana,, na sw. na sw.	
MAKAMBELELO **Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:** **ntivontsalo: (swo tsariwa)** • U kopa nhlamuselotsongo ya xifaniso lexi a xi diroweke no hlaya nakambe leswi tsariweke. • U tsala nongonoko wo olova lowu nga na nhlokomhaka	

KOTARA YA 4	
KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA:** Awara na timinete ta 30 hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Mavhiki 1-5

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yimbirhi leyi nga ta va pfumelela ku sungula no tirhisa nakambe ntivomarito na ku fikelela migingiriko leyi longoloxiweke laha hansi. Lemuka leswaku minkongomelo kumbe tinhlokomhaka leti ringanyetiweke, ko va swiringanyeto ntsena. Vadyondzisi va fanele va tihlawulela minkongomelo leyi fambelanaka na switirhisiwa leswi nga kona. Va fanele ku tiyisisa leswaku va na Tibuku Letikulu, tiphositara, swinsin'wana, tinsimu, mintlangu na switirhisiwa i na ku ya hi nkongomelo lowu va wu hlawuleke.

Vadyondzisi va fanele va ringeta ku dyondzisa migingiriko hinkwayo, ku tlula kan'we loko swi koteka. Va fanele va kambela vadyondzi va vona, hi ku tirhisa migingiriko yo kambela ya nkamafundza leyi bumabumeriweke eka Vhiki ra 1-5.

Mavhiki ya 6-10

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yimbirhi yintshwa leyi nga ta va pfumelela ku aka eka leswi va swi endleke eka mavhiki ya ntlhanu yo sungula. Minkongomelo leyi yi fanele yi pfumelela mudyondzisi ku tivisa na ku pfuxeta ntivomarito no hlanganisa ntivomarito lowu a wu dyondziseke. Minkongomelo leyi yi fanele ku pfumelela mudyondzisi ku tshama a ri karhi a tirhisa swivumbeko swo olova swa masungulo swa ririmi loko a burisana na vadyondzi va Ririmi ro Engetela ro Sungula.

Vadyondzisi va fanele ku tiyisisa leswaku va dyondzisa migingiriko hinkwayo ku tlula kan'we loko swi koteka. Va fanele ku kambela migingiriko ya vadyondzi ya nkamafundza leyi bumabumeriweke eka mavhiki ya 6-10. Vadyondzisi va fanele va kambela migingiriko ya mafundza emakumu ka kotara.

Migingiriko ya siku na siku (1 awara hi vhiki).

Yo tala ya migingiriko leyi hi siku ku ya hi nkarhi lowu nga kona:

- U sungula ku hluvukisa ntivomarito wa swanomo (ku yingisela na ku vulavula) hi ku tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka to fana na 'Swilo leswi ndzi nga kotaka ku swi endla
- U angula eka ku xeweta ko olova na mintlangu yo lelana, hi ku tirhisa swivulwana, xik. 'Salani kahle', 'Hi ta tlhela hi
- U endla swikombelo swo olova. Xik. 'Ndzi kombela nghilazi ya mati
- U kombetela minchumu ya le tlilasini kumbe xifaniso ku hlamula swileriso swa mudyondzisi, xik. 'Ndzi kombe xinyenyana?'
- U vula minchumu yin'wana eka xifaniso kumbe etlilasini hi ku angula eka swivutiso swa mudyondzisi, xik. xana i yini xexo? I xinyenyana.
- U angula hi ku endla kunene eka swileriso swo olova swanomo, xik. 'Dirowa xifaniso xa xinyenyana!'. 'Dirowa milenge mimbirhi ya xinyenyana. Dirowa nhloko ya xinyenyana.
- U hlamula swivutiso swo olova leswi vutisiwaka hi mudyondzisi, xik. 'Xana u nga tlula?' ''Ndzi kombe!''. 'Xana u nga yimbelela?' 'Ndzi kombe'
- U twisisa no sungula ku tirhisa swiaki swa ririmi swo olova swa ririmi eka mbangu
- U kombisa munhu, xiharhi kumbe swilo ku huma eka nhlamuselo yo olova ya nomo, xikombiso, xik. Ndzi na milenge mimbirhi, ndzi na timpapa na nomo, ndzi kota ku haha, hi mina mani?
- U yimbelela swinsin'wana swo olova a tlhela a endla 'haha Mphephu, haha Tsakani'
- U nghenela eka swinsin'wana na tinsimu leti katsaka na swiendlo, xikombiso, ' ndzi nga chukucha meno'
- U tlanga mintlangu ya ririmi, xik. 'Ntlangu wa ngoti / ntambhu.' Mudyondzi un'we u sungula hi ku vula aku: "Ndzi nga tlula.

Ku yingisela ko kongomisa na migingiriko yo vulavula, (timinete ta 15 x 2 hi vhiki.)

A yingisela switori swo runguriwa na swo hlayiwa.

Kambirhi hi vhiki, mudyondzisi a hlaya kumbe a rungula xitori. Switori leswi runguriwaka swi nga ha encenyetiwa, ku tirhisiwa swirho na swipfuno (props) ku seketela nhlamuselo ya leswi endlekaka. Switori leswi hlayiwaka swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu kumbe phositara leyi nga na swifaniso leswi mpfapfarhutiweke, laha vadyondzi hinkwavo va nga kotaka ku vona swifaniso.

- U yingisela switori swo koma kumbe xitshuriwa xa ntiyiso kumbe lexi hlayiwaka eka Buku Leyikulu kumbe phositara yleyi nga na swifaniso leswi pfapfarhutiweke, xikombiso. *Swinyenyana swimbirhi, ehenhla ka murhi,* hi ku tiphina va nghenelela eka mbuyelelo hi nkarhi lowu faneleke
- U twisisa na ku angula eka swileriso, xikombiso, 'Ndzi kombe phaphatana.'
- U hlamula swivutiso swin'wana swo olova, hi ku pfuniwa hi swifaniso, xik. 'Xana mangadyana a nga haha?' 'Xana mangadyana u haha hi nkarhi muni?'
- U vula swilo swin'wana exifanisweni ku hlamula swivutiso swo kongoma swo huma eka mudyondzisi. I yini lexi? ' ' I mangadyana'

Ku hluvukisa ntwisiso wa minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi nga laha henhla:

- U ya emahlweni a aka ntivomarito wa swanomo ku katsa ntivomarito wa swa miehleketo, xik. vuswikoti.- Vamangadyana va nga haha.
- U sungula ku hluvukisa ntwisiso na vuswikoti byo kota ku tirhisa swivumbeko swa ririmi swo olova eka mbangu lowu twisisekaka wa ririmi leri vulavuriwaka, xik.. A twisisa no sungula ku tirhisa hlayelo ra kotelo "ndzi nga"; maengeteri Ndzi nga tsutsuma swinene, tlhelo ra nandzulo: a ndzi nge hahi.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

Mavhiki 1-5

- U angula eka swivutiso swo olova, xikombiso, 'U nga tsala vito ra wena' 'Ndzi kombe'
- U tihlamusela hi ndlela yo olova. 'Ndzi nga tlula'?

Mavhiki 6-10

- U tihlamusela hi tindlela to olova hi ku tirhisa swivulwana swo koma, xik. 'Ndzi nga tlula'.
- U kombisa munhu, xiharhi kumbe nchumu eka nhlamuselo yo olova ya swanomo, xik. 'Ndzi xitsotswana, ndza haha, ndzi ondzile swinene, ndza luma. Hi mina mani. ?'

Nghingiriko wo ringanyeta wo kambela wa mafundza wa 4:

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na / swo endliwa kunenen)

- U angula eka swivutiso swo olova, xik. 'U nga hlaya ku fika ka khume? Ndzi kombe
- U tihlamusela hi ndlela yo olova, xikombiso, 'u nga hlaya ku fika eka 10? Ndzi kombe'
- U kombisa ku twisisa ka ntivomarito wa masungulo wa swanomo hi ku komba swilo swa le tlilasini / swifaniso kumbe swiendlo ku angula swileriso swa mudyondzisi, tlula, tlula, khumba swikunwana na. sw. na sw., famba hi ku hatlisa, famba khwatsi na sw. na sw.
- U twisisa marito ya 700 eka mbangu, eka xiyimo laha nkarhi wa mpimohansi wu nyikiwaka eka Ririmi ro Engetela ro Sungula na marito lawa ya nga riki ehansi ka 1,000 laha nkarhi wa mpimohenhla wu nyikiwaka eka Ririmi ro Engetela ro Sungula (Tirhisa nongonoko wa marito eka Xiyenge xa 3 eka xitsariwa ku kuma ndzetelo.

KOTARA YA 4	
KU HLAYA NA NTIVOMIMPFUMAWULO	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Mpimohansi: Timinene ta 30 hi vhiki Mpimohenhla Awara na timinete ta 15 hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ndzemuko wa ntivomimpfumawulo na mimpfumawulo leyi hambanisaka nhlamuselo ya marito.(1-5 wa timinete hi nghingiriko)

Migingiriko leyi yi fanele yi va yi komile no hlanganisiwa na ku hlaya na ku vulavula, kumbe migingiriko yo hlaya swin'we.

- U phokotela mapeletwana ya marito ya ntolovelo, xik. Xi-ha-rhi, donki.
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi, a kombisa marito lawa ya nga na ncino eka xitori, tinsimu na swinsin'wana, xik.hahani, hayeka, henhla
- U sungula ku kombisa mimpfumawulo yo sungula yo hambana eka marito, xik. 't'-eka tlula, 't'-eka tsutsuma, 'f'-eka famba
- U lemuka vunyingi lebyi twiwaka xik. 'xi:'eka xinyenyana-na 'swi' eka swinyenyana na 'ma' mangadyana- na 'va' eka vamangadyana.

Ku hlaya na ku tsala ka masungulo (5-10 wa timinete kan'we kumbe kambirhi hi kotara).

***Mudyondzisi a ta na nhundzu ya tibuku to hambana, tiphositara, na swin'wana etlilasini, leswaku ku va na swo tsariwa swa mbangu wolowo nkarhi hinkwawo. Loko va teka rendzodyondzo, mudyondzisi a komba vadyondzi swo tsariwa swa mbangu* wolowo.**

- U lemuka marito yan'wana ya ntolovelo eka mbangu wa hina wa masiku hinkwawo, xik. mimfungho ya le switarateni, mimfungho ya rixaka ro karhi ra switirhisiwa tanihi, BP, JET, ABSA,Cell C, MTN, Vodacom,
- U hluvukisa matsalwa yo sungula ya minongoti ya switsariwa hi migingiriko yo hlaya swin'we.

Ku hlaya swin'we (mpimohansi: 25-30 wa timinete na mpimohenhla: 1 awara na 15 wa timinete hi vhiki)

Loko mudyondzisi a tirhisa mpimohenhla eka Ririmi ro Engetela ro Sungula, u tivisa buku yintshwa (kumbe phositara kumbe xitshuriwa xin'wana lexi kurisiweke) hi vhiki no endla nghingiriko siku rin'wana na rin'wana. Loko a tirhisa Mpimohansi eka Ririmi ro Engetela ro Sungula, u tirhisa buku yin'we eka 2 kumbe 3 wa mavhiki no endla nghingiriko kan'we kumbe kambirhi hi vhiki. Mudyondzisi u hlayela vana xitshuriwa etlilasini, a kombisa marito no bula hi swifaniso na xitori. U tlhela a hlaya xitshuriwa nakambe evhikini, a kondletela vana ku hlaya na yena. Xitshuriwa lexi xi tirhisiwa ku tivisa ntivomarito yantshwa.

- U yingisela xitori kumbe xitshuriwa xa ntiyiso a ri karhi a landzelela mudyondzisi no languta swifaniso.
- U vulavula hi swifaniso hi ku tirhisa ririmi ra le kaya laha swi faneleke.
- U kombisa minchumu leyi kumekaka eka swifaniso, xik. "Ndzi kombe mpfundla '. 'A komba mpfundla '.
- U hlamula swivutiso swin'wana swo olova, hi ku pfuniwa hi swifaniso, Xana mpfundla wu na tindleve to koma kumbe to leha?
- U dyondza ntivomarito wa swanomo, xikombiso, xiharhi, mpfundla, tindleve, ncila
- Endzhaku ko vuyelela ku hlaya, vadyondzi va nghenelela va hlaya xikan'we na mudyondzi eka mimbuyelo laha swi faneleke.
- U tlanga xitori hi ku tirhisa wun'wana wa n'wangulano
- U dirowa xifaniso, u kombisa timhakankulu ta xitori

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Ndzemuko wa ntivomimpfumawulo na mimpfumawulo leyi hambanisaka nhlamuselo ya marito: (swanomo na swo endla kunene)

- U phokotela mapeletwana ya marito ya ntolovelo, xik. pha-pha-ta-na.
- U lemuka vunyingi bya swanomo, xinyenyana / swinyenyana, mangadyana / vamangadyana, nyoxi / tinyoxi.

Ku hlaya: (swanomona/ kumbe endliwa kunene)

- U kombisa vanhu vo karhi, swiharhi na swilo leswi kombisiweke eka Buku Leyikulu kumbe eka switshuriwa leswi pfapfarhutiweke leswi kurisiweke.
- U hlamula swivutiso swa nhlamuselonene swo olova leswi humaka eka xitori hi tinhlamulo to koma.
- U dirowa xifaniso, u kombisa timhakankulu ta xitori kumbe xitshuriwa lexi vulavulaka hi timhaka ta ntiyiso.

Nghingiriko wo kambela wa mafundza wa 4:

Ku hlaya (swanomo na / swo endliwa kunene)

- U lemuka vunyingi bya leswi twiwaka, xik. Mbyana / timbyana, ximanga/swimanga, homu/tihomu, mbuti/timbuti.
- U hlamula swivutiso swo kongoma leswi humaka eka xitori hi tinhlamulo to koma.
- U kombisa ku twisisa ntivomarito wa xitori hi ku komba minchumu leyi nga exifanisweni hi ku hlamula swileriso swa mudyondzisi, xikombiso, ‘Ndzi kombe phaphatana na
- sw.na sw.’

KOTARA YA 4	
KU TSALA	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Mpimohansi: Ku hava Mpimohenhla: Timinete ta 15 hi vhiki
VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI ***Ku tsala swin'we: (Mpimohansi: kan'we hi vhiki)*** ***Ntivontsalo wo sungula eka Ririmi ro Engetela ro Sungula wu fanele wu seketeriwa hi mudyondzisi.*** • Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi u tsala nhlamuselotsongo ya xifaniso lexi a xi diroweke a tlhela a hlaya nakambe leswi tsariweke. • Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi u tsala nongonoko wo olova lowu nga na tinhlokomhaka, xikombiso, Swilo leswi nga hahaka: mangadyana, phaphatana, nyoxi na sw. na sw.	
MAKAMBELELO **Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:** **Ntivontsalo: (swo tsariwa)** • U kopa nhlamuselotsongo ya xifaniso lexi a xi diroweke no hlaya nakambe leswi tsariweke. • U tsala nongonoko wo olova lowu nga na nhlokomhaka	

SWITSHURIWA LESWI BUMABUMERIWEKE/ SWITIRHISIWA SWA LEMBE

KU YINGISELA NA KU VULAVULA • Tibuku ta switori (Buku Leyikulu) na switori swo runguriwa kunene • Tibuku letikulu leti vulavulaka swa ntiyiso • Tiphositara na swifaniso ku seketela ku dyondzisa switori na ntivomarito. • Chati leyi kombaka mihlovo yo hambanahambana na chati leyi kombaka tinomboro. • Tinsimu, swinsin'wana leswi fambaka na ku endla na switlhokovetselo • Minchumu yo yelana na minkongomelo na tinhlokomhaka • Swipfuno swo endla switori na ku encenyeta, xikombiso, tiphaphete, swipfalanghohe, swiambalo swo • tiendlela swa migingiriko yo encenyeta na ku tlanga switori, minchumu • TiCD, tiDVD,na minongonoko ya thelevhixini • Tiphaphete ku tivisa Ririmi ro Sungula ro Engetela
KU HLAYA NA DYONDZO YA MIMPFUMAWULO • Swifaniso na tiphositara • Tilogo na swikombiso leswi faneleke swa switsariwa swa mbangu xikombiso • Tibuku letikulu leti nga riki ehansi ka switori swimbirhi swo ka swi nga fani kumbe xitshuriwa xa timhaka ta ntiyiso hi lembe • Switshuriwa swin'wana leswi kurisiweke swo fana na, tinsimu, swinsin'wana swa vana. • Tilebulu ta makhadi ya swikombakombani laha ku nga ta longoloxiwa minchumu leyi nga etlilasini, minkombiso na marito yo voniwa • Swo kombetela hi swona hi nkarhi wo hlaya switshuriwa leswi kurisiweke, switori leswi nga ekhumbini na minkombiso.
KU TSALA NA NTIVONTSALO • Switirhisiwa swo tsala hi swona swo fana na: tipenisele, tikhirayoni, tikhirayoni ta mhula, rhaba, rhula, maphepha yo ka ya nga tsaleleriwangi ku ya hi ku hambana ka tisayizi (A3, A4, A5), na tibuku to tsalela tinotsi • Maphepha ya tifilipichati na switsalo swo bumbula swa Koki.

GIREDI YA 2

XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA

SWILAVEKO HI KOTARA

KOTARA YA 1

KU YINGISELA NA KU VULAVULA	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Mpimohansi: Timinete ta 45 hi vhiki Mpimohenhla: Awara yin'we na timinete ta 15 hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Mavhiki ya 1 - 5

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo mimbirhi leyi nga ta va pfumelela ku sungula no tirhisa nakambe ntivomarito, na ku dyondzisa migingiriko leyi longoloxiweke laha hansi. Lemuka leswaku minkongomelo/tinhlokomhaka leti ringanyetiweke ko va swiringanyeto ntsena. Vadyondzisi va fanele ku tihlawulela minkongomelo leyi fambelanaka na mbangu na switirhisiwa leswi nga kona.Va fanele ku tiyisisa leswaku va na Tibuku Letikulu kumbe tiphositara, swinsin'wana, tinsimu, mintlangu na switirhisiwa swa ntiyiso ku ya hi nkongomelo lowu va wu hlawuleke.

Vadyondzisi va fanele va ringeta ku fikelela migingiriko yo tala ku ya hilaha va nga kotaka ha kona eka nkarhi lowu va nyikiweke wona. Va fanele ku nyika nghingiriko wuntshwa, va wu yingisela kutani va wu rungula hi vuntshwa. Mudyondzisi u fanele ku kombisa maendlelo hi ku sungula a rungula (xik. ku rungula leswi a swi endleke hi ku hela ka vhiki.) endzhaku ka sweswo u ta kondletela vadyondzi ku rungula swa vona. U ta fanela ku ta na marito yo letela marungulelo lama nga ta pfuna vadyondzi eku runguleni, Xik. 'Vhiki leri nga hundza ndzi……endzhaku ka sweswo ndzi….. ndzi suka kona ndzi ya …..' U ta fanela ku va pfuna vadyondzi hi matirhiselo ya nkarhi lowu nga hundza. Vadyondzi va ta titoloveta ku yingisela na ku rungula lembe hinkwaro. Leswi swi ta va nyika nkarhi wo kota ku tirhisa nkarhi lowu nga hundza na marito yo komba nandzelelano wa swiendlo/timhaka (xosungula, xavumbirhi na xo hetelela) swi ri eka mbangu wo karhi. Ku kuma vuleteri byo engetela vona Xiyenge xa 4 emakumu ka xitsariwa lexi.

Mudyondzisi u fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya nkamafundza leyi bumabumeriweke ya mavhiki 1 - 5.

Mavhiki ya 6 - 10

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo mimbirhi yintshwa leyi nga ta va pfumelela ku yisa emahlweni leswi va swi endleke eka mavhiki ya ntlhanu yo sungula. Minkongomelo leyi yi fanele yi va pfumelela ku nghenisa marito mantshwa na ku ya hlanganisa na lawa se va ya dyondzeke. Minkongomelo leyi yi fanele yi pfumelela mudyondzisi ku tshama a ri karhi a tirhisa swiaki swa ririmi swo olova loko a burisana na vadyondzi va Ririmi ro Engetela ro Sungula.

Vadyondzisi va fanele ku tiyisisa leswaku va dyondzisa migingiriko hinkwayo ku tlula kan'we loko swi koteka. Mudyondzisi u fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya nkamafundza leyi bumabumeriweke ya mavhiki 6 - 10.

Vadyondzisi va fanele va endlisa migingiriko yo kambela swa mafundza emakumu ka kotara.

Migingiriko ya siku na siku (30 wa timinete hi vhiki)

Migingiriko leyi ya hambana hi ku leha ka yona. Mudyondzisi a nga endla nghingiriko wun'we wo leha, kumbe yimbirhi, kumbe yinharhu yo koma hi vhiki.

- U ya emahlweni na ku hluvukisa ntivomarito wa swanomo (ku yingisela na ku vulavula) a tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka to fana na 'Ku titwa'.
- U landzelela nongonoko wo koma wa swileriso, xik. 'Kombisa xikandza xo komba ku tsaka. Kombisa xikandza xo komba ku ka u nga tsakanga!'
- U nyika swileriso swo olova, xik. 'Khanyanisa xikandza'.
- U twisisa no hlamula swivutiso swo olova swo fana na leswi: Hi yihi...?; I ta mani...?; I buku ya mani leyi?; 'u tsakela xitori xihi?
- U endla swikombelo na swivulwa swo olova, xik. ndzi twa torha, Ndzi kombela ku ya nwa mati.

- U lemuka xanchumu hi ku va xi hlamuseriwe kunene hi ndlela yo olova.. Xik. 'Nhwanyana a nga tsakangi. Wa rila. (Vadyondzi va fanela ku yelanisa nhlamuselontsongo leyi na xifaniso xa kona).
- U vulavula hi swilo leswi nga eka xifaniso a hlamula swileriso swa mudyondzisi xik. Xana u vona yini eka xifaniso? Ndzi byele leswi u swi vonaka eka xifaniso.
- U yingisela leswi runguriwaka swo olova, xik. mudyondzisi u rungula leswi a swi endleke eka vhiki leri hundzeke.
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi mudyondzi,u rungula leswi a swi endleke eka vhiki leri hundzeke.
- U bela enhlokweni na ku encenyeta swiphato swo olova, swinsin'wana swa ncino na tinsimu, xik. Thumba mukwana, siku rin'wana ndzo famba ndleleni, ndzo thumba mukwana... / Nhloko, makatla, xifuva, khwiri, milenge. Hambi wo fambafamba u ta kala u ku tlukwa gaa!
- Va tlanga mintlangu ya ririmi, xik: Vadyondzi va tirha hi mintlawa, va nyika mavito ya swiambalo leswi ambariwaka hi siku leri ku hisaka kumbe ku titimelaka. Ntlawa lowu nga ta va na marito ya ku tala hi wona wu hlulaka.

Migingiriko ya ku yingisela na ku vulavula yo kongomisa (mpimohansi wa timinete ta 15 kan'we hi vhiki na mpimohenhla wa timinete ta 15 kambirhi hi vhiki).

Ku yingisela switori swo runguriwa na ku hlayiwa (Ku Hlaya Swin'we)

Kan'we kumbe kambirhi hi vhiki, ku ya hi nkarhi lowu vekiweke, mudyondzisi u va rungulela xitori kumbe a va hlayela xona (kumbe a rungula leswi mhaka kumbe swo karhi leswi humeleleke). Switori leswi runguriwaka swi nga ha tlangiwa exitejini ku tirhisiwa swirho swa miri na swipfuno swin'wana ku seketela nhlamuselo ya leswi endlekaka. Switori leswi hlayiwaka swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu kumbe phositara leyi nga na swifaniso leswi nga voniwaka hi vana hinkwavo.

- U yingisela hi ku tiphina swihungwana swa vana, ku runguriwa ka timhaka ta ntiyiso kumbe ku hlamuseriwa ka switshuriwa leswi vulavulaka hi swilo swa ntiyiso swo huma eka Buku Leyikulu kumbe eka phositara ya swifaniso, xikombiso, *Jelani wa Jelani* va yingisela va ri karhi va nghena va yimbelela swinsin'wana laha swi faneleke..
- U komba ku twisisa no hlamula swileriso, xik. Ndzi kombe mapapa. Ndzi kombe tilo. Hlayela mathonsi ya Mpfula.I mangani? Xana yi na matluka? Xana i nkarhi wihi wa lembe?
- U hlamula swivutiso swo kongoma leswi nga na tinhlamulo to koma, xik. Xana hi swi vona njhani leswaku mpfula yi ta na?
- U hlaya mavito ya swin'wana leswi nga eka xifaniso ku hlamula swivutiso swo huma eka mudyondzisi,xik. I ncini lexi? I thonsi ra mpfula.
- U tlanga xitori, a tirhisa yin'wana ya min'wangulano.

Ku hluvukisa vuswikoti bya minongoti, ntivomarito na swiaki swa ririmi.

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi nga laha henhla:

- U ya emahlweni na ku hluvukisa ntivomarito wa swanomo, ku katsa ntivomarito wa swa minongoti, xik. maxelo.
- U sungula ku va na ku twisisa na vuswikoti byo tirhisa swiaki swa ririmi swo olova eka mbangu wo tirhisa ririmi ro vulavula hi mfanelo, xik. A twisisa no sungula ku tirhisa riyimela riendli: I ximumu, mahlawuri yo hambanahambana: lonene, lavakulu; na maengeteri: swinene, kahle)

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza:

Ku yingisela na ku vulavula: (swanomo na/kumbe ku endla kunene)

MAVHIKI YA 1 - 5

- U lemuka xifaniso hi ku va a twe nhlamuselo yo olova yo vuriwa kunene. xik. Mufana u tsakile,wa n'wayitela.
- U yingisela swo runguriwa swo olova na ku hlamula swivutiso leswi humaka eka swona xik. Xana Mandla u sungule a endla yini? Kutani ku landzela yini?

MAVHIKI YA 6 -10

- U landzelela swiletelo swo hlamula swivutiso swo olova, xik. Dirowa xikandza lexi nga tsaka. Sweswi dirowa xikandza lexi nga tsana. Xo hetelela dirowa xikandza lexi nga hlundzuka.
- U rungula swo olova swanomo, xik. Hi Sonto ndzi pfukile hi awara ya nhungu. Ndzi hlamba. Endzhaku ndzi ambala. Kutani ndzi ya ekerekeni.

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza 1:

- Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na/kumbe swo endla kunene)
- U yingisela swo runguriwa na ku hlamula swivutiso swo olova hi swona, xik. Xana mukhegula u sungule hi ku endla yini? Kutani ku landzela yini?
- U kombisa ku twisisa ntivomarito ka masungulo hi ku kombetela munhu eka xifaniso kumbe a endla leswi mudyondzisi a n'wi lerisaka ku endla swona. Xik. Endla onge u tsanile/tsakile/hlundzukile/karhele, na swin'wana. Komba xifaniso xa nhwana loyi a nga tsana/tsaka/hlundzuka/karhala na swin'wana.

KOTARA YA 1	
KU HLAYA NA NTIVOMPFUMAWULO	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** **Mpimohansi: Timinete ta 45 hi vhiki** **Mpimohenhla: Awara yin'we na timinete ta 30 hi vhiki**

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ndzemuko wa mimpfumawulo leyi hambanisaka nhlamuselo ya marito (15 wa timinete hi vhiki)

Vadyondzisi va pfuxeta mpfumawulo wa letere rin'we, va sungula hi vuxaka bya mimpfumawulo ya maletere lawa ya fanaka eka Ririmi ra le kaya na ku va ya nkoka eka ririmi ra Xinghezi. Va aka marito yo koma lama nga toloveleka va tirhisa mimpfumawulo leyi va yi dyondzeke eka Ririmi ra vona le kaya. Hi katsongotsongo va sungula ku kombisa vuxaka bya mpfumawulo na mapeletelo ya wona lebyi hambaneke eka Ririmi ra le kaya na Tindzimi to Engetela, (xik. cela eka Xitsonga na cat eka Xinghezi). Migingiriko leyi yi fanele ku va yi komile (5 - 10 wa timinete); yi nga tlhela yi katsiwa eka migingiriko ya ku Yingisela na ku Vulavula, na Ku Hlaya.

- U twa ku hambana exikarhi ka mimpfumawulo leyi talaka ku kanganyisa (xik. 'b' na 'p')
- U lemuka vuxaka bya letere na mpfumawulo swa maletere yo tala lama tiyimeleke woxe. (xik. a,b, c, d, e, f, g, h, i, l, m, n, o, p, r, s, t, v, w).
- U aka na ku ava marito ya maletere manharhu a tirhisa mimpfumawulo leyi a yi dyondzeke. (xik. A-k-a, o-k-a, o-x-a, a-l-a)'.

Ku hlaya swin'we (Nkarhi wu aviwile eka ku Yingisela na ku Vulavula)

Ku hlaya swin'we i nghingingiriko lowu katsaka ku hlaya na ku yingisela. Ku tlhela ku katsa na ku vulavula hikuva vadyondzi va vulavula hi xitshuriwa na mudyondzisi wa vona. Eka Giredi ya 2, ku hlaya swin'we ku ta ya emahlweni, kambe ku ri xiphemu xa ku Yingisela na ku Vulavula.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka (Mpimohansi wa timinete ta 30 na Mpimohenhla wa awara yin'we na timinete ta 15 hi vhiki)

Vadyondzisi va fanele ku sungula maendlelo ya *ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka* eka kotara leyi. Vadyondzisi lava tirhisaka nkarhi wa mpimohenhla eka Ririmi ro Engetela ro Sungula, va fanele ku ava tlilasi hi mintlawa ya ntlhanu ya vadyondzi va vuswikoti byo fana byo hlaya kutani va tirha na ntlawa wun'we timinete ta 15 hi siku. Loko mudyondzisi a ri karhi a tirha na ntlawa wo karhi, mintlawa leyin'wana yi hlaya kwalahaya mintlaweni kumbe va hlaya hi vambirhimbirhi va tirhisa switshuriwa leswi nga toloveleka na ku olova kumbe migingiriko leyi nga na vuxaka na xitshuriwa. Tibuku leti ti fanele ti olova swinene, ti va na mbuyelelo wa swiaki swa ririmi na ntivomarito na swifaniso leswi seketelaka xitshuriwa. Vadyondzi va endlile *ku hlaya loku leteriwaka* eka Ririmi ra vona ra le Kaya ku sukela eka Giredi ya 1, hikwalaho va languteriwa ku va va toloverile maendlelo lawa.

Vadyondzisi lava tirhisaka nkarhi wa mpimohansi eka Ririmi ro Engetela laha ku nga na timinete ta 30 ntsena, va fanela ku endla nghingiriko wa ku *hlaya hi ntlawa lowu leteriwaka*, tlilasi hinkwayo kambirhi hi vhiki.

- U hlayela buku ya yena ehenhla eka Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka na mudyondzisi. Ntlawa hinkwawo wu hlaya xitori lexi fanaka kumbe xitshuriwa xa leswi khorwisaka u na mudyondzisi.
- U tirhisa maqhinga ya ku hlaya lawa a ya dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya ku twisisa na ku tikambela loko a ri ku hlayeni (mimpfumawulo, vuthala bya mbangu, nxopaxopo wa swiaki swa ririmi, marito lama voniwaka).
- U hlaya hi nkhuluko lowu antswaka na ku humesa timhaka to twisiseka.
- U komba ku twisisa mahikahatelo loko a ri karhi a hlayela ehenhla.
- U sungula ku tolovela marito(ku va na ntivomarito) hi ku va a ya vona eka ku hlaya ko leteriwa, ku hlaya swin'we na ku hlaya a ri yexe.

Ku hlaya a ri yexe (hi nkarhi lowu vadyondzi va nga endliki nchumu exikolweni na le kaya)

Vadyondzi va Ririmi ro Engetela ro Sungula va fanela ku khutaziwa ku tihlayela hi voxe hi nkarhi lowu va nga endliki nchumu etlilasini, (xik. Loko va heta nghingiriko ka ha ri na nkarhi) na le kaya (xik. loko va hete ntirhokaya). I swa nkoka leswaku nkarhi wun'wana na wun'wana lowu va wu kumaka va wu tirhisela ku antswisa mahlayelo ya vona.

- U hlaya swa yena na leswi nga tsariwa hi van'wana.
- U hlaya a ri yexe tibuku leti hlayiweke eka ku hlaya loku leteriwaka hi nkarhi wa ku hlaya na tibuku leti nga na tinhlamuselo to olova na tibuku ta swifaniso ta Ririmi ro Engetela ro Sungula leti nga eka khona yo hlayela etlilasini.
- U tirhisa dikixinari ya vana ya swifaniso (ya ririmi rin'we na tindzimi timbirhi) ku kuma nhlamuselo ya marito lawa a nga ya tiviwiki.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza

Dyondzo ya mimpfumawulo: (Swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U aka na ku ava marito ya maletere manharhu a tirhisa mimpfumawulo leyi a yi dyondzeke. (xik. A-k-a, o-k-a, o-x-a, a-l-a)'.

Swiringanyeto swa migingiriko yo kambela swa mafundza

Dyondzo ya mimpfumawulo: (Swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U lemuka vuxaka bya letere na mpfumawulo wa maletere yo tala lama tiyimeleke woxe. xik. a,b, c, d, e, f, g, h, i, l, m, n, o, p, r, s, t, v, w).

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Ku hlaya: (Swirunguriwa swanomo na swo endla kunene)

- U hlaya hi nkhuluko lowu antswaka na ku humesa timhaka to twisiseka.
- U komba ku twisisa mahikahatelo loko a ri karhi a hlayela ehenhla.

Swiringanyeto swa migingiriko yo kambela swa mafundza:

Ku hlaya: (swanomo na/ kumbe swo endliwa kunene)

U hlaya xitshuriwa xo koma xo tsariwa kunene (xa swivulwa swa 1 **-** 2 hi pheji) na mudyondzisi, a ri karhi a landzelela xa ku kombetela xa mudyondzisi.

KOTARA YA 1	
KU TSALA	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Mpimohenhla: Timinete ta 30 hi vhiki
VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI **Migingiriko ya ku tsala (kambirhi hi vhiki)** • U tirhisa vuswikoti bya ntivontsalo lebyi a byi dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya. • U tsala minongonoko leyi nga na tinhlokomhaka. • U hlawula na ku kopa nhlamuselontsongo leyi fambisanaka na xifaniso. • Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi u tsala nhlamuselontsongo ya xifaniso. • U hetisa swivulwa hi ku tata marito lama kayivelaka.	
MAKAMBELELO **Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza** **Ku tsala: (swo tsariwa)** **Mavhiki ya 1 - 5** • Hi ku pfuniwa, u tsala nhlamuselontsongo ya xifaniso. **Mavhiki ya 6 - 10** • U hetisa swivulwa swinharhu hi ku tata marito lama kayivelaka.. **Nghingiriko lowu ringanyetiweke wo kambela swa mafundza wa 1:** **Ku tsala: (swo tsariwa)** • U hetisa swivulwa swinharhu hi ku tata marito lama kayivelaka	

KOTARA YA 2	
KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** **Mpimohansi: Timinete ta 45 hi vhiki** **Mpimohenhla: Awara yin'we hi vhiki**

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Mavhiki ya 1 - 5

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo mimbirhi leyi nga ta va pfumelela ku dyondzisa marito mantshwa, ku tirhisa nakambe ntivomarito lowu dyondziweke na ku fikelela migingiriko leyi longoloxiweke laha hansi. Lemuka leswaku minkongomelo/ tinhlokomhaka leti ringanyetiweke ko va swiringanyeto ntsena. Vadyondzisi va fanele ku tihlawulela minkongomelo leyi fambelanaka na mbangu na switirhisiwa leswi va nga na swona. Va fanele ku tiyisisa leswaku va na Tibuku Letikulu/ tiphositara, swinsin'wana swa ncino, tinsimu, mintlangu na switirhisiwa swa ntiyiso swa nkongomelo lowu va wu hlawuleke.

Vadyondzisi va fanele va ringeta ku dyondzisa migingiriko hinkwayo, ku tlula kan'we loko swi koteka. Va fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya nkamafundza leyi bumabumeriweke eka mavhiki ya 1 - 5.

Mavhiki ya 6 - 10

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo mimbirhi yintshwa leyi nga ta va pfumelela ku yisa emahlweni leswi va swi endleke eka mavhiki ya ntlhanu layo sungula. Minkongomelo leyi yi fanele ku va pfumelela ku sungula ntivomarito wuntshwa na ku vumbanisa ntivomarito lowu se va wu dyondziweke. Minkongomelo leyi yi fanele ku pfumelela vadyondzisi ku pfuxeta swiaki swa ririmi leswo olova swa masungulo loko va ri karhi va burisana na vadyondzi va Ririmi ro Engetela ro Sungula.

Vadyondzisi va fanele va ringeta ku dyondzisa migingiriko hinkwayo, ku tlula kan'we loko swi koteka. Va fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya nkamafundza leyi bumabumeriweke eka mavhiki ya 6 - 10. Vadyondzisi va fanele ku vona leswaku Migingiriko yo Kambela swa Mafundza ya endliwa emakumu ka kotara.

Migingiriko ya siku na siku (Timinete ta 30 hi vhiki)

Migingiriko leyi ya hambana hi ku leha ka yona. Mudyondzisi a nga endla nghingiriko wun'we wo leha hi vhiki kumbe a endla yimbirhi kumbe yinharhu yo koma hi vhiki.

- U ya emahlweni na ku hluvukisa ntivomarito wa swanomo (ku yingisela na ku vulavula) hi ku tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka to fana na 'Ta maxelo'.
- U landzelela nongonoko wo koma wa swileriso, xik. Yima. Famba u ya pfula rivanti.
- U nyika swileriso swo olova, xik. Pfula rivanti. Pfala rivanti.
- U twisisa no hlamula swivutiso swo olova swo fana na leswi: Hi yihi...? I ta mani...? I xambhulelo xa mani lexi? Ka titimela. Ndzi kombela jezi.

U endla swikombelo na swivulwa swo olova, Xik:Ndzi kombela ku ya nwa mati.

- U lemuka xanchumu hi ku va xi hlamuseriwe kunene hi ndlela yo olova.. Xik. Ku na mapapa. (Vadyondzi va fanela ku yelanisa nhlamuselontsongo na xitori).
- U vulavula hi swilo leswi nga eka xifaniso hi ku landzelela swileriso swa mudyondzisi xik.' Xana u vona yini eka xifaniso?
- Ndzi byele leswi u swi vonaka eka xifaniso.
- U yingisela leswi runguriwaka swo olova, xik. Mudyondzisi a rungula hi ta riendzo ra yena ro ya eku hlambeni hi siku leri hisaka.
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi, mudyondzi u rungula leswi a swi endleke eka vhiki leri hundzeke.
- U bela enhlokweni na ku encenyeta swiphato swo olova, swinsin'wana swa ncino na tinsimu, xik. Thumbha mukwana, siku rin'wana ndzo famba ndleleni, ndzo thumba mukwana... / Nhloko, makatla, xifuva, khwiri, milenge. Hambi wo fambafamba u ta kala u ku tlukwa gaa!
- Va tlanga mintlangu ya ririmi, xik. Vadyondzi va tirha hi mintlawa, va nyika mavito ya swiambalo leswi ambariwaka hi siku leri ku hisaka kumbe ku titimelaka. Ntlawa lowu nga ta va na marito ya ku tala hi wona wu hlulaka.

Migingiriko ya ku yingisela na ku vulavula ko kongomisa (Mpimohansi wa timinete ta 15 kan'we hi vhiki, mpimohenhla wa timinete ta 15 kambirhi hi vhiki)

Ku yingisela switori swo runguriwa na ku hlaya (ku hlaya swin'we)

Mudyondzisi u va rungulela xitori kumbe a xi hlaya xitori kunene kan'we kumbe kambirhi hi vhiki, ku ya hi nkarhi lowu vekiweke (kumbe a rungula leswi humeleleke khale). Switori leswi runguriwaka swi nga ha tlangiwa exitejini ku tirhisiwa swirho swa miri na swipfuno swin'wana ku seketela nhlamuselo ya leswi endlekaka. Switori leswi hlayiwaka swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu kumbe phositara leyi nga na swifaniso leswi nga voniwaka hi vana hinkwavo.

U yingisela switori swo koma, a rungula kumbe ku hlamusela switshuriwa leswi vulavulaka hi swilo swa ntiyiso swo huma eka Buku Leyikulu kumbe eka phositara ya swifaniso, xikombiso, *N'wambilu Makokorho* va yingisela hi ku tiphina va ri karhi va nghena va yimbelela swinsin'wana laha swi faneleke.

- U komba ku twisisa no landzela swileriso, xik. Ndzi kombe mapapa. Ndzi kombe tilo. Hlayela mathonsi ya mpfula. I mangani?.
- U hlamula swivutiso swo kongoma leswi nga na tinhlamulo to koma, xik. Xana hi swi vona njhani leswaku mpfula yi ta na?
- U hlaya mavito ya swin'wana leswi nga eka xifaniso ku hlamula swivutiso swo huma eka mudyondzisi, xik. I ncini lexi? I thonsi ra mpfula.
- U tlanga xitori, a tirhisa yin'wana ya min'wangulano.
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi u hlamusela xitori.

Ku ndlandlamuxa minongoti, ntivomarito na swiaki swa ririmi.

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi nga laha henhla:

- U ya emahlweni na ku hluvukisa ntivomarito wa swanomo, ku katsa ntivomarito wa swa minongoti, xik. maxelo.
- U sungula ku va na ku twisisa na vuswikoti byo tirhisa swiaki swa ririmi swo olova eka mbangu wo tirhisa ririmi ro vulavula hi mfanelo, xik. A twisisa no sungula ku tirhisa riendli: ‘ ndza dya, ' mahlawuri yo hambanahambana'lavanene, vambirhi,lavantsongo)

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza:

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

Mavhiki ya 1 - 5

- U lemuka xifaniso hi ku va a twe nhlamuselo yo olova yo vuriwa kunene. xik. Mpfula ya na.
- U yingisela swo runguriwa swo olova na ku hlamula swivutiso leswi humaka eka swona xik. Xana Mandla u sungule a endla yini; kutani ku landzela yini?

Mavhiki ya 6 - 10

- U hlamula swivutiso swo olova, xik. Xana ma njhani maxelo namuntlha?
- U rungula swo olova swa nomo, xik. Hi Sonto ndzi pfukile hi awara ya nhungu; Ndzi hlamba. Endzhaku ndzi ambala. Kutani ndzi ya ekerekeni.

Nghingiriko wo kambela swa mafundza wa 2:

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U yingisela swo runguriwa na ku hlamula swivutiso swo olova hi swona, xik. Xana Mandla u pfuke hi nkarhi muni? Xana maxelo a ma ri njhani? Xana u sungule a endla yini? Xana hi swihi leswi landzelaka a nga swi endla? Xana u hetelele hi ku endla yini?
- U kombisa ku twisisa ntivomarito ka masungulo hi ku kombetela swilo leswi nga etlilasini kumbe eka xifaniso kumbe a endla leswi mudyondzisi a n'wi lerisaka swona. Xik. Ndzi kombi xambhulela. Xana xambhulela i xa muhlovo wa njhani? Na swin'wana na swin'wana.

KOTARA YA 2	
KU HLAYA NA NTIVOMPFUMAWULO	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** **Mpimohansi: Timinete ta 45 hi vhiki** **Mpimohenhla: Awara yin'we na timinete ta 30 hi vhiki**

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ndzemuko wa mimpfumawulo na ntivompfumawulo (timinete ta 15 hi vhiki).

Migingiriko leyi yi fanele ku va yi komile (5 - 10 wa timinete); leti hangalasiweke hi vhiki. Migingiriko leyi yi nga tlhela yi pfanganisiwa na migingiriko ya ku Yingisela na ku Vulavula na ku Hlaya.

- U lemuka vuxaka bya mimpfumawulo na letere eka maletere hinkwayo lama tiyimeleke woxe.
- U lemuka ku hela ku fana eka marito. (ximut-ana, xinsat-ana, emut-ini. emat-ini)
- U aka na ku ava marito lama sungulaka hi xitatisi (v-e-k-a, ve-ka; c-i-n-a, ci-na).
- U hambanisa mimpfumawulo yo leha na yo koma ya switwari xik. (t**e-** -ka, t**i**-ka).

Ku hlaya swin'we (ku na nkarhi lowu vekiweke wa ku yingisela na ku vulavula).

Ku Hlaya Swin'we i nghingiriko lowu katsaka ku hlaya na ku yingisela; wu tlhela wu katsa ku vulavula hikuva vadyondzi va vulavula hi xitshuriwa na mudyondzisi. Eka Giredi ya 2, ku hlaya swin'we ku ya emahlweni tanihi xiphemu xa ku Yingisela na ku Vulavula.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka. **(Mpimohansi: 30 wa timinete na Mpimohenhla: Awara yin'we na timinete ta 15 hi vhiki)**

Vadyondzisi lava tirhisaka nkarhi wa mpimohenhla eka Ririmi ro Engetela ro Sungula, va fanele ku ava tlilasi hi mintlawa ya ntlhanu ku ya hi vuswikoti bya vona byo hlaya. A tirha na ntlawa wun'we siku rin'wana na rin'wana nkarhi wo ringana timinete ta 15 hi siku. Loko mudyondzisi a ri karhi a tirha na ntlawa wo karhi, mintlawa leyin'wana yi hlaya kwalahaya ntlaweni kumbe va hlaya hi vambirhimbirhi va tirhisa switshuriwa leswi nga toloveleka na ku olova kumbe migingiriko leyi nga na vuxaka na xitshuriwa lexi hlayiwaka. Tibuku leti ti fanele ku va ti olova swinene, ti va na mbuyelelo wa swiaki swa ririmi na ntivomarito na swifaniso leswi seketelaka xitshuriwa.

Vadyondzisi lava tirhisaka nkarhi wa mpimohansi eka Ririmi ro Engetela laha ku nga na timinete ta 30 ntsena, va fanele ku endla nghingiriko wa ku *hlaya hi ntlawa lowu leteriwaka wa* tlilasi hinkwayo kambirhi hi vhiki.

- U hlayela ehenhla buku ya yena swin'we na mudyondzisi. Ntlawa hinkwawo wu hlaya xitori lexi fanaka kumbe xitshuriwa xa leswi khorwisaka na mudyondzisi.
- U tirhisa maqhinga ya ku hlaya lawa a ya dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya ku twisisa na ku tikambela loko a ri ku hlayeni (mimpfumawulo, vuthala bya mbangu, nxopaxopo wa swiaki swa ririmi marito lama voniwaka).
- U hlaya hi nkhuluko lowu antswaka, na ku humesa timhaka to twisiseka.
- U komba ku twisisa mahikahatelo loko a ri karhi a hlayela ehenhla.
- U sungula ku tolovela marito (ku va na ntivomarito) hi ku va a ya vona eka ku hlaya ko leteriwa, ku hlaya swin'we na ku hlaya a ri yexe.

Ku hlaya a ri yexe (hi nkarhi lowu vadyondzi va nga endliki nchumu exikolweni na le kaya)

Vadyondzi va Ririmi ro Engetela ro Sungula va fanela ku khutaziwa ku tihlayela hi voxe hi nkarhi lowu va nga endliki nchumu etlilasini. (Xik. loko va heta nghingiriko ka ha ri na nkarhi) na le kaya (xik. loko va hete ntirhokaya). I swa nkoka leswaku nkarhi wun'wana na wun'wana lowu va wu kumaka va wu tirhisela ku antswisa mahlayelo ya vona.

- U hlaya swa yena na leswi nga tsariwa hi van'wana.
- U hlaya a ri yexe tibuku leti hlayiweke eka ku hlaya loku leteriwaka hi nkarhi wa ku hlaya na tibuku leti nga na tinhlamuselo to olova na tibuku ta swifaniso ta Ririmi ro Engetela ro Sungula leti nga eka khona yo hlayela etlilasini.
- U tirhisa dikixinari ya vana ya swifaniso (ya ririmi rin'we na tindzimi timbirhi) ku kuma nhlamuselo ya marito lawa a nga ya tiviwiki.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza:

- **Dyondzo ya mimpfumawulo: (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)**
- U hambanisa matwariselo ya mimpfumawulo ya switwari swo leha na swa ku koma, xik. t**e-** -ka, t**i**-ka

Nghingiriko wo kambela swa mafundza wa 2:

Dyondzo ya mimpfumawulo: (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene na / kumbe swo tsariwa)

- U lemuka vuxaka bya mpfumawulo na letere eka maletere hinkwawo lama yimeke woxe.
- U aka na ku ava marito lama sungulaka hi xitatisi: xik. v-e-k-a, ve-ka; c-i-n-a, ci-na.

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza:

Ku hlaya: (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U hlayela ehenhla na mudyondzisi ku suka eka buku eka nghingiriko wa ku *hlaya hi ntlawa lowu leteriwaka*, hileswaku ntlawa hinkwawo wu hlaya xitori lexi fanaka.

Nghingiriko wo kambela swa mafundza wa 2:

Ku hlaya:(swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U hlaya Tibuku Letikulu kumbe switshuriwa leswi kurisiweke na mudyondzisi, a landzelela lexi mudyondzisi a kombetaka hi xona. A tirhisa swifaniso ku n'wi pfuna ku twisisa.
- U kombisa ku twisisa switori swo koma leswi tsariweke, xik. a yelanisa nhlamuselo ya xifaniso/xivulwa na xifaniso kumbe a hlamula swivutiso.

KOTARA YA 2	
KU TSALA	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Timinete ta 30 hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Migingiriko ya ku tsala (kambirhi kumbe kanharhu hi vhiki)

Vadyondzisi va fanela ku hlawula eka leswi landzelaka; va fanele va ringeta ku dyondzisa migingiriko yo tala ku ya hilaha va nga kotaka ha kona hi nkarhi lowu va nyikiweke wona.

- U tirhisa vuswikoti byo tsala lebyi a byi dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya;
- U hlawula na ku kopa nhlamuselotsongo leyi nga ta fambisana na xifaniso;
- Hi ku pfuniwa u tsala nhlamuselotsongo ya xifaniso;
- U hetisa swivulwa hi ku tsala marito lama kayivelaka;
- U tsala swivulwa a tirhisa marito lama nga na mpfumawulo wo toloveleka wa marito lawa a nga tshama a ya vona a ya dyondza;
- U tirhisa mahikahatelo lawa a ya dyondzeke eka Ririmi ra le kaya (maletere lamakulu na tihiko); na
- U titumbuluxela xihlayisa marito na dikixinari ya yena n'wini.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza:

Ku tsala:(swo tsariwa)

MAVHIKI YA 1 - 5

- U hetisa swivulwa swinharhu hi marito lama ma kayivelaka

MAVHIKI YA 6 - 10

- U tsala swivulwa a tirhisa marito lama nga na mimpfumawulo na marito yo toloveleka lawa a nga tshama a ya dyondza.
- U tirhisa mahikahatelo lawa a ya dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya (maletere lamakulu na tihiko)

Swiringanyeto swa makambelelo ya swa mafundza:

Nghingiriko wa 2

Ku tsala: (swo tsariwa)

- U tsala swivulwa a tirhisa marito lama nga na mimpfumawulo na marito yo toloveleka lawa a nga tshama a ya dyondza.
- U tirhisa mahikahatelo lawa a ya dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya (maletere lamakulu na tihiko)

KOTARA 3	
KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** **Mpimohansi: Timinete ta 45 hi vhiki** **Mpimohenhla: Awara yin'we hi vhiki**

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Mavhiki ya 1 - 5

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo mimbirhi leyi nga ta va pfumelela ku dyondzisa marito mantshwa, ku tirhisa nakambe ntivomarito lowu dyondziweke na ku fikelela migingiriko leyi longoloxiweke laha hansi. Lemuka leswaku minkongomelo/ tinhlokomhaka leti ringanyetiweke ko va swiringanyeto ntsena. Vadyondzisi va fanele ku tihlawulela minkongomelo leyi fambelanaka na mbangu na switirhisiwa leswi va nga na swona. Va fanele ku tiyisisa leswaku va na Tibuku Letikulu/ tiphositara, swinsin'wana swa ncino, tinsimu, mintlangu na switirhisiwa swa ntiyiso swa nkongomelo lowu va wu hlawuleke.

Vadyondzisi va fanele va ringeta ku dyondzisa migingiriko hinkwayo, ku tlula kan'we loko swi koteka. Va fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya nkamafundza leyi bumabumeriweke eka mavhiki ya 1 - 5.

Mavhiki ya 6 - 10

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo mimbirhi yintshwa leyi nga ta va pfumelela ku yisa emahlweni leswi va va swi endleke eka mavhiki yantlhanu layo sungula. Minkongomelo leyi yi fanele ku va pfumelela ku sungula ntivomarito wuntshwa na ku vumbanisa ntivomarito lowu se va wu dyondziweke. Minkongomelo leyi yi fanele ku pfumelela vadyondzisi ku pfuxeta swiaki swa ririmi leswo olova swa masungulo loko va ri karhi va burisana na vadyondzi va Ririmi ro Engetela ro Sungula.

Vadyondzisi va fanele va ringeta ku dyondzisa migingiriko hinkwayo, ku tlula kan'we loko swi koteka. Vadyondzisi va fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa nghingiriko wa vumbirhi wo Kambela swa mafundza loko kotara yi hela.

Migingiriko ya siku na siku (Timinete ta 30 hi vhiki)

Migingiriko leyi ya hambana hi ku leha ka yona. Mudyondzisi a nga endla nghingiriko wun'we wo leha, kumbe a endla yimbirhi kumbe yinharhu yo koma hi vhiki.

- U ya emahlweni na ku ndlandlamuxa ntivomarito wa swanomo (ku yingisela na ku vulavula) a tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka to fana na 'Mintlangu'.
- U landzelela nongonoko wo koma wa swileriso, xik. Teka choko u tsala vito ra wena exitsalelweni. Sweswi teka xa ku sula u basisa xitsalelo.
- U nyika swileriso swo olova, xik. 'Raha bolo'.
- U twisisa no hlamula swivutiso swo olova swo fana na leswi:'Hi wihi...? I ta mani...? (Hi wihi ntlangu lowu u wu tsakelaka? Bolo ya milenge.)
- U endla swikombelo na swivulwa swo olova, Xik. Ndzi kombela ku ya ehandle.
- U lemuka xanchumu hi ku va xi hlamuseriwe kunene. Xik. 'Mufana u raha bolo'. Vadyondzi va fanela ku yelanisa nhlamuselo leyi na xifaniso.
- U vulavula hi swilo leswi nga eka xifaniso hi ku landzelela swileriso swa mudyondzisi: Xik. 'U vona yini eka xifaniso?' 'Ndzi byele lexi u xi vonaka eka xifaniso'.
- U yingisela leswi runguriwaka swo olova, xik. Mudyondzisi a va rungulela hi ta ntlangu wa bolo.
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi, u rungula timhaka to olova, a rungula ta ntlangu wa bolo lowu a wu hlaleleke.
- U bela enhlokweni no endla switlhokovetselo swo olova, swinsin'wana swa ncino swo lava ku tirhisa swirho, (Xik. **'Swinyenyana swimbirhi, ehenhla ka murhi'.**
- U tlanga mintlanguu yo tirhisa ririmi loko va nga ri etlilasini, xik. 'Solani u ri tlulatlula, Solani u ri khoma nhloko, tlulatlula, khoma nhloko! '

Migingiriko ya ku yingisela na ku vulavula yo kongomisa (Mpimohansi wa timinete ta 15 kan'we hi vhiki, mpimohenhla wa timinete ta 15 kambirhi hi vhiki)

Ku yingisela switori swo runguriwa na swo hlayiwa kunene (Ku hlaya swin'we)

Mudyondzisi u rungula kumbe ku hlaya xitori (kumbe a rungula leswi nga humelela) kan'we kumbe kambirhi hi vhiki ku ya hi nkarhi lowu vekiweke. Switori leswi runguriwaka swi nga ha encenyetiwa ku seketela nhlamuselo ya leswi endlekaka. Switori leswi hlayiwaka swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu kumbe phositara leyi nga na swifaniso leswi nga voniwaka hi vana hinkwavo.

- U yingisela switori swo koma, ndzungulo wa leswi nga humelela kumbe switshuriwa swa timhaka ta ntiyiso leswi runguriwaka kumbe ku hlayiwa swi huma eka Buku Leyikulu kumbe phositara ya swifaniso,(Xik. bolo ya milenge). U yingisela hi vutiphini a ri karhi a nghenelela a yimbelela eka swinsin'wana laha swi faneleke.
- U komba ku twisisa na ku landzelela swileriso, xik. ndzi kombe rivala ra mintlangu, ndzi kombe tipala, hlayela vatlangi? I va ngani?
- U hlamula swivutiso swa tinhlamuselonene swa xitshuriwa hi tinhlamulo to koma, xik. 'I mani a nga howisa?'
- U nyika mavito ya swin'wana leswi nga eka xifaniso ku hlamula swivutiso swa mudyondzisi, xik. I ncini lexi? I bolo.
- Loko ku ri xitori wa xi tlanga hi ku tirhisa yin'wana ya min'wangulano.
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi, u rungula xitori kumbe ku nyika nkatsakanyo wa xitshuriwa.

Ku hluvukisa minongoti, ntivomarito na swiaki swa ririmi.

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi nga laha henhla:

- U ya emahlweni na ku aka ntivomarito wa swanomo, ku katsa ntivomarito wa minongoti, xik. Swiletelo swa matlhelo - ximatsi /xinene.
- U sungula ku ndlandlamuka eka mavulavulelo loko swi ta eka matwisiselo na vuswikoti byo tirhisa swiaki swa ririmi. Xik. Nkarhi wa sweswi ku yisa emahlweni, Vadyondzi va ha ri ku tlangeni; na maengeteri yo tala: kahle, ngopfu.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza:

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

Mavhiki ya 1 - 5

- U hlamula swivutiso swo kongoma swo olova hi xitori kumbe xitshuriwa.
- U rungula xitori/a nyika nkatsakanyo wa xitshuriwa hi nomo (hi swivulwa swinharhu kumbe mune).

Mavhiki ya 6 - 10

- U hlamula swivutiso swo olova, xik. Xana u rhandza ntlangu wa muxaka wihi?
- U lemuka swifaniso swinharhu hi ku va a twe nhlamuselo ya xin'wana na xin'wana, xik. Mufana u tlanga bolo; mufana wa tsutsuma, mufana u tlanga khirikete.

Nghingiriko wo kambela swa mafundza wa 3:

Ku yingisela na Ku vulavula (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U yingisela swo runguriwa a hlamula swivutiso swo olova hi swona, xik. Hi xihi xipano lexi nga howisa golo yo sungula? Hi xihi xipano lexi nga howisa golo ya vumbirhi? Hi xihi xipano lexi nga howisa golo ya vunharhu? Hi xihi xipano lexi nga hlula?
- U kombisa ku twisisa ntivomarito wa masungulo hi ku kombetela swilo leswi nga etlilasini kumbe eka xifaniso kumbe a endla leswi mudyondzisi a n'wi lerisaka swona, Xik. Ndzi kombe bolo/ tipala/ na swin'wana swo tala.

Nghingiriko wo kambela swa mafundza wa 4:

Ku yingisela na Ku vulavula (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U rungula swo olova, xik. a rungula leswi humeleleke eka ntlangu wa bolo ya milenge.
- U kombisa ku twisisa ntivomarito wa masungulo hi ku kombetela swilo leswi nga etlilasini kumbe eka xifaniso kumbe a endla leswi mudyondzisi a n'wi lerisaka swona. Xik. Ndzi kombe mukaputeni wa xipano lexi, Komba n'watipala.

KOTARA YA 3	
KU HLAYA NA NTIVOMPFUMAWULO	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** **Mpimohansi: Timinete ta 45 hi vhiki** **Mpimohenhla: Awara yin'we na timinete ta 30 hi vhiki**

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ndzemuko wa mimpfumawulo na ntivomimpfumawulo (timinete ta 15 hi vhiki)

- Vadyondzisi va ya emahlweni na ku aka marito yo koma lama nga toloveleka. Va sungula ku dyondzisa mimpfumawulo yo toloveleka leyi fambaka hi ximbirhimbirhi. Va sungula hi leyi nga na ximbirhi ekusunguleni ka marito kutani ku landzela leyi nga na ximbirhi emakumu ka marito. Va fanela va ringeta ku tirhisa marito lawa vadyondzi va ya tivaka va tlhela va ya tirhisa eka swivulwa swo olova. Migingiriko leyi yi fanele ku va yi komile (timinete ta 5 - 10) naswona yi fanele ku va yi hangalasiwe kahle evhikini. Yi nga tlhela yi katsiwa na le ka migingiriko ya ku Yingisela na ku Vulavula, na ku Hlaya.
- U aka na ku ava marito yo olova lama sungulaka hi switatisi leswi fanaka (**j**-a-h-a, ja-ha; **j**-i-k-a, j-i-ka).
- U ntlawahata marito lama welaka eka ndyangu wun'we, (xik. tika, fika, vika).
- U lemuka marito lama helaka ku fana (rhu-l**a**, tlu **-la**, jo-m-**ela,** pha-m**-ela**).
- U lemuka mimpfumawulo ya ximbirhi leyi tolovelekeke (xik. **Mb**uti, **nh**ova, **ny**ama, **hl**oma, **tl**ula) ekusunguleni ka marito.

Ku hlaya swin'we (Nkarhi wu averiwile eka ku Yingisela na ku Vulavula)

Ku hlaya swin'we nghingiriko lowu katsaka ku hlaya na ku yingisela, wu tlhela wu katsa na ku vulavula hikuva vadyondzi va vulavula hi xitshuriwa na mudyondzisi. Eka Giredi ya 2, Ku hlaya swin'we ku ta ya emahlweni tanihi xiphemu xa ku Yingisela na ku Vulavula.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka. **(Mpimohansi wa timinete ta 30 na Mpimohenhla wa awara na timinete ta 15 hi vhiki)**

Vadyondzisi lava tirhisaka nkarhi wa mpimohenhla eka Ririmi ro Engetela ro Sungula, va fanele ku ava tlilasi ya vona hi mintlawa ya ntlhanu ku ya hi vuswikoti bya vona byo hlaya. Va ta tirha na ntlawa wun'we hi siku timinete to ringana 15. Loko mudyondzisi a ri karhi a tirha na ntlawa wo karhi, mintlawa leyin'wana yi ta va yi ri karhi yi hlaya kwalahaya mintlaweni kumbe va hlaya hi vambirhimbirhi va tirhisa switshuriwa leswi nga toloveleka na ku olova kumbe migingiriko leyi nga na vuxaka na xitshuriwa lexi nga ku hlayiweni. Tibuku leti ti fanele ku olova swinene, ti vuyelela swiaki swa marito na ntivomarito ti tlhela ti va na swifaniso leswi seketelaka xitshuriwa.

Vadyondzisi lava tirhisaka nkarhi wa mpimohansi eka Ririmi ro Engetela ro Sungula laha ku nga na timinete ta 30 va fanele ku endla Migingiriko ya *Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka* ya tlilasi hinkwayo kambirhi hi vhiki.

- U hlayela ehenhla na mudyondzisi ku suka ebukwini ya yena. Leswi vulaka leswaku ntlawa hinkwawo na mudyondzisi va hlaya xitshuriwa xin'we xo fana lexi nga va ka xitori kumbe xitshuriwa xa swa ntiyiso.
- U tirhisa maqhinga ya ku hlaya marito lawa a ya dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya ku twisisa leswi a swi hlayaka na ku monitara mahlayelo ya yena (mimpfumawulo, vuthala bya mbangu, nxopaxopo wa swivumbeko, marito lama voniwaka).
- U hlaya hi nkhuluko lowu engetelekaka na ku humesa timhaka leti twisisekaka.
- U komba ku twisisa mahikahatelo loko a ri karhi a hlayela ehenhla.
- U ya emahlweni a ndlandlamuxa ntivomarito wa yena lowu a wu dyondzeke eka ku hlaya loku leteriwaka, ku hlaya swin'we na ku hlaya a ri yexe.

Ku hlaya a ri yexe (hi nkarhi lowu vadyondzi va nga endliki nchumu exikolweni kumbe ekaya)

Vadyondzi va Ririmi ro Engetela ro Sungula va fanela ku khutaziwa ku tihlayela va ri voxe hi nkarhi lowu va nga endliki nchumu etlilasini. (xik Loko va hete nghingiriko ka ha ri na nkarhi) na le kaya (xik. loko va hete ntirhokaya). I swa nkoka leswaku nkarhi wun'wana na wun'wana lowu va wu kumaka va wu tirhisela ku antswisa mahlayelo ya vona.

- U hlaya leswi nga tsariwa hi yena na swa van'wana.
- U hlaya a ri yexe tibuku leti hlayiweke eka Ku hlaya loku leteriwaka hi nkarhi wa ku hlaya na tibuku leti nga na tinhlamuselo to olova na tibuku ta swifaniso ta Ririmi ro Engetela ro Sungula leti nga eka khona yo hlayela etlilasini.
- U tirhisa dikixinari ya vana ya swifaniso (ya ririmi rin'we na tindzimi timbirhi) ku kuma tinhlamuselo ya marito lawa a nga ya tiviki.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa nghingiriko wo kambela swa mafundza 3:

Ntivompfumawulo: (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene na/kumbe swo tsariwa)

- U aka na ku ava marito yo olova lama sungulaka hi xitatisi xin'we, (**j**-a-ha, **r**-a-ha; **t**-i-ka, **s**-i-ka).
- U ntlawahata marito lama welaka eka ndyangu wun'we (xik. tika, fika, sika).
- U lemuka marito lama helelaka ku fana (rhu-**la**, rhwa-**la**; jom-**ela,** pham-**ela**).

Ku hlaya (Swanomo na swo endla kunene)

- U hlayela ehenhla ku suka ebukwini ya yena eka ntlawa lowu leteriwaka hi mudyondzisi. Ntlawa hinkwawo wu hlaya xitori lexi fanaka.
- U kombisa ku twisisa xitori xo koma lexi tsariweke, xik. A longoloxa swifaniso, a yelanisa tinhlamuselontsongo ta swifaniso kumbe swivulwa eka swifaniso.

Swiringanyeto swa nghingiriko wo kambela swa mafundza 4:

Ntivompfumawulo: (Swanomo, swo endla kunene na swo tsariwa)

- U lemuka mimpfumawulo ya ximbirhi leyi tolovelekeke (xik. **Mb**eva, **ngu**va, **dz**ova, **ts**ema, **tl**ula) leyi nga eku sunguleni ka marito.

Ku hlaya (Swanomo na swo endla kunene)

- U hlaya na mudyondzisi xitshuriwa lexi tsariweke, a hlamula swivutiso swo koma swanomo swo yelana na xitori.

KOTARA YA 3	
KU TSALA	**NKARHI LOWURINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** **Timinete ta 30 hi vhiki**

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Migingiriko ya ku tsala (kambirhi kumbe kanharhu hi vhiki)

Mudyondzisi u fanela ku dyondzisa migingiriko yo tala ku ya hilaha a kotaka ha kona eka nkarhi lowu vekiweke:

- U tirhisa vuswikoti byo tsala lebyi a byi dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya.
- U tsala nhlamuselontsongo ya xifaniso.
- U hetisa swivulwa hi ku tata hi marito lama kayivelaka.
- U tsala swivulwa a tirhisa marito lama nga na mimpfumawulo na marito yo toloveleka lawa a nga tshama a ya dyondza.
- U tsala swivulwa a tirhisa xivumbeko lexi: Ndzi tsakela_____; A ndzi tsakeli_____
- U tsala marito na swivulwa swa ntolovelo eka mbitanelo.
- U tsala switshuriwa swo koma swo olova leswi dyondziweke eka Ririmi ra le Kaya, xik. Khadi ra mahungu ro navelela un'wana ku hatla a hola.
- U tirhisa maviti na masivi (mina, yena, xona), (mbyana, huku) eku tsaleni.
- U peleta marito hi nhloko a ya peleta hi mfanelo, xik. tlanga, movha, yindlu, kumbe a tirhisa vutivi bya mimpfumawulo.
- U tirhisa dikixinari ya vana laha swi faneleke.
- U tirhisa mahikahatelo lama a ma dyondzeke eka Ririmi ra le kaya (maletere lamakulu na tihiko).
- U titumbuluxela xihlayisamarito na dikixinari ya yena n'wini.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya swa mafundza 3:

Ku tsala: (swo tsariwa)

- U tsala nhlamuselontsongo ya xifaniso, xik: Homu yi dya byanyi.
- U tsala swivulwa a tirhisa xivumbeko lexi:

  Ndzi tsakela _____. A ndzi tsakeli _____.

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya swa mafundza 4:

Ku tsala: (swo tsariwa)

- U tsala xivulwa xa mbitanelo, a xi hikahata.
- U tsala a tlhela a khavisa khadi ra ku navelela un'wana ku hatla u hola.

KOTARA 4	
KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Mpimohansi: Timinete ta 45 hi vhiki Mpimohenhla: Awara yin'we hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Mavhiki ya 1-5

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo mimbirhi leyi nga ta va pfumelela ku sungula no tlhela va tirhisa ntivomarito na ku fikelela migingiriko leyi longoloxiweke laha hansi. Va lemuka leswaku minkongomelo kumbe tinhlokomhaka leti ringanyetiweke ko va swiranganyeto ntsena. Vadyondzisi va fanele ku tihlawulela minkongomelo leyi fambelanaka na mbangu na switirhisiwa leswi nga kona. Va fanele ku tiyisisa leswaku va na Tibuku Letikulu kumbe tiphositara, swinsin'wana swa ncino, tinsimu, mintlangu na switirhisiwa swa ntiyiso ku ya hi nkongomelo lowu va wu hlawuleke. Vadyondzisi va fanele va ringeta ku dyondzisa migingiriko hinkwayo, ko tlula kan'we loko swi koteka.

Va fanele ku kambela vadyondzi eka migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza leyi bumabumeriweke eka mavhiki ya 1 - 5.

Mavhiki ya 6 - 10

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo mimbirhi yintshwa leyi nga ta va pfumelela ku yisa emahlweni leswi va swi endleke hi mavhiki ya ntlhanu layo sungula. Minkongomelo leyi yi fanele yi va pfumelela ku sungula ntivomarito no hlanganisa ntivomarito lowu va wu dyondziseke. Minkongomelo leyi yi fanele yi pfumelela mudyondzisi ku tshama a ri karhi a tirhisa masungulo yo olova ya swivumbeko swa ririmi loko a burisana na vadyondzi va Ririmi ro Engetela ro Sungula.

Vadyondzisi va fanele ku tiyisisa leswaku va dyondzisa migingiriko hinkwayo ku tlula kan'we loko swi koteka. Mudyondzisi u fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya nkamafundza leyi bumabumeriweke ya mavhiki ya 6 - 10.

Vadyondzisi va fanele va endlisa migingiriko yo kambela swa mafundza emakumu ka kotara.

Migingiriko ya siku na siku (timinete ta 30 hi vhiki)

Migingiriko leyi ya hambana hi malehelo. Mudyondzisi a nga endla nghingiriko wun'we wo leha hi vhiki kumbe a endla yimbirhi kumbe yinharhu yo koma hi vhiki.

- U ya emahlweni na ku hluvukisa ntivomarito wa swanomo (ku yingisela na ku vulavula) a tirhisa minkongomelo kumbe tihlokomhaka to fana na: 'Tinguva ta lembe'.
- U landzelela nongonoko wo koma wa swileriso, xik. Tana u ta tshama laha emahlweni.
- U nyika swileriso swo olova, xik. Phokotela mavoko.
- U twisisa no hlamula swivutiso swo olova swo fana na leswi: Hi yihi...? I ta mani...? Hi yihi nguva leyi u yi tsakelaka ngopfu? I nguva ya Ximumu.
- U endla swikombelo na swivulwa swo olova Xik. Ndzi kombela ku ya nwa mati.
- U kota ku lemuka xilo ku suka eka nhlamuselo yo vuriwa kunene. Xik. 'I ximumu. Dyambu ra vangama. Swiluva swi sasekile. Vana va ambale maburuku yo koma na masandhazi.' Vadyondzi va fanele va yelanisa nhlamuselo na xifaniso.
- U vulavula hi swilo leswi nga eka xifaniso hi ku leteriwa hi swileriso swa mudyondzisi (U vona yini eka xifaniso? Ndzi byele lexi u xi vonaka eka xifaniso.)
- U yingisela swo runguleriwa swo olova xik. Mudyondzisi a va rungulela hi leswi a nga swi endla loko a ri dorobeni.
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi, vadyondzi va rungula timhaka to olova, va byela mudyondzisi hi leswi va nga swi endla.
- U bela enhlokweni no endla swiphato swo olova, swinsin'wana swa ncino swo lava ku tirhisa swirho, (Xik. A ku ri Sonto nimixo, tlhelo ka nambu...

- U tlanga mintlangu ya ririmi xik. Ndzi ehlekete xiharhi xin'wana xa mavalavala lexi sungulaka hi Y i yingwe.

Migingiriko ya Ku yingisela na Ku vulavula yo kongomisa (Mpimohansi wa timinete ta 15 kan'we hi vhiki, Mpimohenhla wa timinete ta 15 kambirhi hi vhiki)

Ku yingisela switori swo runguriwa na ku hlayiwa kunene (ku hlaya swin'we)

Mudyondzisi u rungula kumbe ku hlaya xitori (kumbe a rungula leswi nga humelela) kan'we kumbe kambirhi hi vhiki ku ya hi nkarhi lowu vekiweke. Switori leswi runguriwaka swi nga ha encenyetiwa, ku seketela nhlamuselo ya leswi endlekaka. Switori leswi hlayiwaka swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu kumbe phositara leyi nga na swifaniso leswi nga voniwaka hi vana hinkwavo.

- U yingisela switori swo koma, ndzungula wa leswi nga humelela kumbe switshuriwa swa timhaka ta ntiyiso leswi runguriwaka kumbe ku hlayiwa swi huma eka Buku Leyikulu kumbe phositara ya swifaniso, xik. Xixika, u yingisela hi vutiphini a ri karhi a nghenelela a yimbelela eka swinsin'wana laha swi faneleke.
- U komba ku twisisa na ku landzelela swileriso, xik. ndzi kombe misinya, ndzi kombe matluka, Xana i nkarhi wihi wa siku?
- U hlamula swivutiso swa tinhlamuselonene swa xitshuriwa hi tihlamulo to koma, xik. 'misinya yinjhani hi xixika?'
- U nyika mavito ya swin'wana leswi nga eka xifaniso ku hlamula swivutiso swa mudyondzisi, xik. I ncini leswi? `I gamboko.`
- Lloko ku ri xitori wa xi tlanga hi ku tirhisa yin'wana ya min'wangulano.
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi, u rungula xitori kumbe ku nyika nkatsakanyo wa xitshuriwa.

Ku hluvukisa minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi

- Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi nga laha henhla:
- U ya emahlweni na ku ndlandlamuxa ntivomarito wa swanomo, ku katsa ntivomarito wa minongoti, xik. Ku cinca/ ndzhendzeleko - Tinguva.
- U sungula ku ndlandlamuka eka mavulavulelo loko swi ta eka matwisiselo na vuswikoti byo tirhisa swiaki swa ririmi. Xik. u sungula ku twisisa na ku kota ku tirhisa riviti ku fana na le ka: Se i ximumu; na maengeteri yo hlayanyana, xik. Ku hisa **ngopfu,** ku kufumela **kahle,** na mabumabumeri, ku wile maribye **lamakulu** ya xihangu.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza:

Ku yingisela na ku vulavula: (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene).

Mavhiki ya 1 - 5

- U hlamula swivutiso swo kongoma swo olova hi xitori kumbe xitshuriwa.
- U rungula xitori/ nkatsakanyo xitshuriwa hi ku vula kunene(hi swivulwa swinharhu kumbe mune).

Mavhiki ya 6 - 10

- U hlamula swivutiso swo kongoma, xik. Xana u tsakela nguva yihi?
- U lemuka swifaniso swinharhu hi ku twa tinhl
- amuselo ta swona.xik. I ximumu; Dyambu ra vangama/ I vuxika. Ku hava matluka ensinyeni/ I ximun'wana. Xinyenyana xi aka xisaka xa xona.

Nghingiriko wo kambela swa mafundza wa 5:

Ku yingisela na ku vulavula: (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene).

- U yingisela swo runguriwa swo olova, xik.Tiholideyi ta mina ta ximumu, a hlamula swivutiso swo olova hi yona, ku fana na leswi, Xana Thandi a endzele kwihi hi tiholodeyi ta ximumu? Xana u endle yini loko a fikile kwale? I yini swin'wana leswi a nga swi endla?
- A nyika nhlamuselo yo olova hi xivumbeko xa swivulwa swinharhu kumbe mune.
- U kombisa ku twisisa ntivomarito wa masungulo hi ku kombetela swilo leswi nga etlilasini kumbe eka xifaniso kumbe a endla leswi mudyondzisi a n'wi lerisaka swona. Xik. Ndzi kombe matluka/xisaka/xinyenyana, na swin'wana na swin'wana.
- U twisisa marito lama nga riki ehansi ka 500 laha Ririmi ro Engetela ro Sungula ri tirhisaka nkarhi wa mpimohansi, na ku fika ka 1000 wa marito laha Ririmi ro Engetela ro sungula ri tirhisaka nkarhi wa mpimohenhla(u ta leteriwa hi nongonoko wa marito lowu nga eka Xiyenge xa 3).

KOTARA 4	
KU HLAYA NA NTIVOMPFUMAWULO	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** **Mpimohansi: Timinete ta 45 hi vhiki** **Mpimohenhla: Awara yin'we hi vhiki**

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ndzemuko wa mimpfumawulo na ntivomimpfumawulo (timinete ta 15 hi vhiki)

Vadyondzisi va sungula ku dyondzisa mimpfumawulo ya ntolovelo ya switatisi na switwari swimbirhimbirhi, va tirhisa marito lawa vadyondzi va ya toloveleke kumbe lawa ya tirhisiwaka ngopfu. Loko ku tivisiwa marito mantshwa va fanele ku tiyisisa leswaku vadyondzi va twisisa nhlamuselo ya wona naswona ya fanele ku tirhisiwa eka swivulwa. Migingiriko leyi yi fanele ku koma (timinete ta 5 - 10) yi tlhela yi hangalasiwa kahle evhikini. Yi nga tlhela yi pfanganisiwa na migingiriko ya ku Yingisela na ku Vulavula, na ku Hlaya.

- U ntlawahata marito ya ntolovelo lama welaka eka ndyangu wun'we (xik. Tika, fika, tshika, suka, chava).
- U aka na ku ava marito yo olova lama sungulaka hi switatisi leswi fanaka (**Tl-**ula**, tl-**anga**, tlh-**ela**, tsh-**ama**, tsh-**ika**, ndzh-**enga).
- U lemuka marito lama nga na mpfumawulo wa mpfangano wa switwari swimbirhi (swee, yoo, e-e, ahaa!).
- U hambanisa mimpfumawulo yo kanganyisa hi ku yi twarisa kunene (xik. b, p).

Ku hlaya swin'we (Nkarhi wu averiwile eka ku Yingisela na ku Vulavula)

Ku hlaya swin'we ka ha ri migingiriko yo yingisela, ku tlhela ku katsa ku vulavula hikuva vadyondzi va vulavula hi xitshuriwa na mudyondzisi. Eka Giredi ya 2, ku hlaya swin'we ku ta ya emahlweni tanihi xiphemu xo Yingisela na ku Vulavula.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka. (Mpimohansi wa timinete ta 30 na Mpimohenhla wa awara ni timinete ta 15 hi vhiki)

Vadyondzisi lava tirhisaka nkarhi wa mpimohenhla eka Ririmi ro Engetela ro Sungula, va fanele ku ava tlilasi ya vona hi mintlawa ya ntlhanu ku ya hi vuswikoti bya vona byo hlaya. Va ta tirha na ntlawa wun'we hi siku timinete to ringana 15. Loko mudyondzisi a ri karhi a tirha na ntlawa wo karhi, mintlawa leyin'wana yi ta va yi ri karhi yi hlaya kwalahaya mintlaweni kumbe va hlaya hi vambirhimbirhi va tirhisa switshuriwa leswi nga toloveleka na ku olova kumbe migingiriko leyi nga na vuxaka na xitshuriwa lexi nga ku hlayiweni. Tibuku leti ti fanele ku olova swinene, ti vuyelela swiaki swa marito na ntivomarito ti tlhela ti va na swifaniso leswi seketelaka xitshuriwa.

Vadyondzisi lava tirhisaka nkarhi wa mpimohansi eka Ririmi ro Engetela ro Sungula laha ku nga na timinete ta 30 va fanele ku endla migingiriko ya ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka ya tlilasi hinkwayo kambirhi hi vhiki.

- U hlayela ehenhla na mudyondzisi ku suka ebukwini ya yena. Leswi vulaka leswaku ntlawa hinkwawo na mudyondzisi va hlaya xitshuriwa xin'we xo fana lexi nga va ka xitori kumbe xitshuriwa xa swa ntiyiso.
- U tirhisa maqhinga ya ku hlaya marito lawa a ya dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya ku twisisa leswi a swi hlayaka na ku monitara mahlayelo ya yena (mimpfumawulo, vuthala bya mbangu, nxopaxopo wa swivumbeko, marito lama voniwaka).
- U hlaya hi nkhuluko lowu engetelekaka na ku humesa timhaka leti twisisekaka.
- U komba ku twisisa mahikahatelo loko a ri karhi a hlayela ehenhla.
- U ya emahlweni a ndlandlamuxa ntivomarito wa yena lowu a wudyondzeke eka ku hlaya loku leteriwaka, ku hlaya swin'we na ku hlaya a ri yexe.

Ku hlaya a ri yexe (hi nkarhi lowu vadyondzi va nga endliki nchumu exikolweni kumbe ekaya)

Vadyondzi va Ririmi ro Engetela ro Sungula va fanela ku khutaziwa ku tihlayela hi voxe hi nkarhi lowu va nga endliki nchumu etlilasini. (xik. Loko va hete nghingiriko ka ha ri na nkarhi) na le kaya (xik. loko va hete ntirhokaya). I swa nkoka leswaku nkarhi wun'wana na wun'wana lowu va wu kumaka va wu tirhisela ku antswisa mahlayelo ya vona.

- U hlaya leswi nga tsariwa yena na swa van'wana.
- U hlaya a ri yexe tibuku leti hlayiweke eka ku hlaya loku leteriwaka hi nkarhi wa ku hlaya na tibuku leti nga na tinhlamuselo to olova na tibuku ta swifaniso ta Ririmi ro Engetela ro Sungula leti nga eka khona yo hlayela etlilasini.
- U tirhisa dikixinari ya vana ya swifaniso (ya ririmi rin'we na tindzimi timbirhi) ku kuma nhlamuselo ya marito lawa a nga ya tiviki.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko yo kambela swa mafundza.

Ntivompfumawulo: (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene na/kumbe swo tsariwa)

- U ntlawahata marito lama welaka eka ndyangu wun'we (xik. tika, fika, tshika).
- U aka na ku ava marito yo olova lama sungulaka hi mpfumawulo wa mpfangano wa switatisi swimbirhi leyi nga toloveleka (**tl-**ula**, tl-**anga**, tlh-**ela**, tsh-**ama**, tsh-**ika**, ndzh**-enga).
- U lemuka marito lama nga na mpfumawulo wa mpfangano wa switwari swimbirhi (swee, yoo, e-e, ahaa!).

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Ku hlaya (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U rungula xiphemu xa xitori a pfuniwa hi mudyondzisi (swivulwa swimbirhi kumbe swinharhu).

Nghingiriko wo kambela swa mafundza wa 5:

Ku hlaya: (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U twisisa xitori xo koma lexi nga na swifaniso, xik. hi ku longoloxa swifaniso kumbe ku yelanisa nhlamuselo ya xifaniso/ xivulwa eka xifaniso.
- U hlaya xitshuriwa xo koma xo tsariwa Kunene (Buku Leyikulu kumbe switshuriwa leswi kurisiweke)na mudyondzisi, a tirhisa nhlokomhaka ku bvumba na ku hlamula hi ku komisa swivutiso swanomo swo kongomisiwa eka xitori.
- U hlayela ehenhla ebukwini ya yena n'wini eka ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka na mudyondzisi. Ntlawa hinkwawo wu hlaya xitori xo fana.

KOTARA 4	
KU TSALA	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** **Timinete ta 30 hi vhiki**

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Migingiriko ya ku tsala (kambirhi kumbe kanharhu hi vhiki)

Mudyondzisi u fanela a ringeta ku dyondzisa migingiriko yo tala eka nkarhi lowu vekiweke:

- U tirhisa vuswikoti byo tsala lebyi a byi dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya
- U tsala swivulwa a tirhisa marito lama nga na mpfumawulo wo toloveleka wa marito lama a nga tshama a ya vona kumbe ku ya dyondza
- U tsala marito lawa ya nga toloveleka na swivulwa swa mbitanelo
- U longoloxa hi mfanelo swivulwa leswi hlangahlanganisiweke ku vumba ndzimana a tlhela a kopa.
- U tsala ndzimana ya kwalomu ka mintila yinharhu hi nhlokomhaka leyi nga toloveleka
- U tirhisa vuswikoti lebyi a byi dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya ku lulamisa mahungu ya va eka xivumbeko xa xigirafu.(xik. Chati kumbe ku humelela ka swilo hi ku landzelelana)
- U tirhisa maviti na masivi (mina, yena, xona), (mbyana, huku) eku tsaleni.
- U tirhisa nkarhi wa sweswi, nkarhi wa sweswi lowu hetisekeke na nkarhi lowu nga hundza loko a ri ku tsaleni
- U tirhisa vunyingi eka marito man'wana lama nga toloveleka loko a ri ku tsaleni
- U peleta marito hi nhloko a ya peleta hi mfanelo, xik. tlanga, movha, yindlu, kumbe a tirhisa vutivi bya mimpfumawulo
- U tirhisa dikixinari ya vana laha swi faneleke.
- U tirhisa mahikahatelo lawa a ya dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya (maletere lamakulu na tihiko).
- U tiakela xihlayisamarito na dikixinari ya yena n'wini.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko yo kambela ya nkamafundza:

Ku tsala: (swo tsariwa)

- U tsala ntlhanu wa swivulwa swa mbitanelo a tlhela a swi hikahata hi mfanelo.
- U longoloxa hi mfanelo swivulwa leswi hlangahlanganisiweke ku vumba ndzimana a tlhela a kopa.

Swiringanyeto swa migingiriko yo kambela swa mafundza: 5

Ku tsala: (swo tsariwa)

- U tsala ndzimana ya swivulwa leswi nga riki hansi ka swinharhu hi nhlokomhaka leyi tolovelekeke
- U lulamisa kumbe a hundzuluxa mahungu ya ya eka xivumbeko xa xigirafu.(xik. Chati kumbe ku landzelelano ka swilo leswi humelelaku hi nkarhi)

SWITSHURIWA / SWITIRHISIWA LESWI BUMABUMERIWEKE SWA LEMBE HINKWARO

KU YINGISELA NA KU VULAVULA

- Swifaniso na tiphositara.
- Swilo leswi nga na vuxaka eka minkongomelo na tinhlokomhaka, timasiki, tiphaphete na swin'wana.
- Swifaniso swo lava ku longoloxiwa.
- Swiambalo swo tiendlela swa migingiriko yo encenyeta na ku tlanga switori.
- CD kumbe tithepi to yingisela switori (swo tsariwa kumbe swo runguriwa), swiphato kumbe swinsin'wana swa ncino na tinsimu, thelevhixini na vhidiyo.
- Tibuku ta switori na switori swo runguriwa.
- Switlhokovetselo, tinsimu na swinsin'wana swa ncino.
- Mintlangu ya ririmi (swanomo).

KU HLAYA NA DYONDZO YA SWA MIMPFUMAWULO

- Swifaniso na tiphositara.
- Tibuku Letikulu ta switori na switshuriwa swa ntiyiso.
- Pulani yo hlaya leyi bumabumeriweka (switori swa 7-10)
- Switshuriwa swin'wana leswi kurisiweke, (swiphato, tinsimu, swinsin'wana swa ncino na swin'wana).
- Tibuku ta swifaniso leswi nga na tinhlamuselontsongo.
- Tibuku to nyanyula to koma leti nga na swivulwa swa 1 - 2 hi pheji leyi yi vekiwaka eka khona yo hlayela.
- Makarata ya swikombakombana yo hlamusela swingolongondzwana swa le tlilasini, minkombiso na marito yo voniwa.
- Chati ya tialifabete
- Swo kombetela hi swona loko ku hlayiwa switshuriwa leswi kurisiweke, switori swa le khumbini, na minkombiso.
- Tidikixinari ta swifaniso ta vana (ta ririmi rin'we na ta tindzimi timbirhi).

KU TSALA NA NTIVONTSALO

Switirhisiwa swo tsala ku fana na tipenisele, tikhirayoni, tikhirayoni ta mhula, phepha ra tisayizi to hambanahambana (A3, A4, A5), rhaba, na phepha ro pfapfarhutela eka rona.

Maphepha ya tifilipichati na switsalo swo bumbula swa koki.

GIREDI YA 3

XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA

SWILAVEKO HI KOTARA

KOTARA 1

KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	**NKARHI LOWU RINGANYETIWELKE WO DYONDZISA** Awara yin'we hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

MAVHIKI* YA *1-5

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yimbirhi leyi nga ta va pfumelela ku sungula no tlhela va tirhisa ntivomarito, na ku dyondzisa migingiriko leyi longoloxiweke laha hansi. Lemuka leswaku minkongomelo / tinhlokomhaka leti ringanyetiweke ko va swiringanyeto ntsena. Vadyondzisi va fanele ku tihlawulela minkongomelo leyi fambelanaka na mbangu na switirhisiwa leswi nga kona. Va fanele ku tiyisisa leswaku va na Tibuku Letikulu kumbe tiphositara,swinsin'wana swa ncino, tinsimu, mintlangu na swingolongondzwana swa ntiyiso ku ya hi nkongomelo lowu va wu hlawuleke. Vadyondzisi va fanele va ringeta ku fikelela migingiriko yo tala ku ya hilaha va nga kotaka ha kona eka nkarhi lowu va nyikiweke wona.

Mudyondzisi u fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya nkamafundza leyi bumabumeriweke ya mavhiki ya 1-5.

MAVHIKI* YA *6-10

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yimbirhi yintshwa leyi nga ta va pfumelela ku yisa emahlweni leswi va va swi endleke eka mavhiki ya ntlhanu yo sungula. Minkongomelo leyi yi fanele ku pfumelela vadyondzisi ku tirhisa nakambe swiaki swa ririmi swa masungulo na marito yo olova loko a vulavula na vadyondzi eka Ririmi ro Engetela ro Sungula.

Vadyondzisi va fanele ku tiyisisa leswaku va dyondzisa migingiriko hinkwayo ku tlula kan'we oko swi koteka. Mudyondzisi u fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya nkamafundza leyi bumabumeriweke ya mavhiki 6-10. Vadyondzisi va fanele va endlisa migingiriko yo kambela swa mafundza emakumu ka kotara.

Migingiriko ya siku na siku (30 wa timinete hi vhiki)

Migingiriko leyi yi fanele ku hambanisiwa hi ku aya hi vulehi bya yona. Vadyondzisi va nga endla nghingiriko wun'we wo leha kumbe yimbirhi hambi yi ri yinharhu yo koma hi vhiki.

- U ya emahlweni na hluvukisa vutivi bya ntivomarito wa swanomo (ku yingisela na ku vulavula) a tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka to fana na 'Swiharhi swa nhova'.
- U landzelela swileriso swo fana na leswi: 'Humesani tibuku ta n'wina ta switoloveto na tipenisele'; Tsalani siku ra namuntlha ehenhla naswona ekhoneni ya le xineneni ya buku ya n'wina'.
- U nyika swileriso swo olova swo fana na leswi, 'Khoma voko ra wena', 'Tlakusa nenge wa ximatsi'.
- U twisisa na ku angula swivutiso swo olova tanihi leswi: Rini...? hikwalaho ka yini..? kwihi.....? U yi vonile kwihi mangwa?; A ku ri rini?; A wu ya endla yini?; U endlile yini loko u yi vona ro sungula?; (Exihlahleni; Lembe leri hundzeke. A hi ri eka rendzodyondzo. Ndzi yi tekile xifaniso.)
- U vutisa hi xikongomelo xo lava ku basisiwa eka leswi a nga swi twisisiki. Xikombiso: A ndzi swi twisisi...; Tlhela u swi vula nakambe.
- U hlamula na ku endla swikombelo. Xikombiso: "Ndzi nga tirhisa penisele ya wena xana?"
- U va na xiave eka mbhurisano wo koma hi nhlokomhaka leyi a yi tivaka tanihi: Ta maxelo, ndyangu wa mina, masiku yo velekiwa, khalendara.
- U lemuka xanchumu hi ku va xi hlamuseriwe kunene hi ndlela yo olova. Xik. Ndzi xiharhi lexikulu, ndzi na muhlovo wa nkwalala, ndzi na nxakwa wo leha. Hi mina mani?
- U vulavula hi swilo leswi nga eka xifaniso kumbe xinepe hi ku hlamula swileriso swa mudyondzisi. Xik. Hi swihi leswi u swi vonaka exifanisweni lexi?; Ndzi hlamusele leswi u swi vonaka eka xifaniso lexi.
- U yingisela leswi runguriwaka swo olova. Xik. Mudyondzisi u ta va rungulela leswi a swi voneke eZoo / entangeni wa swiharhi.
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi, u rungula timhaka hi ndlela yo olova, Xikombiso, mudyondzi u hlamusela mudyondzisi leswi a swi endleke.
- U twisisa na ku tirhisa milawu ya ririmi eka nongoti wo karhi Xik. Ndzi vonile nhuntlwa (nkarhi lowu hundzeke); Ndzi ta dya nyama ya nhuntlwa hi Sonto (nkarhi lowu wu taka).

- U bela enhlokweni na ku hlaya swiphato swo olova, swinsin'wana swa swiendlo na ncino na tinsimu. Xik. Sekwa na huku swi fambisa ku yini... loko swi ya nwa mati. Nhloko ehansi xipesu henhla... loko swi ya nwa mati.
- Va tlanga mintlangu ya ririmi, xikombiso, Bvumba leswaku hi mani?

Migingiriko ya Ku yingisela na Ku vulavula yo kongomisa ***(30 timinete hi vhiki)U yingisela switori swo runguriwa na swo hlayiwa (ku hlaya swin'we hi ku leteriwa hi mudyondzisi)***

Kambirhi hi vhiki, mudyondzisi u va rungulela kumbe ku va hlayela xitori (kumbe a va rungulela leswi swi humeleleke). Switori leswi runguriwaka swi nga tlangiwa hi ku tirhisa swirho swa miri na swipfuno swin'wana ku humesela nhlamuselo ya swona ehandle. Switori leswi nga ta hlayiwa swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu / phositara leyi nga ta voniwa hi tlilasi hinkwayo.

- U yingisela hi ku tiphina switori, ku runguriwa ka timhaka ta ntiyiso kumbe ku hlamuseriwa ka switshuriwa leswi vulavulaka hi swilo swa ntiyiso swo huma eka Buku Leyikulu kumbe eka phositara ya swifaniso, xikombiso, *Jelani wa Jelani* va yingisela va ri karhi va nghena va yimbelela swinsin'wana laha swi faneleke..
- U yingisela switori, xik. Lexi endleke leswaku nhuntlwa yi va na nhamu yo leha, a tlhela a hlamula swivutiso swo fana na leswi: Swi te njhani leswaku nhutlwa yi kumeka yi ri na nhamu yo leha?
- U kumbetela leswi swi nga ta humelela exitorini kumbe a hlamusela leswi a swi vonisaka xiswona. (Xik. Xana u ehleketa leswaku nhuntlwa yi ta humelela hi yini sweswi?)
- U hlamusela matitwelo ya yena hi xitori. (Xana u xi tsakerile xitori lexi?; Hikokwalaho ka yini u xi tsakerile / u nga xi tsakelanga?)
- U rungula nakambe xitori lexi a xi tweke.
- U yingisela xitshuriwa xa ntiyiso tanihi ku runguriwa ka mhaka ya ntiyiso hi mudyondzisi kumbe xiviko xa mahungu ya tindlopfu kutani a hlamula swivutiso swo kambela ku twisisa. Xik. Xana ndlopfu yi dya yini? Xana nxakwa wa yona wu tirha yini?
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi u nyika nkomiso wa xitshuriwa xa ntiyiso.

Ku hluvukisa vutivi bya minongoti, ntivomarito na swiaki swa ririmi.

Hi ku nghenelela eka migingiriko leyi boxiweke ehenhla:

- U yisa emahlweni ku aka ntivomarito wa swanomo ku katsa na ntivomarito wa minongoti, xik.swiharhi-xivumbeko, ndhawu, na swin'wana na swin'wana.
- U sungula ku antswisa matwisiselo na vuswikoti byo tirhisa swiaki swa ririmi swo olova eka minongoti leyi faneleke ya swo vulavula. Xik. leswi hlayekaka na leswi nga hlayekiki, ndlopfu-tindlopfu, mati-mati. Nkarhi wa sweswi na nkarhi lowu nga hundza, 'ndzi vona ndlopfu- ndzi vonile ndlopfu.'

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza:

Ku yingisela na ku vulavula: (swanomo na / kumbe ku endliwa kunene)

MAVHIKI YA 1-5

- U twisisa na ku hlamula swivutiso swo olova swo fana na: Rini..?; Hikokwalako ka yini...?
- U lemuka xanchumu hi ku va xi hlamuseriwe kunene hi ndlela yo olova. Xik. Ndzi xiharhi lexikulu, ndzi na muhlovo wa nkwalala, ndzi na nxakwa wo leha. Hi mina mani?

MAVHIKI YA 6-10

- U rungula xitori nakambe hi nomo hi nomo.
- U va na xiave eka mbhurisano wo koma hi nhlokomhaka leyi a yi tivaka.

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza 1:

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U yingisela xitshuriwa xa ntiyiso tanihi ku runguriwa ka mhaka ya ntiyiso hi mudyondzisi kumbe xiviko xa mahungu ya tindlopfu kutani a hlamula swivutiso swo kambela ku twisisa.
- U nyika nkomiso wo olova wa nomo wa swivulwa swinharhu kumbe mune hi xitshuriwa xa ntiyiso.
- U kombisa ku twisisa marito loko ya vuriwa a tlhela a kombetela nchumu lowu vuriwaka etlilasini kumbe exifanisweni loko a ri karhi a hlamula xivutiso / xileriso xo huma eka mudyondzisi. (Xik. I ncini lexi?; Kombetela nxakwa ya ndlopfu.)

KOTARA 1	
KU HLAYA NA NTIVOMIMPFUMAWULO	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** **Mpimohansi: 45 wa timinete hi vhiki** **Mpimohenhla: Awara yin'we na 30 wa timinete hi vhiki**

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

NTIVOMIMPFUMAWULO (15 wa timinete hi vhiki)

Mudyondzisi u ta va pfuxetisa mimpfumawulo ya maletere yo yima woxe na mimpfumawulo leyi yi yimaka yi ri yimbirhi, a tirhisa marito lawa vadyondzi va ya tivaka kumbe lawa ya talaka ku tirhisiwa. Loko a tivisa rito rintshwa, u fanele ku tiyisisa leswaku vadyondzi va twisisa nhlamuselo ya rona va tlhela va ri tirhisa exivulweni.

U va nyika migingiriko ya ku vulavula leyi lavaka leswaku vadyondzi va lemuka mimpfumawulo ya marito leyi va yi tivaka ya Ririmi ro Sungula ro Engetela. Migingiriko leyi, yi fanele ku va yo koma (5-10 wa timinete) naswona yi va yi endlariwile eka vhiki hinkwaro. Yi nga tlhela yi katsiwa eka migingiriko yo yingisela na ku vulavula na ya ku hlaya.

Mavhiki ya 1-5

- U lemuka vuxaka bya letere na mimpfumawulo eka maletere hinkwawo lawa ya yimaka ya ri woxe, a lemuka ku hambana ka matwariselo ya yona exikarhi ka Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula.
- U lemuka switatisi leswi yimaka swi ri swimbirhi swo fana na ('ch', 'dl', 'hl', 'kh') xik. ch-ela, dl-aya, hl-eka,
- kh-oma)
- U kota ku twa ku hambana exikarhi mimpfumawulo ya switwari (xik. "o" eka "hola" na "hola") hi ku yingisela laha eka ro sungula swi nga vulaka loko xilondza xi nga ha vavi, kasi ravumbirhi ri vula ku kuma mali loko u hetile ku tirha.
- U aka na ku twarisa mimpfumawulo ya marito yo koma (3 ku fika ka 4 wa maletere) hi ku tirhisa mimpfumawulo leyi va yi dyondzeke.

Mavhiki ya 6-10

- U lemuka switatisi leswi fambaka swi ri swimbirhi Xik. 'ny', 'ns', 'mb', ny-oxi, ns-una, mb-eva)
- U lemuka matirhiselo ya switwari swimbirhi leswi yimaka swin'we. (xik. M-ua-ki,eka muaki. x-ia-k, eka xiaki, m-uo-ngori, eka muongori, x-io-ndli eka xiondli.)
- U aka na ku twarisa mimpfumawulo ya marito yo koma (3 ku fika ka 4 wa maletere) hi ku tirhisa mimpfumawulo leyi va yi dyondzeke.

Ku hlaya swin'we (Nkarhi wu aviwile eka ku Yingisela na ku Vulavula)

Ku hlaya swin'we i nghingingiriko lowu katsaka ku hlaya na ku yingisela. Ku tlhela ku katsa na ku vulavula hikuva vadyondzi va vulavula hi xitshuriwa na mudyondzisi wa vona. Eka Giredi ya 2, ku hlaya swin'we ku ta ya emahlweni, kambe ku ri xiphemu xa ku Yingisela na ku Vulavula.

- U hlaya xitshuriwa xo tsariwa xo koma (eka Buku leyikulu kumbe eka xitshuriwa lexi kurisiweke) na mudyondzisi va tirhisa nhlokomhaka ku endla nkumbetelo wa hungu.
- U hlamula swivutiso swo kongoma hi xitori lexi hlawuriweke. Xik. Xana mufana u endlile yini exikolweni?
- U hlamusela leswaku xitori xi endle leswaku a titwa njhani? A nga cinca ririmi loko swi laveka.

***Ku* hlaya hi ntlawa loku leteriwaka (Mpimohansi wa timinete ta 45 na Mpimohenhla wa awara yin'we na timinete ta 15 hi vhiki)**

Laha vadyondzisi va tirhisaka nkarhi wa mpimohenhla eka Ririmi ro Engetela ro Sungula, va fanele ku ava tlilasi hi mintlawa ya ntlhanu ku ya hi vuswikoti byo hlaya bya vadyondzi. Va fanele ku tirhisa maendlelo yo vumba mintlawa ya vadyondzi lava nga na vuswikoti byo yelana va tlhela va tiyisisa leswaku ntlawa wun'wana wu tirha na xitshuriwa hi ku ya hi leswi wu lerisiweke swona (vuswikoti byo lemuka marito hi nkhaqato lowu nga exikarhi ka 90%-95%). Mudyondzisi u ta tirha swin'we na ntlawa wun'we ku ringana timinete ta 15 hi siku. Loko a ri karhi a tirha na ntlawa, vadyondzi lavan'wana va ta hlaya va ri vambirhi kumbe a ri yexe kumbe va endla migingiriko leyi yelanaka na xitshuriwa lexi nga eku hlayiweni. Laha vadyondzisi va tirhisaka nkarhi wa mpimohansi eka Ririmi ro Engetela ro Sungula va nga hlaya va ri hi tlilasi hinkwayo ku ringana kanharhu hi vhiki.

- U hlayela ehenhla ku suka ebukwini ya yena eka ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka. Swi vula leswaku tlilasi hinkwayo yi ta hlaya xitori xo fana lexi xi nga etibukwini ta vona va ri na mudyondzisi.

- U tirhisa maqhinga yo hlaya lawa a ya dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya ku kota ku twisisa na ku lawula mahlayelo ya yena hi ku languta leswi (dyondzo ya mimpfumawulo, vuthala bya minongoti, ku xopaxopa xivumbeko xa marito na marito yo voniwa).
- U hlaya hi nkhuluko lowu engetelekaka na ku humesa timhaka leti twisisekaka.
- U kombisa ku twisisa mahikahatelo loko a ri eku hlayeleni ehenhla
- U ya emahlweni a ndlandlamuxa ntivomarito wa yena lowu a wu dyondzeke eka ku hlaya loku leteriwaka, ku hlaya swin'we na ku hlaya a ri yexe.

Ku hlaya a ri yexe (hi nkarhi lowu a nga yexe exikolweni na loko a ri ekaya).

Vadyondzi va Ririmi ro Engetela ro Sungula va fanela ku khutaziwa ku tihlayela hi voxe hi nkarhi lowu va nga endliki nchumu etlilasini. (xik. Loko va heta nghingiriko ka ha ri na nkarhi) na le kaya (xik. loko va hete ntirhokaya). Xikombiso, loko mudyondzisi a ri eku tirheni na ntlawa lowu nga eka k*u hlaya hi ntlawa loku leteriwaka*, kumbe loko va hetile nghingiriko wo karhi nkarhi wa wona wu nga si hela. I swa nkoka leswaku nkarhi wuntsongo lowu tlilasi yi wu kumaka wu tirhisiwa eku antswiseni ka ku hlaya. Vadyondzi va fanele ku hlohloteriwa ku tihlayela va ri voxe loko va ri emakaya ya vona.

- U hlaya leswi nga tsariwa hi yena na swa van'wana.
- U hlaya a ri yexe tibuku leti hlayiweke eka Ku hlaya loku leteriwaka hi nkarhi wa ku hlaya na tibuku leti nga na tinhlamuselo to olova na tibuku ta swifaniso ta Ririmi ro Engetela ro Sungula leti nga eka khona yo hlayela etlilasini.
- U hlaya switlhokovetselo na swinsin'wana swo toloveleka
- U tirhisa dikixinari ya vana ya swifaniso (ya ririmi rin'we na tindzimi timbirhi) ku kuma tinhlamuselo ta marito lawa a nga ya tiviki

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa nghingiriko wo kambela swa mafundza

Ntivomimpfumawulo: (swanomo na / kumbe swo endliwa na/kumbe swo tsariwa)

- U aka na ku twarisa mimpfumawulo ya marito yo koma (marito ya maletere ya 3 ku fika ka 4) hi ku tirhisa mimpfumawulo leyi va yi dyondzeke.

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza 1:

Ntivomimpfumawulo: (swanomo na / kumbe kunene na swo tsariwa)

- U lemuka vuxaka bya letere na mimpfumawulo eka maletere hinkwawo lawa ya yimaka ya ri woxe, a lemuka ku hambana ka matwariselo ya yona exikarhi ka Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela. ro Sungula
- U lemuka switatisi leswi fambaka swi ri swimbirhi emasungulweni ya rito. ‘ch-’,’dl-’,’hl-’, ‘kh-’, ‘ny-’, ‘ns-’, ‘mb-’, ch-ela, dl-aya, hl-eka, kh-oma, ny-oxi, ns-una, mb-eva)
- U lemuka switatisi leswi fambaka swi ri swimbirhi emahetelelweni ya rito Xik. -’dl’,’-hl’, ‘-kh’, ‘-ny’, ‘

  -ns’, ‘-mb’, --ch-)

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Ku hlaya: (swanomo na/ kumbe swo endla kunene)

Ku hlaya swin’we.

- U hlaya xitori xo koma (Buku Leyikulu xo kumbe switshuriwa swin’wana leswi kurisiweke) na mudyondzisi, vito ra xitori ku kumbetela leswi nga ta humelela.
- U hlamula swivutiso swo kongoma swa xitori lexi a xi hlayeke. Xik. Ku humelela yini loko nhuntlwa yi lava ku nwa mati?

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka.

- U kombisa ku twisisa leswi a swi hlayaka na ku swi hlaya hi nkhuluko lowu faneleke xiyimo xa yena loko a ri karhi a hlaya na mudyondzisi.

Ku hlaya a ri yexe.

- U kombisa ku twisisa no hlaya hi nkhuluko loko a hlaya a ri yexe.

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya mafundza 1:

Ku hlaya (swanomo na / kumbe swo endla kunene)

Ku hlaya swin’we.

- U rungula xitori nakambe kumbe u nyika nkomiso wa xitshuriwa xa ntiyiso.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka.

- U hlaya switori eka ku hlaya ka ntlawa loku leteriwaka a hlaya hi xiyimo xa yena.
- Va tirhisa marito yo voniwa, dyondzo ya mimpfumawulo na vuswikoti bya ntwisiso na ku endla nhlamuselo

KOTARA 1	
KU TSALA **MATIRHISELO YA RIRIMI**	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** **Ku tsala:** Mpimohansi: 30 wa timinete hi vhiki Mpimohenhla: Awara hi vhiki **Matirhiselo ya ririmi**: 30 wa timinete hi vhiki

VUNDZENII / NONGOTI / VUSWIKOTI

Migingiriko ya ku tsala (Mpimohansi: 30 wa timinete, Mpimohenhla: Awara hi vhiki)

Laha ku tirhisiwaka nkarhi wa* Mpimohenhla *ku ta endliwa nghingiriko wun'we kumbe mimbirhi kasi laha ku tirhisiwaka nkarhi wa Mpimohansi ku ta endliwa nghingiriko wun'we ntsena.

- U tirhisa vuswikoti bya ntivontsalo lebyi a byi dyondzisiweke eka Ririmi ra le Kaya.
- U tsala minongonoko leyi yaka yi nonoha leyi nga na tinhlokomhaka, xikombiso, swiharhi swa nhova: tindlopfu, tinhuntlwa, tinghala, timangwa, na sw. na sw
- U tsala xitshuriwa xo olova tanihi khadi ra ku velekiwa.
- Hi ku leteriwa, u tsala swiletriso swo olova, xik. swa maswekelo ya xo karhi, tirhisipi,na sw. na swi.
- U tsala ndzimana ya swivulwa swo ringana 4-6 hi nhlokomhaka leyi tolovelekeke.
- U tirhisa magoza yo tsala: (ku mpfapfarhuta, ku tsala, ku hlela na ku hangalasa)
- U tirhisa mahikahatelo lawa a dyondzisiweke eka Ririmi ra le Kaya (hiko; hefemula; xivutiso; xihlamalo na swirhatana swo pfula no pfala)
- U peleta marito ya ntolovelo hi mfanelo a tlhela a ringeta ku peleta na lawa ya nga tolovelekangiki hi ku tirhisa vutivi byo huma eka dyondzo ya mimpfumawulo.
- U titumbuluxela xihlayisamarito na dikixinari ya yena n'wini.
- U tirhisa tidikixinari ta vana leti nga hi ririmi rin'we kumbe timbirhi.

Migingiriko ya matirhiselo ya ririmi (timinete ta 30 hi vhiki)

Eka migingiriko leyi, vadyondzi va ta sungula ku langutana na matirhiselo ya ririmi. Ntivoririmi wu fanele ku dyondzisiwa eka mbangu lowu twisisekaka.

- U twisisa na ku tirhisa nkarhi wa sweswi.
- U twisisa na ku tirhisa swivulwa swo fana na leswi: Leyi i buku ya mina. Leti i tibuku ta mina.
- U twisisa na ku tirhisa mafuwi hi mfanelo. xik. Mbyana ya ntima ya luma; Homu yo basa yi lahlekile; Khavhara ya buku.
- A pfuxeta swin'wana swa ririmi leswi a swi dyondzeke eka Tigiredi ta 1 ku fika eka 2.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko yo kambela ya nkamafundza:

Ku tsala: (swo tsariwa)

- Hi ku seketeriwa u tsala swileriso swo olova.

Swiringanyeto swa migingiriko yo kambela swa mafundza 1

Ku tsala: (swo tsariwa)

- U tsala ndzimana leyi nga na swivulwa swa 4-6 hi nhlokomhaka leyi tolovelekeke.

Swiringanyeto swa migingiriko yo kambela ya nkamafundza:

Matirhiselo ya ririmi: (swo tsariwa)

- U tsala tinhlokomhakantsongo to twisiseka ku hlamusela swifaniso hi ku tirhisa rimba
- U tsala swivulwa swo twisiseka hi ku tirhisa tirhisa mafuwi hi ndlela leyi hetisekeke.

Swiringanyeto swa migingiriko yo kambela swa mafundza 1

Ku tsala: (swo tsariwa)

- U tsala swivulwa swo twisiseka hi nkarhi wa sweswi hi nkhaqato lowu amukelekaka.

KOTARA 2	
KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	**NKARHI LOWU RINGANYETIWELKE WO DYONDZISA** Awara yin'we hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Mavhiki ya 1-5

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yimbirhi leyi nga ta va pfumelela ku sungula no tlhela va tirhisa ntivomarito, na ku dyondzisa migingiriko leyi longoloxiweke laha hansi. Lemuka leswaku minkongomelo / tinhlokomhaka leti ringanyetiweke ko va swiringanyeto ntsena. Vadyondzisi va fanele ku tihlawulela minkongomelo leyi fambelanaka na mbangu na switirhisiwa leswi nga kona. Va fanele ku tiyisisa leswaku va na Tibuku Letikulu kumbe tiphositara, swinsin'wana swa ncino, tinsimu, mintlangu na swingolongondzwana swa ntiyiso ku ya hi nkongomelo lowu va wu hlawuleke.

Vadyondzisi va fanele va ringeta ku fikelela migingiriko yo tala ku ya hilaha va nga kotaka ha kona eka nkarhi lowu va nyikiweke wona. Mudyondzisi u fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya nkamafundza leyi bumabumeriweke ya mavhiki ya 1-5.

***Mavhiki ya* 6-10**

Vadyondzisi va fanele ku hlawula minkongomelo mimbirhi leyi nga ta va pfumelela ku akelela eka leswi va swi endleke eka mavhiki ya ntlhanu layo sungula. Minkongomelo leyi yi fanele ku pfumelela vadyondzisi ku tirhisa nakambe swiaki swa ririmi swa masungulo na marito yo olova loko a vulavula na vadyondzi eka Ririmi ro Engetela ro Sungula.

Vadyondzisi va fanele ku tiyisisa leswaku va dyondzisa migingiriko hinkwayo ku tlula kan'we loko swi koteka. Vadyondzisi va fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya nkamafundza leyi bumabumeriweke ya mavhiki ya 6-10. Vadyondzisi va fanele va endlisa migingiriko yo kambela swa mafundza.

Migingiriko ya siku na siku (30 wa timinete hi vhiki)

Migingiriko leyi ya hambana ku leha ka yona. Mudyondzisi a nga endla nghingiriko wun'we wo leha kumbe yimbirhi hambi yi ri yinharhu yo koma hi vhiki.

- U ya emahlweni na ku hluvukisa vutivi bya ntivomarito wa swanomo (ku yingisela na ku vulavula) a tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka to fana na 'mabyalelo ya swimilana'.
- U landzelela swileriso swo fana na leswi: Chela misava yi tala eka mbita yo byalela swimilana, byala mbewu eka yona u yi seketela hi misava, xo hetelela cheleta mbewu ya wena.
- U nyika swileriso swo olova swo fana na leswi, 'Se cheleta ximilana xa wena.'
- U twisisa na ku angula eka swivutiso swo olova tanihi leswi: Rini...? hikwalaho ka yini..? Yini? U vona onge mbewu leyi yi ta humesa yini?
- U vutisa hi xikongomelo xo lava ku basisiwa eka leswi a nga swi twisisiki. Xikombiso: A ndzi swi twisisi...; Tlhela u swi vula nakambe.
- U hlamula na ku endla swikombelo. Xikombiso: "Ndzi nga tirhisa penisele ya wena xana?"
- U va na xiave eka mbhurisano wo koma hi nhlokomhaka leyi a yi tivaka tanihi: 'Vanghana va vona na leswi va endlaka swona.'
- U kombisa xanchumu hi ku va xi hlamuseriwe kunene hi ndlela yo olova ya swanomo. xik. Ndzi tiyerile, ndzi ntsongo loko ndzi kuma misava na mati ndza mila. Hi mina mani?
- U vulavula hi minchumu leyi nga eka xifaniso kumbe xinepe hi ku hlamula swileriso swa mudyondzisi. Xik. Hi swihi leswi u swi vonaka exifanisweni lexi? Ndzi hlamusele leswi u swi vonaka eka xifaniso lexi.
- U yingisela swo runguriwa swo olova. Xik. Mudyondzisi u ta va hlamusela mabyalelo ya ximilana. 'Xo sungula ndzi chela misava yi tala eka mbita yo byalela swimilana. Kutani ndzi byala mbewu eka yona. Endzhaku ka sweswo ndzi cheleta misava embiteni. Kutani ndzi yimela ku yi vona loko yi mila.
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi, u rungula timhaka hi ndlela yo olova, Xikombiso, mudyondzi u hlamusela mudyondzisi leswi a swi endleke.
- U nyika nhlamuselo yo olova ya timhaka ta ntiyiso, xik. U hlamusela mabyalelo ya mbewu na makuriselo ya ximilana.
- U twisisa na ku tirhisa milawu ya ririmi eka eka nongoti wo karhi Xik. Ndzi byarile ximilana (nkarhi lowu hundzeke); Ndzi ta byala ximilana hi Sonto (nkarhi lowu wu taka).
- U bela enhlokweni na ku hlaya swiphato swo olova, swinsin'wana swa swiendlo na ncino na tinsimu. Xik. Mpfula a yi ne mthothotho..
- U tlanga mintlangu ya ririmi, xikombiso, Bvumba leswaku i ncini?

Ku yingisela ko kongomisa na migingiriko yo vulavula (30 timinete hi vhiki)

U yingisela switori swo runguriwa na swo hlayiwa (ku hlaya swin'we)

Kambirhi hi vhiki, ku ya hi vukona bya nkarhi, mudyondzisi u wa va rungulela kumbe ku va hlayela xitori (kumbe a va rungulela leswi swi humeleleke). Switori leswi runguriwaka swi nga tlangiwa hi ku tirhisa swirho swa miri na swipfuno swin'wana ku humesela nhlamuselo ya swona ehandle. Switori leswi nga ta hlayiwa swi ta va swi huma eka Buku Leyikulu / phositara leyi nga ta voniwa hi tlilasi hinkwayo.

- U yingiselela switori swo koma, swihungwana swa vona kumbe switshuriwa swa timhaka ta ntiyiso, xik. swileriso, swiviko swa mahungu, leswi swi runguriweke kumbe ku hlayiwa eka Buku Leyikulu kumbe phositara ya swifaniso hi ku tiphina, xikombiso, *Jelani wa Jelani.*
- U yingisela switori, (xik. 'Nyawa ya mangatsila,' a tlhela a hlamula swivutiso swo fana na leswi: i ncini xi nga endla leswaku mufana a khandziya nyawa?
- U kumbetela leswi swi nga ta humelela exitorini kumbe eka swihungwana swa vona (Xik. Xana u vona onge ku ta humelela hi yini eka nkarhi lowu taka?)
- U nyika matitwelo ya yena hi xitori. (Xana u xi tsakerile xitori lexi?; Hikokwalaho ka yini u xi tsakerile/u nga xi tsakelangi?)
- U rungula nakambe xitori lexi a xi tweke.
- U yingisela xitshuriwa xa ntiyiso tanihi ku runguriwa ka mhaka ya ntiyiso hi mudyondzisi kumbe xiviko xa mahungu, Xik. Mabyalelo ya swimilana. Kutani a hlamula swivutiso swo kambela ku twisisa. Xik. Xana ku laveka yini loko munhu a lava ku byala swimilana?
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi u nyika nkomiso wa xitshuriwa xa ntiyiso.

Kuhluvukisa ntwisiso wa minongoti, ntivomarito na swiaki swa ririmi.

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi boxiweke ehenhla:

- U yisa emahlweni ku aka ntivomarito wa swanomo ku katsa na ntivomarito wa minongoti, Xik. Ku hlamusela ndlela leyi swilo swi humelelaka hi yona tanihi 'ndzhendzheleko wa vutomi.'
- U sungula ku antswisa matwisiselo na vuswikoti byo tirhisa swiaki swa ririmi swo olova eka minongoti leyi faneleke ya swo vulavula. Xik. Leswi hlayekaka na leswi nga hlayekiki, mbewu-timbewu, mati-mati.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza:

Ku yingisela na ku vulavula: (Swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

MAVHIKI YA 1-5

- U vulavula hi xifaniso kumbe xinepe
- U va na xiave eka ku vulavula ko koma hi nhlokomhaka leyi a yi tolovelekeke

MAVHIKI YA 6-10

- U yingisela swo hlamuseriwa hi ndlela yo olova.
- U hlamusela swilo swo olova.

Swiringanyeto swa nghingiriko wo kambela swa mafundza 2:

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U yingisela xitshuriwa xa ntiyiso a tlhela a hlamula swivutiso swo kambela ku twisisa hi ku vula kunene.
- U kombisa ku twisisa ntivomarito wa swanomo hi ku kombetela eka minchumu leyi nga etlilasini kumbe xifaniso hiku angula eka swivutiso / swileriso swa mudyondzis, xikombiso,. Xik. I ncini lexi? Kombetela eka timintsu.

Swiringanyeto swa nghingiriko wo kambela swa mafundza 3:

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na / kumbe swo endla Kunene)

- U yingisela xitori a tlhela a xi rungula nakambe.
- U kombisa ku twisisa ntivomarito wa swanomo hi ku kombetela eka minchumu etlilasini kumbe eka xifaniso hi ku angula eka swivutiso / swileriso swa mudyondzisi Xik. I ncini lexi? Xik. I ncini lexi? Kombetela eka timintsu.

KOTARA YA 2

KU HLAYA NA NTIVOMIMPFUMAWULO	NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA Mpimohansi: Awara yin'we hi vhiki. Mpimohenhla: Awara yin'we na 30 wa timinete hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Dyondzo ya mimpfumawulo (15 wa timinete hi vhiki)

Mudyondzisi u ta dyondzisa ro sungula switwari swo toloveleka swo yima swi ri swimbirhi na switatisi leswi yimaka swi ri swimbirhi kumbe ku tlula eka marito lama vadyondzi va hlanganeke na wona ko tala. Loko ku tivisiwa rito rintshwa, mudyondzisi u fanele ku tiyisisa leswaku vadyondzi va twisisa nhlamuselo ya rona naswona va kota ku ri tirhisa exivulweni. U va nyika migingiriko yo yingisela leyi lavaka leswaku vadyondzi va lemuka marito lama nga na mimpfumawulo yo yelana. Migingiriko leyi, yi fanele ku va yo koma (5-10 wa timinete) naswona yi va yi endlariwile eka vhiki hinkwaro. Yi nga tlhela yi katsiwa eka migingiriko yo yingisela na ku vulavula na ya ku hlaya.

MAVHIKI YA 1-5

- U lemuka marito mantshwa lama nga riki ehansi ka manharhu lawa ya nga na switwari swimbirhi leswi swi yimeke swin'we. (xik. M**ua**ki laha ku nga na -ua- exikarhi, m**uo**ngori, laha ku nga na -uo- exikarhi ka rito, sw**ia**ki, laha ku nga na -ia- exikarhi ka rito.
- U aka na ku twarisa marito hi ku tirhisa mimpfumawulo leyi dyondziweke.

MAVHIKI YA 6-10

- U tirhisa switatisi leswi twarisiwaka swin'we ku aka na ku tlhantlha marito. (xik. tlh-ava, tlh-ela, tlh-oma, tlh-uva,)
- U lemuka marito lawa ya nga na ncino (xik. hoxa na koxa, khula na kula, rhandza na handza)
- U hambanyisa exikarhi ka switwari swo twarisiwa hi ku lehisiwa na swo komisiwa (xik. yona na yini, homa na homu, ntoma na ntima)
- U aka na ku twarisa marito hi ku tirhisa mimpfumawulo leyi dyondziweke.

Ku hlaya swin'we (Nkarhi wu aviwile eka ku Yingisela na ku Vulavula)

Ku hlaya swin'we i nghingingiriko lowu katsaka ku hlaya na ku yingisela. Ku tlhela ku katsa na ku vulavula hikuva vadyondzi va vulavula hi xitshuriwa na mudyondzisi wa vona. Eka Giredi ya 2, ku hlaya swin'we ku ta ya emahlweni, kambe ku ri xiphemu xa ku Yingisela na ku Vulavula.

- U hlaya xitshuriwa xo tsariwa xo koma (eka Buku leyikulu kumbe eka xitshuriwa lexi kurisiweke) na mudyondzisi va tirhisa nhlokomhaka ku endla nkumbetelo wa hungu.
- U hlamula swivutiso swo kongoma hi xitori lexi hlawuriweke. Xik. i mani a nga byala nyawa leyikulu?
- U hlamusela leswaku xitori xi endle leswaku a titwa njhani? A nga cinca ririmi loko swi laveka.

***Ku* hlaya hi ntlawa loku leteriwaka (Mpimohansi wa timinete ta 45 na Mpimohenhla wa awara yin'we na timinete ta 15 hi vhiki)**

Laha vadyondzisi va tirhisaka nkarhi wa mpimohenhla eka Ririmi ro Engetela ro Sungula, va fanele ku ava tlilasi hi mintlawa ya ntlhanu ku ya hi vuswikoti byo hlaya bya vadyondzi. Va fanele ku tirhisa maendlelo yo vumba mintlawa ya vadyondzi lava nga na vuswikoti byo yelana va tlhela va tiyisisa leswaku ntlawa wun'wana na wun'ana wu tirha na xitshuriwa hi ku ya hi leswi wu lerisiweke swona (vuswikoti byo lemuka marito hi nkhaqato lowu nga exikarhi ka 90%-95%). Mudyondzisi u ta tirha swin'we na ntlawa wun'we ku ringana timinete ta 15 hi siku. Loko a ri karhi a tirha na ntlawa, vadyondzi lavan'wana va ta hlaya va ri vambirhi kumbe a ri yexe kumbe va endla migingiriko leyi yelanaka na xitshuriwa lexi nga eku hlayiweni. Laha vadyondzisi va tirhisaka nkarhi wa mpimohansi eka Ririmi ro Engetela ro Sungula va nga hlaya va ri hi tlilasi hinkwayo ku ringana kanharhu hi vhiki.

- U hlayela ehenhla ku suka ebukwini ya yena eka ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka. Swi vula leswaku tlilasi hinkwayo yi ta hlaya xitori xo fana lexi xi nga etibukwini ta vona va ri na mudyondzisi.
- U tirhisa maqhinga yo hlaya lawa a ya dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya ku kota ku twisisa na ku lawula mahlayelo ya yena hi ku languta leswi (dyondzo ya mimpfumawulo, vuthala bya minongoti, ku xopaxopa xivumbeko xa marito na marito yo voniwa).
- U hlaya hi nkhuluko lowu engetelekaka na ku humesa timhaka leti twisisekaka.
- U kombisa ku twisisa mahikahatelo loko a ri eku hlayeleni ehenhla
- U ya emahlweni a aka ntivomarito wa yena lowu a wu dyondzeke eka ku hlaya loku leteriwaka, ku hlaya swin'we na ku hlaya a ri yexe.

- **Ku hlaya a ri yexe (hi nkarhi lowu a nga yexe exikolweni na loko a ri ekaya).**

Vadyondzi va Ririmi ro Engetela ro Sungula va fanela ku khutaziwa ku tihlayela hi voxe hi nkarhi lowu va nga endliki nchumu etlilasini. (xik. Loko va heta nghingiriko ka ha ri na nkarhi) na le kaya (xik. loko va hete ntirhokaya). Xikombiso, loko mudyondzisi a ri eku tirheni na ntlawa lowu nga eka k*u hlaya hi ntlawa loku leteriwaka*, kumbe loko va hetile nghingiriko wo karhi nkarhi wa wona wu nga si hela. I swa nkoka leswaku nkarhi wuntsongo lowu tlilasi yi wu kumaka wu tirhisiwa eku antswiseni ka ku hlaya. Vadyondzi va fanele ku hlohloteriwa ku tihlayela va ri voxe loko va ri emakaya ya vona.

- U hlaya leswi nga tsariwa hi yena na swa van'wana.
- U hlaya a ri yexe tibuku leti hlayiweke eka Ku hlaya loku leteriwaka hi nkarhi wa ku hlaya na tibuku leti nga na tinhlamuselo to olova na tibuku ta swifaniso ta Ririmi ro Engetela ro Sungula leti nga eka khona yo hlayela etlilasini.
- U hlaya switlhokovetselo na swinsin'wana swo toloveleka.
- U tirhisa tidikixinari ta vana ta swifaniso (ya ririmi rin'we na tindzimi timbirhi) ku kuma tinhlamuselo ta marito lawa a nga ya tiviki.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza

Ntivomimpfumawulo: (swanomo na / kumbe swo endla kunene)

- U hambanyisa exikahi ka mimpfumawulo ya switwari swo leha na swo koma. (Xikombiso: ntoma na ntima, teka na tika, tola na ntila)

Nghingiriko wo kambela swa mafundza wa 2:

Ntivomimpfumawulo: (swanomo na / kumbe swo endliwa / swo tsariwa kunene)

- U lemuka marito mantshwa (lama nga riki hansi ka manharhu) lawa ya nga na switwari swimbirhi leswi swi yimeke swin'we. (xik. M**ua**ki laha ku nga na -ua- exikarhi, m**uo**ngori, laha ku nga na -uo- exikarhi ka rito, sw**ia**ki, laha ku nga na -ia- exikarhi ka rito.

Nghingiriko wo kambela swa mafundza wa 3:

Ntivomimpfumawulo: (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene na / swo tsariwa)

- U tirhisa switatisi leswi twarisiwaka swin'we ku aka na ku tlhantlha marito. (xik. tlh-ava, tlh-ela, tlh-oma, tlh-uva,)
- U aka na ku twarisa marito hi ku tirhisa mimpfumawulo leyi dyondziweke

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza:

Ku hlaya: (Swanomo na / kumbe swo endliwa Kunene / swo tsariwa)

Ku hlaya swin'we

- U hlamula swivutiso swo koma swa nomo swa xitshuriwa.
- U rungula nakambe xiphemu xa xitori hi ku pfuniwa hi mudyondzisi

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka

- U kombisa ku twisisa leswi a swi hlayaka na ku swi hlaya hi nkhuluko lowu faneleke xiyimo xa yena loko a ri karhi a hlaya na mudyondzisi.

Nghingiriko wo kambela swa mafundza

Ku hlaya (swanomo na /kumbe swo endla kunene)

Ku hlaya swin'we

- U hlamula swivutiso swo kongoma hi xitori kumbe xitshuriwa xa ntiyiso: Xik. I ncini xo sungula lexi endliweke eku byaleni ka ximilana xa nyawa?.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka

- U kombisa ku twisisa leswi a swi hlayaka na ku swi hlaya hi nkhuluko lowu faneleke xiyimo xa yena loko a ri karhi a hlaya na mudyondzisi.

Ku hlaya hi vambirhi / ka munhu un'we

- U kombisa ku twisisa leswi a swi hlayaka na ku swi hlaya hi nkhuluko lowu faneleke loko a hlaya a ri yexe.

KOTARA YA 2	
KU TSALA **MATIRHISELO YA RIRIMI**	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** **Mpimohansi: 30 wa timinete hi vhiki** **Mpimohenhla: Awara yin'we hi vhiki.** **Matirhiselo ya ririmi**: 30 wa timinete hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Migingiriko ya ku tsala (Mpimohansi: 30 wa timinete, Mpimohenhla: Awara yin'we hi vhiki)

Laha ku tirhisiwaka nkarhi wa* Mpimohenhla *ku ta endliwa nghingiriko wun'we kumbe yimbirhi kasi laha ku tirhisiwaka nkarhi wa mpimohansi ku ta endliwa nghingiriko wun'we ntsena.

- U tirhisa vuswikoti bya ntivontsalo lebyi a byi dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya.
- U tsala nongonoko lowu yaka wu tika lowu nga na tinhlokomhaka, xikombiso, xik. leswi laviwaka hi swimilana: mati,misava, moya na masana..
- Hi ku leteriwa hi mudyondzisi u tsala swiletelo swo olova, xik. mabyalelo ya ximilana.
- U tsala ndzimana ya swivulwa swa 4-6 hi nhlokomhaka leyi yi tolovelekeke.
- U veketela mahungu eka chati, tafula kumbe girafu ya bara
- . Xik. Ndzhendzheleko wa vutomi wa ximilana.
- U tirhisa ku tsala hi magoza (ku mpfapfarhuta, ku tsala, ku hlela na ku hangalasa)
- U tirhisa mahikahatelo lawa a ya dyondzissiweke eka Ririmi ra le Kaya (hiko; hefemula; xivutiso; xihlamalo na swirhatana swo pfula no pfala)
- U peleta marito ya ntolovelo hi mfanelo a tlhela a ringeta ku peleta lawa ya nga tolovelekangiki hi ku tirhisa vutivi byo huma eka dyondzo ya mimpfumawulo.
- U titumbuluxela xihlayisamarito na dikixinari ya yena n'wini.
- U tirhisa tidikixinari ta vana (leti nga hi ririmi rin'we kumbe timbirhi).

Migingiriko ya matirhiselo ya ririmi (timinete ta 30 hi vhiki)

Eka migingiriko leyi, vadyondzi va ta sungula ku langutana na matirhiselo ya ririmi. Ririmi ri ta dyondzisiwa ri ri eka minongoti yo twisiseka.

- U twisisa na ku tirhisa nkarhi wo yisa emahlweni. Xikombiso: Ndza ha byala ximilana; Ndza ha ri eku byaleni ka ximilana; (Hi wu vona hi "ha".)
- Maviti ya leswi hlayekaka na leswi nga hlayekiki. xikombiso, mabodhlele, mati, tihomu,
- A pfuxeta swin'wana swa ririmi leswi dyondziweke eka Tigiredi ta V ku fika eka 2

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko yo kambela ya nkamafundza:

Ku tsala: (swo tsariwa)

- U veketela mahungu ya le ka chati, tafula kumbe girafu ya bara

Nghingiriko wo kambela swa mafundza 2

Ku tsala: (swo tsariwa)

- U tsala ndzimana ya swivulwa swa 6-8 hi nhlokomhaka yo toloveleka.

Nghingiriko wo kambela swa mafundza 3:

- Hi ku seketeriwa, u tsala sete yo olova ya mahungu

Swiringanyeto swa migingiriko yo kambela ya nkamafundza:

Matirhiselo ya ririmi: (swo tsariwa)

- U tsala swivulwa swo twala a ri karhi a tirhisa maviti yo hlayeka na lawa ya nga hlayekeki.

Nghingiriko wo kambela swa mafundza 2

Matirhiselo ya ririmi: (swo tsariwa)

- U hetisa swivulwa hi ku tirhisa nkarhi lowu kombisaka ku ya emahlweni

Nghingiriko wo kambela swa mafundza 3:

Matirhiselo ya ririmi: (swo tsariwa)

- U tsala swivulwa swo hetiseka hi ku tirhisa nkarhi lowu kombisaka ku ya emahlweni.

KOTARA YA 3	
KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Awara yin'we hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

MAVHIKI* YA *1-5

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yimbirhi leyi nga ta va pfumelela ku sungula no tlhela va tirhisa ntivomarito, na ku dyondzisa migingiriko leyi longoloxiweke laha hansi. Lemuka leswaku minkongomelo / tinhlokomhaka leti ringanyetiweke ko va swiringanyeto ntsena. Vadyondzisi va fanele ku tihlawulela minkongomelo leyi fambelanaka na mbangu na switirhisiwa leswi nga kona. Va fanele ku tiyisisa leswaku va na Tibuku Letikulu kumbe tiphositara, swinsin'wana swa ncino, tinsimu, mintlangu na swingolongondzwana swa ntiyiso ku ya hi nkongomelo lowu va wu hlawuleke. Vadyondzisi va fanele va ringeta ku fikelela migingiriko yo tala ku ya hilaha va nga kotaka ha kona eka nkarhi lowu va nyikiweke wona. Mudyondzisi u fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya nkamafundza leyi bumabumeriweke ya mavhiki 1-5.

MAVHIKI* YA *6-10

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yimbirhi yintshwa leyi nga ta va pfumelela ku yisa emahlweni leswi va swi endleke eka mavhiki ya ntlhanu layo sungula. Minkongomelo leyi yi fanele ku pfumelela mudyondzisi ku tirhisa nakambe swiaki swa ririmi swa masungulo na marito yo olova loko a vulavula na vadyondzi eka Ririmi ro Engetela ro Sungula. Vadyondzisi va fanele ku fikelela migingiriko yo tala ku ya hilaha va nga kotaka ha kona eka nkarhi lowu nyikiweke.

Va fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya nkamafundza leyi bumabumeriweke ya mavhiki 6-10. Vadyondzisi va fanele va endlisa migingiriko yo kambela swa mafundza.

Migingiriko ya siku na siku (30 wa timinete hi vhiki)

- U ya emahlweni na ku hluvukisa ntivomarito wa swanomo (ku yingisela na ku vulavula) a tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka to fana na 'Ku endla swilo.'
- U landzelela swileriso, Xik. Ku ta laveka phepha, switsalo swa khokhi, xikero na xintambhyana xo boha xipfalanghohe hi xona. Xo sungula dirowa xivumbeko xa xikandza xa wena. Kutani u....., sweswosweswo.
- U nyika swileriso swo olova, xik. xi khalari hi muhlovo wa xitshopana.
- U twisisa na ku hlamula swivutiso swo olova, xik. Rini...? hikwalaho ka yini..? Njhani.....? 'U xi endla njhani xipfalanghohe xo chavisa?'
- U vutisa hi xikongomelo xo lava ku kuma nhlamuselo eka leswi a nga swi twisisiki. Xik. A ndzi swi twisisi...; Ndzi kombela ku pfuniwa..
- U hlamula na ku endla swikombelo. Xik. "Ndzi nga tirhisa dikixinari ya wena xana?"
- U va na xiave eka mbhurisano wo koma hi nhlokomhaka leyi nga toloveleka, Xik. Ku humelela yini endhawini ya ka n'wina?
- U lemuka xanchumu hi ku va xi hlamuseriwe kunene hi ndlela yo olova. Xik. A veketela swifaniso hi nxaxamelo wa kona endzhaku ka ku yingisela swiletelo swa maendlelo ya xipfalanghohe.
- U vulavula hi swilo leswi nga eka xifaniso kumbe xinepe hi ku hlamula swileriso swa mudyondzisi. Xik. Hi swihi leswi u swi vonaka exifanisweni lexi? Ndzi hlamusele leswi u swi vonaka eka xifaniso lexi.
- U yingisela leswi runguriwaka swo olova. Xik. Mudyondzisi u ta va hlamusela ndlela leyi a endleke xipfalanghohe hi yona: Xosungula ndzi dirowe xivumbeko xa xikandza xa mina. Kutani ndzi dirowa mahlo, nhompfu na nomo sweswosweswo.
- U rungula timhaka hi ndlela yo olova, Xikombiso, U hlamusela maendlelo ya masiku.
- U twisisa na ku tithisa milawu ya ririmi eka eka nongoti wo karhi Xik. Ndzi kombela ku nyiketiwa leswiyaa!
- U bela enhlokweni na ku hlaya swiphato swo olova, swinsin'wana swa swiendlo na ncino na tinsimu. Xik. Jelani wa Jelani.
- Va tlanga mintlangu ya ririmi, xikombiso, Bvumba leswaku hi mani?

Migingiriko ya Ku yingisela na Ku vulavula yo kongomisa *(30 timinete hi vhiki)*

U yingisela switori swo runguriwa na swo hlayiwa (ku hlaya swin'we)

Kambirhi hi vhiki, mudyondzisi u va rungulela kumbe ku va hlayela xitori (kumbe a va rungulela leswi swi humeleleke). Switori leswi runguriwaka swi nga tlangiwa hi ku tirhisa swikoweto na swipfuno swin'wana ku humesela nhlamuselo ya swona ehandle. Switori leswi hlayiwaka swi fanele ku huma eka Buku Leyikulu / phositara leyi nga ta voniwa hi tlilasi hinkwayo.

- U yingisela hi ku tiphina switori, ku runguriwa ka timhaka ta ntiyiso ta munhu kumbe ku hlamuseriwa ka switshuriwa leswi vulavulaka hi swilo swa ntiyiso (e.g. nhlamuselo ya timhaka ta ntiyiso, swiletelo, na swiviko swa mahungu) swo huma eka Buku Leyikulu kumbe eka phositara ya swifaniso.
- U yingisela switori, (Xik. Vana va nyabangankulu) na nhlamuselo ya timhaka ta ntiyiso ta munhu a tlhela a hlamula swivutiso leswi kambelaka ku twisisa, Xik. Xana xikhegudyana xi fihlute vanhwanyana hi yini loko va fika?
- U kumbetela leswi swi nga ta humelela exitorini kumbe a hlamusela leswi a swi vonisaka xiswona. (Xik. Xana u vona onge ku ta humelela yini endzhaku ka leswi?)
- U hlamusela matitwelo ya yena hi xitori. (Xana u xi tsakerile xitori lexi?; Hikokwalaho ka yini u xi tsakerile/u nga xi tsakelanga?)
- U rungula xitori nakambe.
- U yingisela xitshuriwa xa ntiyiso tanihi xitshuriwa lexi hlamuselaka magoza yo endla xo karhi, (Xik. Maendlelo ya xipfalanghohe.) a tlhela a hlamula swivutiso swo kambela ku twisisa, (Xana ku laveka yini loko ku endliwa xipfalanghohe?)
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi u nyika nkomiso wo olova wa xitshuriwa xa ntiyiso.

Ku hluvukisa ntwisiso wa minngoti na ntivomarito.

Hi ku nghenelela eka migingiriko leyi boxiweke laha henhla:

- U yisa emahlweni ku aka ntivomarito wa swanomo ku katsa na ntivomarito wa minongoti, Xik.ku hlamusela magoza yo endla swo karhi, ku endla swilo.
- U sungula ku antswisa matwisiselo na vuswikoti byo tirhisa swiaki swa ririmi swo olova eka minongoti leyi faneleke ya swo vulavula, Xik. Nkarhi lowu nga hundza, maviti lama hlayekaka na lama nga hlayekiki, (xipfalanghohe, mati), switwananisi na masivi komba: Ndzi kombela ku nyiketiwa leswi/leswo..

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko yo kambela ya nkamafundza

Ku yingisela na ku vulavula: (Swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

MAVHIKI YA 1-5

- U landzelela na ku nyika swileriso

MAVHIKI YA 6-10

- U yingisela swanomo swo hlamuseriwa hi ndlela yo koma.
- U nyika nhlamuselo yo koma ya swanomo.

Nghingiriko wo kambela swa mafundza wa 4:

Ku yingisela na ku vulavula (Swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U yingisela xitori na ku hlamula swivutiso swo kambela ku twisisa hi ku vula kunene.
- U rungula xitori nakambe.
- U kombisa ku twisisa ntivomarito wa swanomo hi ku kombeta minchumu leyi nga etlilasini na le ka xifaniso ku hlamula swivutiso na swileriso swa mudyondzisi. Xik. I ncini lexi?; Hi kombe xipuku.

Nghingiriko wo kambela swa mafundza wa 5:

Ku yingisela na ku vulavula (Swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U hlamusela leswi swa ha ku n'wi humelelaka hi ku vula kunene.

KOTARA YA 3	
KU HLAYA NA NTIVOMIMPFUMAWULO	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** **Mpimohansi: Awara yin'we hi vhiki** **Mpimohenhla: Awara yin'we na timinete ta 30 hi vhiki**

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Dyondzo ya mimpfumawulo (timinete ta 15 hi vhiki)

Mudyondzisi u ta tivisa switwari swintshwa leswi swi yimaka swin'we na switataisi leswi swi yimaka swin'we hi ku tirhisa marito lawa vadyondzi va ya tivaka kumbe va tshamelaka ku ya vona. Loko ku tivisiwa rito, u ta tiyisisa leswaku vadyondzi va twisisa nhlamuselo ya rona naswona va kota ku ya tirhisa eka swivulwa. U ta va nyika migingiriko yo yingisela leyi koxaka leswaku vadyondzi va lemuka ku hambana exikarhi ka mimpfumawulo na mapeletelo eka Ririmi ra Le Kaya na Ririmi ro Engetela. Migingiriko leyi yi fanele ku va yo koma (timinete ta 5-10) naswona yi va yi hangalasiwile evhikini hinkwaro. Yi nga tlhela yi pfanganisiwa na migingiriko yo yingisela na ku vulavula, na yo hlaya.

MAVHIKI YA 1-5

- U lemuka switwari leswi swi yimaka swi ri swimbirhi. Xik. 'ua' eka 'muaki, 'ia' eka xiaki, 'uo' eka muonhi., 'ie' eka miehleketo.
- U aka na ku twarisa marito hi ku tirhisa mimpfumawulo leyi dyondziweke.

MAVHIKI YA 6-10

- U lemuka marito lawa ya nga na switatisi swinharhu kumbe ku tlula leswi swi yimeke swin'we.(xik. nkh-uvo, eka 'nkhuvo'; 'nkha-vi eka nkhavi; ngh-ala. eka 'nghala'; nkhw-ashu, eka 'nkhwashu')
- U aka na ku twarisa marito hi ku tirhisa mimpfumawulo leyi dyondziweke.

Ku hlaya swin'we (Nkarhi wu vekiwile wa Ku yingisela na Ku vulavula)

Ku hlaya swin'we na mudyondzisi swi katsa migingiriko ya ku hlaya na ku yingisela, swi tlhela swi katsa na ku vulavula hi ku va vadyondzi va vulavula hi xitshuriwa na mudyondzisi. Eka Giredi ya 3, ku hlaya swin'we swi ta ya emahlweni kambe swi ri swin'we na ku yingisela na ku vulavula.

- U hlaya xitshuriwa xo koma xo tsariwa (Buku Leyikulu na xitshuriwa lexi kurisiweke) na mudyondzisi, va tirhisa nhlokomhaka ku endla nkumbetelo wa hungu.
- U hlamula swivutiso swo kongoma hi xitori. Xik. Xana vanhu va nga xi vona xipuku xa vunghana?
- U hlamusela leswaku xitori xi endle leswaku a titwa njhani? A nga vulavula ririmi rin'wana loko swi laveka.

***Ku* hlaya hi ntlawa loku leteriwaka (Mpimohansi wa timinete ta 45 na Mpimohenhla wa awara yin'we na timinete ta 15 hi vhiki)**

Laha vadyondzisi va tirhisaka nkarhi wa mpimohenhla eka Ririmi ro Engetela ro Sungula, va fanele ku ava tlilasi hi mintlawa ya ntlhanu ku ya hi vuswikoti byo hlaya bya vadyondzi. Va fanele ku tirhisa tibuku leti pimanyetiweke va tlhela va tiyisisa leswaku ntlawa wun'wana na wun'wana wu tirha na xitshuriwa hi ku ya hi leswi wu lerisiweke swona (vuswikoti byo lemuka marito hi nkhaqato lebyi nga exikarhi ka 90%-95%). Mudyondzisi u fanele ku tirha swin'we na ntlawa wun'we ku ringana timinete ta 15 hi siku. Loko a ri karhi a tirha na ntlawa, vadyondzi lavan'wana va ta hlaya va ri vambirhimbirhi kumbe a ri yexe kumbe va endla migingiriko leyi yelanaka na xitshuriwa lexi nga eku hlayiweni. Laha vadyondzisi va tirhisaka nkarhi wa mpimohansi eka Ririmi ro Engetela ro Sungula va nga tirhisa ku hlaya ka tlilasi hinkwayo loku leteriwaka ku ringana kanharhu hi vhiki.

- U hlayela ehenhla ku suka ebukwini ya yena eka ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka. Swi vula leswaku tlilasi hinkwayo yi ta hlaya xitori xo fana lexi xi nga etibukwini ta vona va ri na mudyondzisi.
- U tirhisa maqhinga yo hlaya lawa a ya dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya ku kota ku twisisa na ku lawula mahlayelo ya yena loko a hlaya (dyondzo ya mimpfumawulo, vuthala bya minongoti, ku xopaxopa xivumbeko xa marito na marito yo voniwa).
- U hlaya hi nkhuluko lowu engetelekaka na ku humesa timhaka leti twisisekaka.
- U kombisa ku twisisa mahikahatelo loko a ri eku hlayeleni ehenhla
- U ya emahlweni a ndlandlamuxa ntivomarito wa yena lowu a wu dyondzeke eka ku hlaya loku leteriwaka, ku hlaya swin'we na ku hlaya a ri yexe.

Ku hlaya a ri yexe (hi nkarhi lowu vadyondzi va nga wisa exikolweni na le kaya).

Vadyondzi va fanele ku kondleteriwa ku hlaya va ri voxe tibuku ta Ririmi ro Engetela loko va ri na nkarhi wo wisa tanihiloko mudyondzisi a ri karhi a tirha na ntlawa lowu wu hlayaka hi ku pfuniwa hi yena kumbe loko va hetile nghingiriko wo karhi ka ha sele nkarhi. I swa nkoka leswaku xinkadyana lexi va xi kumaka etlilasini xi nga tirhisiwa ku hluvukisa ku hlaya ka vadyondzi. Vadyondzi va fanele ku hlohloteriwa ku hlaya loko va ri emakaya wu ri ntirho wa le kaya.

- U hlaya leswi nga tsariwa hi yena na swa van'wana.
- U hlaya a ri yexe tibuku leti hlayiweke eka Ku hlaya loku leteriwaka hi nkarhi wa ku hlaya na tibuku leti nga na tinhlamuselo to olova na tibuku ta swifaniso ta Ririmi ro Engetela ro Sungula leti kumekaka eka khona yo hlayela ya tlilasi.
- U hlaya switlhokovetselo na swinsin'wana swa ntolovelo.
- U tirhisa dikixinari ya vana ya swifaniso (ya ririmi rin'we na tindzimi timbirhi) ku kuma tinhlamuselo ta marito lawa a nga ya tiviki

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza Ntivomimpfumawulo:
(Swanomo na / kumbe swo endliwa kunene na/kumbe swo tsariwa)

- U aka na ku twarisa mimpfumawulo ya marito yo koma (3 ku fika ka 4 wa maletere) hi ku tirhisa mimpfumawulo leyi va yi dyondzeke.

Nghingiriko wo kambela swa mafundza wa 4:

Ntivomimpfumawulo: (Swanomo na / swo endliwa kunene na swo tsariwa)

- U lemuka switwari leswi swi yimaka swi ri swimbirhi. Xik. 'ua' eka 'muaki, 'ia' eka xiaki, 'uo' eka muonhi., 'ie' eka miehleketo.

Nghingiriko wo kambela swa mafundza wa 5:

Ntivomimpfumawulo: (Swanomo na / kumbe swo endliwa kunene na/kumbe swo tsariwa)

- U lemuka vuxaka bya letere na mimpfumawulo eka mimpfumawulo yinharhu kumbe mune na ku tlula, laha a tlhelaka a tekela enhlokweni ku hambana ka muvulavurixidzi wa ririmi na loyi a ri vulavulaka hi ku ri dyondza tanihi Ririmi ro Engetela.
- U tekela enhlokweni switatisi swo yima swi ri swinharhu eku sunguleni na le makumu ka rito. (nhl-amulo eka nhlamulo, ngh-ena eka nghena, nhl-a-mpf-i; eka nhlampfi, 'ndzh-o-ngh-o' eka ndzhongho.)
- U aka na ku twarisa marito hi ku tirhisa mimpfumawulo leyi dyondziweke.

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza

Ku hlaya: (swanomo na / swo endliwa kunene)

Ku hlaya swin'we

- U hlamula swivutiso swo kongoma swa xitori lexi a xi hlayeke.
- U hlamusela xiphemu xa xitori hi ku pfuniwa hi mudyondzisi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka..

- U kombisa ku twisisa leswi a swi hlayaka na ku swi hlaya hi nkhuluko wa xiyimo xa yena loko a ri karhi a hlaya na mudyondzisi wa yena.

Nghingiriko wo kambela swa mafundza wa 4 na 5:

Ku hlaya (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

Ku hlaya swin'we

- U hlamula swivutiso swo kongoma swa xitori kumbe xitshuriwa xa timhaka ta ntiyiso, Xik. Xana vanhu a va swi kota ku vona Xipuku xa Malwandla ? Hikwalaho ka yini a va nga swi koti ku vona Xipuku xa Malwandla ?'

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka.

- U kombisa ku twisisa leswi a swi hlayaka na ku swi hlaya hi nkhuluko wa xiyimo xa yena loko a ri karhi a hlaya na mudyondzisi wa yena.

Ku hlaya va ri vambirhi/ ku hlaya a ri yexe.

- U kombisa ku twisisa leswi a swi hlayaka na ku swi hlaya hi nkhuluko wa xiyimo xa yena loko a ri karhi a hlaya na mudyondzisi wa yena.

KOTARA YA 3	
KU TSALA **MATIRHISELO YA RIRIMI**	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA.** **Mpimohansi**: Timinete ta 30 hi vhiki **Mpimohenhla**: Awara yin'we hi vhiki **Matirhiselo ya ririmi: Timinete ta** 30 hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Migingiriko yo tsala (Mpimohansi:: timinete ta 30, Mpimohenhla: Awara yin'we hi vhiki).

Nghingiriko wun'we kumbe yimbirhi yo tsariwa hi vhiki laha mpimohenhla bya nkarhi byi tirhisiwaka na nghingiriko wun'we hi vhiki laha mpimohansi wa nkarhi wu tirhisiwaka.

- U tirhisa vuswikoti bya ntivontsalo lebyi a byi dyondzissiweke eka Ririmi ra la Kaya.
- U tsala nxaxamelo wa swilo leswi welaka ehansi ka nhlokomhaka yin'we. Xik. Swilo leswi lavekaka loko ku endliwa xipfalanghohe: phepha, xitsalo xa khoki, xikero na xintambhyana xo boha hi xona.
- U tsala ndzimana ya swivulwa swa 4-6 hi nhlokomhaka leyi toloveriweke.
- U lulamisa mahungu ya le ka chati, tafula kumbe girafu ya bara, Xik. Mpfapfarhuto wa maendlelo ya xipfalanghohe..
- Hi ku leteriwa, u tsala leswi a hlanganeke na swona evuton'wini. Xik. Tolo ndzi endlile xipfalanghohe. Xo sungula ndzi..., Ku landzela...;,Ndzi hetelela hi ku...
- U landzelela magoza yo tsala: (ku pfapfarhuta, ku tsala, ku hlela na ku hangalasa)
- U tirhisa mahikahatelo lawa a ya dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya (tihiko, tihefemulo, swirhatana swo pfala no pfula, mahlamari, swivutiso na swin'wana).
- U peleta marito ya ntolovelo hi mfanelo a tlhela a ringeta ku peleta na lawa ya nga tolovelekangiki hi ku tirhisa vutivi byo huma eka dyondzo ya mimpfumawulo.
- U titumbuluxela bangi ya marito na dikixinari ya yena n'wini.
- U tirhisa dikixinari ya vana leyi nga hi ririmi rin'we kumbe timbirhi.

Migingiringo ya matirhiselo ya ririmi (Timinete ta 30 hi vhiki)

Eka migingiriko leyi, vadyondzi va ta sungula ku langutana na matirhiselo ya ririmi. Ririmi ri fanele ku dyondzisiwa hi ndlela leyi ri nga fikelela xikongomelo xo karhi xa nongoti lowu ri tirhisiwaka eka wona.

- U twisisa na ku tirhisa nkarhi lowu hundzeke hi mfanelo. (Xik. Tolo ndzi endlile xipfalanghohe.)
- U twisisa na ku tirhisa maviti ya leswi hlayiwaka na leswi nga hlayiwiki (mpfuxeto).
- U twisisa na ku tirhisa switwananisi swa nhlokomhaka tanihi le ka: 'Bodhlela ra mati. Mati lawa ya titimela'.
- U pfuxeta swin'wana swa ntivoririmi leswi a swi dyondzeke eka Tigiredi ta V ku fika eka 2.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza 1:

Ku tsala: (Swo tsariwa)

- U lulamisa mahungu ya le ka chati, matafula na girafu ya bara, Xik. Mpfapfarhuto wa maendlelo ya xipfalanghohe

Mpimanyeto wa nghingiriko wo kambela swa mafundza 4:

Ku tsala: (swo tsariwa)

- U tsala ndzimana leyi nga na swivulwa swa 4-6 hi nhlokomhaka leyi a yi tivaka.

Mpimanyeto wa nghingiriko wo kambela swa mafundza 5:

- U tsala hi leswi swi n'wi humeleleke.

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Matirhiselo ya ririmi: (swo tsariwa)

- U tsala swivulwa swo twisiseka a ri karhi a tirhisa maviti lawa ya nga hlayiwaka na lawa ya nga hlayiwiki.

Mpimanyeto wa nghingiriko wo kambela swa mafundza 4:

Matirhiselo ya ririmi: (swo tsariwa)

- U hetisa swivulwa hi ku tirhisa nkarhi lowu nga hundza.

Mpimanyeto wa nghingiriko wo kambela swa mafundza 5:

Matirhiselo ya ririmi: (swo tsariwa)

- U tsala swivulwa swo twisiseka leswi nga eka nkarhi lowu nga hundza hi mfanelo.

KOTARA YA 4	
KU YINGISELA NA KU VULAVULA **(SWA NOMO)**	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Awara yin'we hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

MAVHIKI YA 1-5

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo mimbirhi leyi nga ta va pfumelela ku sungula no tirhisa nakambe ntivomarito, na ku dyondzisa migingiriko leyi longoloxiweke laha hansi. Lemuka leswaku minkongomelo / tinhlokomhaka leti ringanyetiweke ko va swiringanyeto ntsena. Vadyondzisi va fanele ku tihlawulela minkongomelo leyi fambelanaka na mbangu na switirhisiwa leswi nga kona. Va fanele ku tiyisisa leswaku va na Tibuku Letikulu kumbe tiphositara, swinsin'wana swa vana, tinsimu, mintlangu na swingolongondzwana swa ntiyiso swa nkongomelo lowu va wu hlawuleke. Vadyondzisi va fanele va ringeta ku fikelela migingiriko yo tala ku ya hilaha va nga kotaka ha kona eka nkarhi lowu va nyikiweke wona. Mudyondzisi u fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya nkamafundza leyi bumabumeriweke ya mavhiki ya 1-5.

MAVHIKI YA 6-10

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo mimbirhi yintshwa leyi nga ta va pfumelela ku akelela eka leswi va swi endleke eka mavhiki ya ntlhanu yo sungula. Minkongomelo leyi yi fanele ku va pfumelela ku tivisa ntivomarito wuntshwa na ku tiyisisa lowu se va wu endleke. Minkongomelo yi fanele ku pfumelela mudyondzisi ku tshama a ri karhi a tirhisa nakambe swiaki swa ririmi swa masungulo swo olova loko a vulavula na vadyondzi eka Ririmi ro Engetela ro Sungula.

Vadyondzisi va fanele ku tiyisisa leswaku va dyondzisa migingiriko yo tala ku ya hi laha va kotaka ha kona eka nkarhi lowu nyikiweke. Va fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya nkamafundza leyi bumabumeriweke ya mavhiki 6-10. Va fanele ku endlisa migingiriko yo kambela swa mafundza emakumu ka kotara.

Migingiriko ya siku na siku (30 wa timinete hi vhiki)

Migingiriko yi ta hambana hi ku leha ka yona. Mudyondzisi a nga endla wun'we wo leha kumbe yimbirhi / yinharhu yo koma hi vhiki:

- U yisa emahlweni ku hluvukisa ntivomarito wa swanomo (ku yingisela na ku vulavula) a tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka to fana na 'Swifambo'.
- U landzela na ku nyika swileriso.
- U twisisa na ku ku angula eka swivutiso swo olova, Xik. Rini...? Hikwalaho ka yini..? Njhani.....? U famba njhani loko u ya exikolweni?
- U vutisa hi xikongomelo xo lava ku hlamuseriwa eka leswi a nga swi twisisiki. Xik. xana rito 'swifambo' ri vula yini?
- U angula na ku endla swikombelo. Xik. "Ndzi nga tirhisa penisele ya wena xana?"
- U va na xiave eka mbhurisano wo koma hi nhlokomhaka leyi nga toloveleka, Xik. Riendzo ra hina ro ya exikolweni..
- U lemuka xanchumu hi ku va xi hlamuseriwe kunene hi ndlela yo olova. Xik. Xilo xa kona i xifambo, i xikulu, xi rhwalela misava xi yisa eka lava yi xaveke. Xana i ncini?
- U vulavula hi swilo leswi nga eka xifaniso kumbe xinepe hi ku hlamula swileriso swa mudyondzisi. Xik. Wa xi vona xitimela eka xifaniso lexi? Ndzi kombe xitimela..
- U yingisela na ku rungula timhaka ta ntiyiso. Xik. Riendzo ra mina ro ya exikolweni mixo wa namuntlha.
- U twisisa na ku tirhisa milawu ya ririmi eka mbangu wo karhi.
- U bela enhlokweni na ku hlaya swiphato swo olova, swinsin'wana swa swiendlo na ncino na tinsimu. Xik. Xidonkana helele, xidonkana helele, ho fa hi ndlala!
- Va tlanga mintlangu ya ririmi, Xik. Ntlangu wo nyiketana- mudyondzisi u vula letere ro karhi ivi a kombetela loyi a faneleke ku vula rito leri sungulaka hi letere rolero. Loko a heta na yena u vula letere kutani a kombetela mudyondzikulobye loyi na yena a vulaka rito leri sungulaka hi letere leri vuriweke, sweswosweswo.

Migingiriko ya Ku yingisela na Ku vulavula yo kongomisa *(Timinete ta 30 hi vhiki)*

U yingisela switori swo runguriwa na swo hlayiwa (Ku hlaya swin'we)

Kambirhi hi vhiki, mudyondzisi wa va rungulela kumbe ku va hlayela xihungwana (kumbe a va rungulela leswi swi humeleleke). Switori leswi runguriwaka swi nga tlangiwa hi ku tirhisa swikoweto na swipfuno swin'wana ku humesela nhlamuselo ya swona ehandle. Switori leswi hlayiwaka swi fanele ku huma eka Buku Leyikulu / phositara leyi nga ta voniwa hi tlilasi hinkwayo.

A yingisela switori swo koma, mahungu ya yena n'wini na yo huma eka switshuriwa swa mahungu ya ntiyiso, swileriso na vuxokoxoko bya swo karhi a swi hlayela ku tiphina.

- U yingisela switori, ku runguriwa ka timhaka ta munhu ta ntiyiso kumbe ku hlamuseriwa ka switshuriwa leswi vulavulaka hi swilo swa ntiyiso swo huma eka Buku Leyikulu kumbe eka phositara ya swifaniso.
- U yingisela switori, (Xik. N'wampfundla na bekari ya xinkwa), na ku runguriwa ka timhaka leti humeleleke a tlhela a hlamula swivutiso swo kambela ku twisisa, Xik. 'Hikwalaho ka yini N'wamfenhe a tsandzeke ku yiva xinkwa?
- U kumbetela leswi swi nga ta humelela exitorini kumbe swa ntiyiso leswi runguriweke. (Xik. Xana u ehleketa leswaku nhuntlwa yi ta humelela hi yini sweswi?)
- U hlamusela matitwelo ya yena hi xitori. (Xana u xi tsakerile xitori lexi?; Hikokwalaho ka yini u xi tsakerile/u nga xi tsakelanga?)
- U rungula xitori nakambe.
- U yingisela xitshuriwa xa ntiyiso tanihi ku runguriwa ka mhaka ya ntiyiso hi mudyondzisi kumbe xiviko xa mahungu ya tindlopfu kutani a hlamula swivutiso swo kambela ku twisisa. Xik. Xana ndlopfu yi dya yini? Xana nxakwa wa yona wu tirha yini?
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi u nyika nkomiso wo lolova wa xitshuriwa xa ntiyiso.

Ku hluvukisa minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi

Hi ku nghenelela eka migingiriko leyi boxiweke ehenhla:

- U yisa emahlweni ku aka ntivomarito wa swanomo ku katsa na ntivomarito wa minongoti, Xik.swiharhi-xivumbeko, ndhawu, na swin'wana na swin'wana.
- U sungula ku antswisa matwisiselo na vuswikoti byo tirhisa swiaki swa ririmi swo olova eka minongoti leyi faneleke ya swo vulavula. Xik. Leswi hlayekaka na leswi nga hlayekiki, bazi-mabazi, mati-mati. Nkarhi wa sweswi na nkarhi lowu nga hundza, 'ndzi vona bazi- ndzi vonile bazi.' Na switwananisi.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza:

Ku yingisela na ku vulavula: (Swanomo na/kumbe ku endla kunene)

Mavhiki ya 1-5

- U vulavula hi xifaniso kumbe xinepe.
- U va na xiave eka ku vulavula ko koma hi nhlokomhaka yo olova

Mavhiki ya 6-10

- U yingisela xitori na ku hlamula swivutiso swo kambela ku twisisa hi ku vula kunene.
- U tlhela a rungula xitori nakambe.

Nghingiriko wo kambela swa mafundza 6:

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na / kumbe swo endla kunene)

- U yingisela switshuriwa swa ntiyiso a tlhela a hlamula swivutiso swo kambela ku twisisa hi ku vula kunene.
- U nyika nkomiso wo olova wa xitshuriwa.
- U kombisa ku twisisa ntivomarito wa leswi a swi tweke hi ku kombetela nchumu wa kona etlilasini kumbe eka xifaniso hi ku landzelela xileriso xa mudyondzisi

KOTARA YA 4	
KU HLAYA NA NTIVOMIMPFUMAWULO	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Mpimohansi: Awara yin'we hi vhiki Mpimohenhla: Awara yin'we na timinete ta 30 hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

NTIVOMIMPFUMAWULO (Timinete ta 15 hi vhiki)

Mudyondzisi u ta dyondzisa ro sungula switwari swo yima swi ri swimbirhi na marito lamo nonohwa. Loko a tivisa rito rintshwa u ta endla leswaku vadyondzi va twisisa leswi swi vulaka swona exivulweni. Switshuriwa leswi tirhisiwaka eka ku hlaya swin'we swi tirhisiwa ku lemukisa vadyondzi swilandzi swa marito. Migingiriko leyi yi fanele yi komile (5-10 wa timinete) na ku hangalasiwa eka vhiki hinkwaro. Swi nga tlhela swi katsiwa eka migingiriko ya ku yingisela na ku vulavula na le ka migingiriko yo hlaya.

Mavhiki ya 1-5

- U lemuka mimpfumawulo ya switwari leyi fambaka hi ximbirhi. Xik. Yowee, hoo, yoo, huree, hiyaa!
- U aka na ku twarisa marito hi ku tirhisa mimpfumawulo leyi va yi dyondzeke

Mavhiki ya 6-10

- U lemuka marito lawa yo nonohwa. (xik." tshwuka'; 'chochovela'; 'dzwihala'; qhavula'; 'sombholoka'.)
- U lemuka swilandzi na swiheteleri emakumu ka marito tanihi le ka: enhov-eni' mufan-a'; ril-a'; 'muendz-i'' fol-e..
- U aka na ku twarisa marito hi ku tirhisa mimpfumawulo leyi a yi dyondzeke

Ku hlaya swin'we (Nkarhi wu aviwile eka ku Yingisela na ku Vulavula)

Ku hlaya swin'we i nghingiriko lowu katsaka ku hlaya na ku yingisela, swi katsa na ku vulavula hikuva vadyondzi va vulavula hi xitshuriwa na mudyondzisi. Eka Giredi ya 3, ku hlaya swin'we ku ta ya emahlweni kambe ku ri xiphemu xa ku yingisela na ku vulavula.

- U hlaya xitshuriwa xo koma (Buku Leyikulu kumbe xitshuriwa xin'wana lexi kurisiweke) a ri na mudyondzisi, a ri karhi a tirhisa nhlokomhaka ku endla nkumbetelo.
- U hlamula swivutiso swo kongoma hi xitori. xikombiso, 'xana xitimela xi na muhlovo wa njhani?'
- U hlamusela leswaku xitori xi endle leswaku a titwa njhani? A nga cinca ririmi loko swi laveka.

***Ku* hlaya hi ntlawa loku leteriwaka (Mpimohansi wa timinete ta 45 na Mpimohenhla wa awara yin'we na timinete ta 15 hi vhiki)**

Laha vadyondzisi va tirhisaka nkarhi wa mpimohenhla eka Ririmi ro Engetela ro Sungula, va fanele ku ava tlilasi hi mintlawa ya ntlhanu ku ya hi vuswikoti byo hlaya bya vadyondzi. Va fanele ku tirhisa tibuku leti pimanyetiweke va tlhela va tiyisisa leswaku ntlawa wun'wana na wun'wana wu tirha na xitshuriwa hi ku ya hi leswi wu lerisiweke swona (vuswikoti byo lemuka marito hi nkhaqato lebyi nga exikarhi ka 90%-95%). Mudyondzisi u fanele ku tirha swin'we na ntlawa ku ringana timinete ta 15 hi siku. Loko a ri karhi a tirha na ntlawa, vadyondzi lavan'wana va ta hlaya va ri vambirhimbirhi kumbe a ri yexe kumbe va endla migingiriko leyi yelanaka na xitshuriwa lexi nga eku hlayiweni. Laha vadyondzisi va tirhisaka nkarhi wa mpimohansi eka Ririmi ro Engetela ro Sungula va nga tirhisa ku hlaya ka tlilasi hinkwayo loku leteriwaka ku ringana kanharhu hi vhiki.

- U hlayela ehenhla ku suka ebukwini ya yena eka ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka. Swi vula leswaku tlilasi hinkwayo yi ta hlaya xitori xo fana lexi xi nga etibukwini ta vona va ri na mudyondzisi.
- U tirhisa maqhinga yo hlaya lawa a ya dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya ku kota ku twisisa na ku lawula mahlayelo ya yena loko a hlaya (dyondzo ya mimpfumawulo, vuthala bya minongoti, ku xopaxopa xivumbeko xa marito na marito yo voniwa).
- U hlaya hi nkhuluko lowu engetelekaka na ku humesa timhaka leti twisisekaka.
- U kombisa ku twisisa mahikahatelo loko a ri eku hlayeleni ehenhla
- U ya emahlweni a ndlandlamuxa ntivomarito wa marito yo voniwa wo huma eka ku hlaya hi ntlawa lowu rhangeriweke, ku hlaya swin'we na loko a ri yexe.

Ku hlaya a ri yexe (hi nkarhi lowu a nga yexe exikolweni na loko a ri ekaya).

Vadyondzi va Ririmi ro Engetela ro Sungula va fanela ku khutaziwa ku tihlayela hi voxe hi nkarhi lowu va nga endliki nchumu etlilasini, (xik. Loko va heta nghingiriko ka ha ri na nkarhi) na le kaya (xik. loko va hete ntirhokaya). Xikombiso, loko mudyondzisi a ri eku tirheni na ntlawa lowu nga eka k*u hlaya hi ntlawa loku leteriwaka*, kumbe loko va hetile nghingiriko wo karhi nkarhi wa wona wu nga si hela. I swa nkoka leswaku nkarhi wuntsongo lowu tlilasi yi wu kumaka wu tirhisiwa eku antswiseni ka ku hlaya. Vadyondzi va fanele ku khutaziwa ku tihlayela emakaya ku kota ku endls ntirhokaya.

- U hlaya leswi nga tsariwa hi yena na swa van'wana.
- U hlaya a ri yexe tibuku leti hlayiweke eka Ku hlaya loku leteriwaka hi nkarhi wa ku hlaya na tibuku leti nga na tinhlamuselo to olova na tibuku ta swifaniso ta Ririmi ro Engetela ro Sungula leti kumekaka eka khona yo hlayela ya tlilasi.
- U hlaya switlhokovetselo na swinsin'wana swa ntolovelo.
- U tirhisa dikixinari ya vana ya swifaniso (ya ririmi rin'we na tindzimi timbirhi) ku kuma tinhlamuselo ta marito lawa a nga ya tiviki

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza:

Mimpfumawulo (swanomo na / kumbe swo endla kunene)

- U lemuka swiphemu swa marito leswi swi engeteriwaka eku sunguleni ka rito.(nch-avo'; kh-ele'; nhl-angano'; nkh-avi)
- U lemuka mindyangu ya marito yo tika (jombha, mijombhe, njhambha

Mpimanyeto wa nghigingiriko wa mafundza wa 6

Mimpfumawulo: (swanomo na / kumbe swo endla kunene na swo tsariwa)

- U lemuka switwari leswi nga riki ehansi kantlhanu na hilaha swi tirhisiwaka hakona.
- U lemuka na ku tirhisa swilandzi swin'wana swa marito
- U aka na ku twarisa marito hi ku tirhisa mimpfumawulo leyi a yi dyondzeke

Swiringanyeto swa migingiriko yo kambela ya nkamafundza:

Ku hlaya: (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

Ku hlaya swin'we

- U hlamula swivutiso swo koma swa swanomo hi xitshuriwa
- U tlhela a rungula xiphemu xa xitori hi ku pfuniwa hi mudyondzisi wa yena.

Ku hlaya ka ntlawa loku leteriwaka

- U kombisa ku twisisa na ku hlaya hi nkhuluko loko a hlaya eka xiyimo xa yena loko a hlaya swin'we na mudyondzisi.

Mpimanyeto wa nghingiriko wo kambela wa mafundza wa 6:

Ku hlaya (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

Ku hlaya swin'we

- U hlamula swivutiso swo kongoma hi xitori kumbe xitori xa ntiyiso, xikombiso (hi xihi xi tsutsumaka hi rivilo lerikulu eka xitimela na xihahampfhuka?)

Ku hlaya ka ntlawa loku leteriwaka

- U kombisa ku twisisa na ku hlaya hi nkhuluko loko a hlaya eka xiyimo xa yena na mudyondzisi.
- *Ku hlaya va ri vambirhi / a ri yexe*
- U kombisa ku twisisa na ku hlaya hi nkhuluko loko a hlaya a ri yexe.

KOTARA YA 4	
KU TSALA **MATIRHISELO YA RIRIMI**	**NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA** Mpimohansi: Timinete ta 30 hi vhiki Mpimohenhla: Awara yin'we hi vhiki **Matirhiselo ya ririmi: Timinete ta** 30 hi vhiki

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Migingiriko yo tsala (30 wa timinete hi vhiki)

Laha ku tirhisiwaka nkarhi wa* mpimohenhla *ku ta endliwa nghingiriko wun'we kumbe mimbirhi yo tsala kasi laha ku tirhisiwaka nkarhi wa mpimohansi ku ta endliwa nghingiriko wun'we ntsena wo tsala.

Mudyondzisi u ta dyondzisa xitori xintshwa lexi ku nga ta tsariwa hi xona. Vadyondzi va ta lava ku seketeriwa swinene naswona mudyondzisi u ta sungula hi ku tsala xitori a ri na vadyondzi hinkwavo. Xo sungula mudyondzisi u ta hlamusela xitori lexi vadyondzi a va xi tiva na khale. Mudyondzisi u ta vutisa vadyondzi leswaku i vamani swimunhuhatwa swa xitori lexi, mbangu wa laha xitori xi humelelaka kona na leswaku ku humelela yini. U ta va vutisa leswaku ku tirhisiwile nkarhi wihi eku hlamuseriweni ka xitori lexi. U ta lerisa vadyondzi ku ehleketa hi swimunhuhatwa va ri voxe leswaku va ta teka xiboho xa laha xi humelelaka kona na leswi swi humeleleke. Vadyondzi va ta vumba xitori swin'we va ri na mudyondzisi, yena a ri karhi a tsala exitsalelweni. Loko mudyondzisi a hetile, u ta kombela vadyondzi vo hambanahambana ku hlayela xitori ehenhla. Kutani va ta tlhela va xi kopa etibukwini ta vona ta switoloveto.

- U tirhisa vuswikoti bya ntivontsalo lebyi a byi dyondzeke eka Ririmi ra le Kaya.
- U tsala nongonoko wo tikanyana lowu nga na tinhlokomhaka xikombiso, 'Swifambo swo hambana.' xikanyakanya, movha, xitimela, xithuthuthu, bazi, xikepe, xihahampfhuka)
- U tsala ndzimana ya swivulwa swa tsevu ku ya eka nhungu hi nhlokomhaka leyi a yi tivaka
- U lulamisa vuxokoxoko bya le ka chati, tafula kumbe girafu ya bara loko a endlile ndzavisiso wa swo famba hi swona exikolweni.
- U tsala xitshuriwa xa yena hi leswi a swi tivaka. ' vhiki leri nga hela..... Xo sungula ndzi.... ndzi ya fika e..... ndzi vuyile ekaka.....'
- Hi ku pfunana na mudyondzisi, a tsala xitori xo olova a tlhela a xi kopa (Ku tsala swin'we na mudyondzisi).
- U tirhisa ku tsala hi magoza (ku mpfapfarhuta, ku tsala, ku hlela no hangalasa)
- U tirhisa swihikahato leswi a dyondzisiweke eka Ririmi ra le Kaya: (hiko, hefemula, xivutiso, swirhatana swo pfula no pfala, na xihlamalo")
- U peleta marito yo toloveleka no ringeta ku peleta ku peleta lawa ya nga toloveriwangiki hi ku tirhisa vutivi bya mimpfumawulo.
- U tiendlela xihlayisa marito na dikixinari ya yena n'wini
- U tirhisa dikixinari ya vana leyi tsariweke hi ririmi rin'we kumbe timbirhi

Migingiriko ya matirhiselo ya ririmi (30 wa timinete hi vhiki)

Eka migingiriko leyi, vadyondzi va ta sungula ku langutana na matirhiselo ya ririmi. Ririmi rifanele ku dyondzisiwa eka mbangu lowu twisisekaka.

- U twisisa na ku tirhisa nkarhi lowu taka, xikombiso, 'Ndzi ta ya edorobeni mundzuku'
- U twisisa na ku tirhisa maengeteri. (xik. Namuntlha ku titimele ngopfu; Loko a vitaniwa u ta hi ku famba khwatsi.
- U pfuxeta swin'wana swa ririmi leswi a swi dyondzeke eka Tigiredi ta V ku fika eka 2

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza:

Ku tsala: (swo tsariwa)

- U tsala xitori xo olova hi ku seketeriwa hi mudyondzisi
- U tirhisa ku tsala hi magoza (ku mpapfarhuta, ku tsala, ku hlela na ku hangalasa)

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya mafundza ya6

Ku tsala: (swo tsariwa)

- U tsala ndzimana ya swivulwa 4-6 hi nhlokomhaka leyi tolovelekeke

Swiringanyeto swa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza:

Matirhiselo ya ririmi: (swo tsariwa)

- A hetisa swivulwa hi ku tirhisa mahlawuri yo fananisa

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya mafundza ya 6

Matirhiselo ya ririmi: (swo tsariwa)

- Tsala swivulwa swo twala a ri karhi a tirhisa mahlawuri yo fananisa

SWITSHURIWA/SWITIRHISIWA LESWI BUMABUMERIWEKE SWA LEMBE

KU YINGISELA NA KU VULAVULA • Swifaniso na tiphositara • Switirhisiwa swa ntiyiso leswi yelanaka na nkongomelo na nhlokomhaka ku fana na swipfalanghohe, • Swifaniso swo landzelelana • Swiambalo swa ntiyiso swo endla encenyeto wa swimunhuhatwa vadyondzi va swi ambarile • Swo chayisa kumbe thepirhekhoda laha switori swi nga ta tlangisiwa kona na tinsimu, swiphato na swo lava encenyeto wa ncino wa mimpfumawulo, thelevhixini, va vhidiyo/DVD • Buku ya switori na switori swo runguriwa hi nomo • Swiphato, tinsimu na swa ncino wa mimpfumawulo • Mintlangu ya ririmi swa nomo
KU HLAYA NA DYONDZO YA MIMPFUMAWULO • Swifaniso na tiphositara • Buku Leyikulu ya switori (swo pfumala ntiyiso na swa ntiyiso lowu nga na vumbhoni) • Swikimu swo hlaya leswi bumabumeriweke / tibuku hi kotara • Swin'wana leswi swi kurisiweke swi ri na swiphato, tinsimu, swinsin'wana swi endliwile ekaya hi mudyondzisi • Buku ya switori swa misavu leyi nga na xivulwa xin'we kumbe swimbirhi ehansi ka xifaniso naswona yi ri ya le khoneni • Makhadi to kombeteriwa vadyondzi eku dyondzeni hi ku tumbeta marito • Chati ya maletere ya alifabete • Xo kombetela hi xona hi nkarhi wo hlaya ebukwini, ekhumbini na swo hayekeriwa • Dikixinari ya swifaniso swa vana yo tsariwa hi ririmi rin'we kumbe timbirhi
KU TSALA NA NTIVONTSALO • Swo tsala hi swona swo fana na: tipenisele, ta mihlovo, tikhirayoni (ta mihlovo), maphepha ya A3, A4, A5, rhula, rhaba • Chati yo tirhisiwa hi mudyondzisi ya phepha ro olova na swo tsala swa koki. • Dikixinari ya swifaniso swa vana yo tsariwa hi ririmi rin'we kumbe hi timbirhi

MARITO LAWA YA TIRHISIWAKA HI XITALO

Marito lawa ya nga ehansi ya tirhisiwa ngopfu eka Tibuku Letikulu ta switori swa Xitsonga. Yan'wana ya wona ya kombisa muxaka wa tinhlokomhaka leti nga eka tibuku leti.hikokwalaho ka leswi switori swi hlamuseriwaka swi ri eka nkarhi lowu hundzeke maendli yo tala na wona ya le ka nkarhi lowu nga hundza.

Nongonoko lowu wu nghenisiwile eka buku leyi leswaku wu ta letela miehleketonkulu hi tlhelo ra ntivomarito lawa ya nga ta dyondzisiwa vadyondzi va vona. Va ta kuma marito lawa loko va ri eku dyondzeni ka ku yingisela na ku hlaya kutani va ta endla yan'wana ya xiphemu xa xihlayisamarito xa vona hi ku ya vulavula na ku ya tsala. Marito lawa a ya fanelanga ku dyondzisiwa.

Marito lawa vadyondzi va ya dyondzaka etlilasini ya Ririmi ro Engetela ro Sungula a ya nga fani leswi hetisekeke na nongonoko lowu nga laha hansi. Marito lawa va ya dyondzaka ya ta ya hi minkongomelo leyi mudyondzi a yi tirhisaka. Leswi Ririmi ro Engetela ri dyondzisiwaka ngopfu hi ku yingisela, hi languterile ku vona marito yo tala ya ri eka nkarhi wa sweswi.

100 wa marito lawa ya talaka ku tirhisiwa

1. ndzi	21. swa	41. e-e	61. languta	81. veka
2. na	22. ta	42. loko	62. a ndzi nga	82. a nga
3. a	23. hinkwaswo	43. ina	63. tana	83. yindlu
4. eka	24. hinkwerhu	44. famba	64. nghena	84. yima
5. a ku	25. nga	45. tsongo	65. huma	85. ngopfu
6. endzeni	26. hi	46. swinene	66. ndzhaku	86. hambi
7. yena	27. henhla	47. manana	67. suka	87. siku
8. i	28. vile	48. yin'we	68. vana	88. endlile
9. wa	29. kutani	49. mbirhi	69. mahlweni	89. nkarhi
10. xona	30. hiloko	50. nharhu	70. tlhelo	90. ndza
11. a te	31. yini	51. endla	71. kuma	91. loko
12. wena	32. kona	52. mina	72. ntsena	92. pfuna
13. vona	33. handle	53. hansi	73. sweswi	93. kokwana
14. hina	34. lexi	54. tatana	74. tile	94. vitanile
15. n'wina	35. va	55. kulu	75. ohoo!	95. kwala
16. u	36. fambile	56. loko	76. hikuva	96. susile/sukile
17. swa	37. kasi	57. pfa	77. kumile	97. vutisa
18. ximatsi	38. hambi	58. vona	78. dya	98. vonile
19. xinene	39. swin'wana	59. langutile	79. vanhu	99. endla
20. kambe	40. kutani	60. ngopfu	80. bya	100. na

Eka pheji leyi landzelaka ku na marito lawa na wona ya tirhisiwaka ngopfu ya 300. Loko u lava ku ya vona u nga ya eka webisayiti ya: www.essex.ac.uk/psychology/cpwd

Nongonoko wa marito lawa i wo letela ntsena. Vadyondzisi va tsundzuxiwa ku hlayisa minongonoko ya marito lawa

vadyondzi va vona va ma dyondzeke. Loko vadyondzi va Ririmi ro Engetela va swi kota ku hlaya, mudyondzisi u ta sungula ku tirhisa Marito ya le makhumbini ya tlilasi, naswona a nga hlohlotela vadyondzi ku tirhisa dikixinari ya vana ya marito yo olova eku endleni ka ntivomarito. A nga nyika vadyondzi ntivomarito na swo va phasa eku dyondzeni ka marito nkarhi ana nkarhi.

Lawa ya landzelaka i marito lawa hi ya tirhisaka ngopfu

101. mati	121. rhwala	141. kuma	161. leswi	181. hanya
102. ekule	122. a ndzi nga	142. tele	162. sungurile	182. vula
103. swinene	123. nakambe	143. ndzi ta	163. mufana	183. hatlisa
104. lava	124. ximanga	144. xirhendzevutana	164. swihari	184. vusiku
105. handleka	125. leha	145. murhi	165. koteki	185. murunguri
106. yihi	126. swilo	146. masalamusi	166. landzela	186. ntsongo
107. endlile	127. xintshwa	147. huwelelrile	167. sungula	187. movha
108. wanuna	128. ndzhakuka	148. hina	168. ntirho/tirha	188. swi nge
109. fambaka	129. laveka	149. van'wana	169. tele	189. nharhu
110. kwihi	130. dyana	150. swakudya	170. laveka	190. nhloko
111. ta	131. un'wana na un'wana	151. mhungubye	171. leswi	191. hosi
112. kumbe	132. hina	152. nghenisa/humela	172.n'wana	192. doroba
113. tekile	133. mbirhi	153. ndlela	173. nhlampfi	193. ndzi ve
114. xikolo	134. a	154. vi le	174. nyikile	194. rhendzeleka
115. hleketa	135. ina	155. yima	175. nkondlo	195. xin'wana na xin'wana
116. kaya	136. tlanga	156. boha	176. nchumu	196. xirhapa
117. mani	137. teka	157. tshwuka	177. mubedwa	197. hatlisa
118. endlangi	138. hleketile	158. rivanti	178. nga	198. ntsena
119. tsutsumile	139. mbyana	159. lulamile	179. swa ha ri	199. tele
120. tiva	140. kahle	160. lwandle	180. kumile	200. hlekile

Ku landzela marito ya 100 lawa ya talaka ku tirhisiwa

201. a hi	221. misavu	241. swin'wana	261. swo antswa	281. hanyile
202. tele	222. ndzhawu	242. ehansi	262. hisa	282. swinyenyana
203. pfhalakaxa	223. manana	243. xihuku	263. dyambu	283. sekwa
204. byerile	224. tshamile	244. gamboko	264. tsemakanya	284. hanci
205. un'wana	225. byatso	245. moya	265. fambile	285. mpfundla
206. tlula	226. jinele	246. mirhi	266. tiya	286. basa
207. hikokwalaho	227. etlela	247. bihile	267. debya	287. va le ku teni
208. ririle	228. mikondzo	248. tiya	268. ntiyiso	288. u le
209. hlayisa	229. mpundzu	249. ehenhla	269. bubutsa	289. nambu
210. kamara	230. nkosikazi	250. mahlo	270. navela	290. tsakerile
211. hetelela	231. un'wana	251. wile	271. mandza	291. xihotlovila
212. tlurile	232. buku	252. vanghana	272. kan'we	292. languta
213. hikuva	233. na	253. bokile	273. kombela	293. tirhisa

214. naloko	234. rihlaza	254. dzwihala	274. xilo	294. etlhelweni ra
215. mina	235. hambana	255. kokwana wa xinuna	275. yimile	295. swimilani
216. ku nga se/si	236. tshika	256. ku na	276. hakanyingi	296. diragona
217. kokwanaxisati	237. nhwanyana	257. langutana	277. wanhwana	297. kokile
218. swiambalo/ mpahla	238. swihi	258. makumu	278. ko tala	298. hi vile
219. vula	239. endzeni	259. ku tlula	279. titimela	299. nhongana/haha
220. khiya	240. tsutsuma	260. swi antswile	280.rivala	300. mirisa/mila

Swi huma eka Masterson, J., Stuart, K., Dixon, M. & Lovejoy, S. (2003). Children's printed word database: Economic and Social Research Council (UK) funded project.

XIYENGE XA 4: TINXAKA TA SWITSHURIWA LESWI DYONDZIWAKA EKA XIYIMO XO SUNGULA

Eka xiyimo xa Masungulo, vadyondzi va ta yingisela switshuriwa leswi swi landzelaka:

- Mahungu ya vumbhoni bya vona vini;
- Maendlelo (Swileriso);
- xiviko xa mahungu
- Switori swo runguriwa.

Eka Giredi ya 3, va languteriwa ku nyika swiviko swo olova na swileriso.

Tanihileswi loko va sungula ku hlaya na ku tsala hi ku tirhisa Ririmi ro Engetela, vadyondzi va ta hlaya swo rungula swo olova, va hlamusela, va longoloxa na ku rungula hi ku pfuniwa hi mudyondzisi.

Leswi landzelaka i switshuriwa leswi tirhisiwaka eka xiyimo xo sungula.

KU HLAMUSELA HI TA YENA N'WINI

Swikombiso	Swivumbeko na swihlawulekisi
Mphikizano wo hlaya exikolweni xa hina Vhiki leri hundzeke hi vile na mphikizano wo hlaya exikolweni xa hina. A wu ri eholweni ya xikolo. Giredi ya V yi yimbelerile rinsimu ra Xitsonga na Xinghezi. Hinkwerhu hi va bela mavoko. Kutani ku ta landza ku hlaya hi vadyondzi va ka Giredi ya1 lava va hlayeke xitori hi Xitsonga. Na vona hi va berile mavoko. Ku landzerile Giredi ya 2 leyi nga tlanga xitori xa Xitsonga. A xi hlekisa. Hinkwerhu hi hlekile. Ku ta hetelela Giredi ya 3 leyi nga hlaya switori swa Xitsonga na Xinghezi. Hinkwerhu hi va berile mavoko. Nhloko ya xikolo u nyikile masagwadi eka vahluri. Un'wana na un'wana a va bela mavoko. Eku heteleleni hinkwerhu hi nwile juzi na ku dya makhekhe. A swi lulamisiwile swinene!	**1. 1.Nhlokomhaka** **2. 2. Leswi fambiseke xiswona:** hi byele - Leswi humeleleke - Loko swi humelela - I vamani lava a va endla swo karhi **3. 3. Ku landzelelana ka swiendlo** hi ndlela leyi swi humeleleke ha yona *Ku hlanganisa minkarhi* Xo sungula, ku tata, kutani, xo hetelela *Nkarhi lowu hundzeke* Hundzeke,berile, hlayeke,nyikile lulamisiwile **4. 4.Mbumabumelo wa yena n'wini** Emakumu ka xitshuriwa.

VUMBHONI BYA MAHUNGU

Xikombiso	Swivumbeko na swihlawulekisi
Ku byala ximilani xa nyawa Tlilasi ya hina yi byarile nyawa hi siku ra 3 Ndzati. Hi xi langutile loko xi ri eku kuleni. Eku sunguleni hi byarile 5 wa tinyawa. Hi byarile yin'wana na yin'wana ebodhleleni ra yona hi tshama hi langutela. Hi tiseleterile hi misava hi tlhela hi ti cheleta hi mati. Ntlawa wa hina a wu languta nyawa yin'we. Endzhaku ka vhiki, hi vonile rimitsu ritsongo. Endzhaku ka mavhiki mambirhi, xi balekile xi humela ehandle ka misava. Hi vonile na rimitsu lerintsongo. Endzhaku ka mavhiki manharhu, xi mirile xi sungula ku vonaka. Hiloko ku huma matluka ya rihlaza. Hi ti26 Ndzati hi nghenisile ximilani xa hina epotweni ra swimilani. Endzhaku ka nhungu wa mavhiki, ximilani a xi lehile xi ri 20 wa tinsentimitara. A xi ri na 10 wa matluka.. Hi siku ra 5 Hukuri, hi byarile ximilani xa hina exirhapeni xa xikolo. Xi vile na swiluva swo tala.Swiluva swa xona swi file. Hi vonile tindzoho titsongo ta tinyawa. Tindzoho ta tinyawa ti yile ti kula swinene. Hi nga tlhela hi byala tindzoho leti leswaku ku ta mila swimilani swintshwa..	**1. Nhlokomhaka** **2. Leswi swi fambiseke xiswona** TiNhlamulo ta swivutiso: Mani? Yini? Rini? **3. Ku landzelelana ka mahungu** Hi ndlela leyi swi humeleleke ha yona *Matirhiselo ya nkarhi* Xo sungula. Endzhaku ka swona,r... *Vuxokoxoko byo landzelerisa nkarhi* Hi siku ra 5 Hukuri. *Matheme ya xithekiniki lawa ya tirhisiweke* Rimitsu,baleka,qhivi **4. Mbuyelo** Ku hetelela xitshuriwa

KU LANDZELERISA KUMBE SWILERISO

Xikombiso	Swivumbeko na swihlawulekisi
Ku endla masamencisi ya botere ya timanga *U ta lava:* - 2 wa swilayi swa xinkwa - botere ya timanga - majarini - mukwana - ndyelo *Maendlelo* 1. Hangalasa majarini kumbe botere ya timanga ehenhla ka swilayi swa xinkwa. 2. Hangalasa botere ya timanga ehenhla ka xilayi xin'we. 3. Veka swilayi swimbirhi swi hlangana hi hala u ku toteke. 4. Tshikele swilayi swin'we hi vukheta. 5. Tsema hi le xikarhi. 6. Dyana masamencisi ya wena!	**1. Nhlokomhaka** Hlamusela xikongomelo xa swileriso **2. Switirhisiwa** Hlamusela leswi lavekaka tirhisa mimfungho ya tibuleti. **3. Maendlelo** Xileriso xi sungula eka ntila wuntshwa lowu nga na nomboro *Swileriso* Hangalasa, veka, tshikelela, tsema, dyana (swivulwa swo tala swi sungula hi riendli) *Swileriso swa nkhaqhato* Tshikelela swin'we swilayi swa wena hi vukheta.

XIVIKO XA MAHUNGU

Xikombiso	Swivumbeko na swihlawulekisi
Tinyoka Tinyoka i swikokovi. Swikokovi hinkwaswo swi na mahakatimba/magegetsu enhlongeni ya swona. Swikokovi a swi koti ku lawula mahiselo ya swona emirini ya swona. Miri ya swona yi teka makufumelelo ya laha swi hanyaka kona. Swi vuriwa ku va na ngati leyo titimela kambe loko xi vile edyambyini nkarhinyana, miri wa xona wa kufumela. Swikokovi hinkwaswo swi tshikela mandza Tinxaka ta tinyoka Ku na mhiri na tinhlarhu. Timhiri i ta xitshopana kumbe buraweni na mfungho wa V enkolweni wa yona. Ti lehile ku ringana mitara. Tinhlarhu ti kurile ku tlula mhiri. I ta buraweni wo hatimela na mavalanyana. Ti lehile ku ringana 5 wa timitara. Timhiri ti dya makondlo na timbeva.... Swi chela vuxungu eka swihadyana leswi hi ririmi ra swona. Tinhlarhu ti dya swihadyana swo kula tanihi swimhuNtana, mimpfundla na swipene. Ti boha swiharhi leswi hi miri ya tona ku kondza swi heleriwa hi moya, swi fa.	**1. Nhlokomhaka** **1. Angarhelo** 2. Hakanyingi ku va ku ri nhlamuselo ya leswi ku nga dyondziwa hi swona *Hlokomhaka yi aviwa ku ya hi swiyenge* Tinyoka ti aviwe hansi ka swikokovi *Matheme ya xithekiniki lawa ya tirhisiweke* 3. Swikokovi, tinyoka swikokovi, mpimo wo kufumela na ku titimela swilo swi hlamuseriwa hi ku angarhela swikokovi, tinyoka **Vumbhoni bya mahungu** Swi ntlawahatiwa ku ya hi tindzimana. Xik. Leswi ti langutekisaka xiswona, leswi ti dyaka swona *Nkarhi ya sweswi* Ti, dya, vuxungu, hlamarisa Swivulwa swi tala ku sungula hi marito ya nhlokomhaka Nhlarhu … Mhiri …

Xikombiso	Swivumbeko na swihlawulekisi
Leswi Ndlopfu yi kumiseke xiswona nxakwa wa yona Khale ka khaleni, tindlopfu a ti nga ri na minxakwa. Siku rin'wana, rhole ra ndlopfu ri lavile ku ya khida enambyeni wa Limpopo. Kambe mana wa rona aku, "A wu faneri ku ya enambyeni. Ku na tingwenya-ti ta ku dya" Hambiswiritano, rhole a ri yingisanga. Ri yile enambyeni ri fika ri yima eribuweni ra nambu. "Ndzi to nwa" ri tibyela. Ri petile nomo ematini, PHOFUU, ngwenya yi khoma nhompfu ya rhole. Yoo! Ku rila rhole, ri ri karhi ri koka no koka. Loko ri ri karhi ri koka, nhompfu ya rona yo nyanya ku leha ku kondza ri va na nxakwa! Ngwenya yi karile yi tshika kutani rhole ri tsutsumela ekaya eka mana wa rona. Mana wa rona u hlamarile ngopfu ku vona nxakwa wa rhole ra yona. Hambiswiritano, yi hatle ku vona leswaku rhole ri nga tirhisa nxakwa ku endla swilo swo tala. A wu pfuna swinene. Ku sukela eka nkarhi wolowo, tindlopfu ti vile na minxakwa.	**1.Nhlokomhaka** **5. Leswi swi fambiseke xiswona** 6. Ku tivisiwa swimunhuhatwa na mbangu **7. 3. Swiendlo leswi vangeke ku bohana ka swilo** *8. Nkarhi lowu nga hundza* *9. Lavile, vurile, fambile,yimile, tekile.* Marito lawa ya kombaka nkarhi *Khale ka khaleni,, sikurin'wana, kutani ke* *N'wangulano* *"A wu nga fambi"* ***4. Xiboho na mahetelelo*** "A wu fanerile ku ya enambyeni" " Ndzi to nwa"

DLILOSARI

angarhela- ku katsa, hi xitalo, swilo hinkwaswo

angula - hlamula, ku va na rito eka mhaka

dikixinari - xihlamuselamarito

dlilosari- nxaxamelo wa marito/matheme lama tirhisiweke eka xitsariwa, na tinhlamuselo ta wona

dyondzo ya le hansi - tidyondzo ta xikolo to sukela eka Giredi ya R kufika eka Giredi ya 12

encenyeta- vuyelela leswi vuriweke/endliweke hi un'wana/xin'wana

fonimi- letere leri vangaka ku cinca ka nhlamuselo ya marito lama fanaka hi mpeleto

hlela - ku pima nkoka, ku lavisisa ntiyiso wa mhaka, ku pfuxeta switshuriwa hi xikongomelo xo swi antswisa

hluvukisa - antswisa, kurisa

Inthavhiyu- ku vutisa swivutiso ku lava kuma ntiyiso wa xiheri lowu munhu a nga na wona mayelana na timhaka to karhi

ku andlala - ku veka timhaka erivaleni, ku hlamusela timhaka

ku dyondza ka nkarhi na nkarhi - ku va munhu a tshama a ri karhi a dyondza minkarhi hinkwayo

ku hlaya swin'we- ku hlaya hi mintlawa yi mbirhimbirhi kumbe ku tlula

kungu - pulani

ku kunguhata - ku lulamisela ku endla xo karhi kumbe ku endla mpfapfarhuto

ku tirhisa marito yo tika - ku tirhisa marito lama nga twisisekiki

ku tsala swin'we- ku tsala hi mintlawa ya mbirhimbirhi kumbe ku tlula

ku va na xiave/ku teka xiave - ku hoxa xandla eka migingiriko yo karhi

ku yisa mburisano emahlweni - ku yisa mhaka emahlweni ku suka laha yi gimetiweke kona

lemuka (ndzemuko) - ku tsundzuka xanchumu lexi u nga tshama u xi vona; ku tiva xo karhi loko u xi vona

mafundza - ku landzelela maendlelo yo karhi lama vekiweke/amukelekaka

makambelelo yo aka mudyondzi - i makambelelo man'wana lama tirhisiwaka hi xikongomelo xo kombisa mudyondzi mbuyelo wa leswi a swi kumeke

makambelelo yo kamberiwa hi tintangha-i makambelelo laha vadyondzi va nyikiwaka nkarhi wo kambelana mintirho ya vona vini

makambelelo yo andlalela - i makambelelo man'wana na man'wana lama lavisisaka mpimo wa vutivibya mudyondzi na leswi a nga kotaka ku swi endla

makambelelo yo katsakanya - i makambelelo ya ximfumo lama endliwaka hi ku hela ka n'hweti, kotara,kumbe yuniti

makambelelo yo nyika mintirho-i makambelelo yo nyika vadyondzi mintirho yo karhi ku kambela vuswikoti na vutshila bya vona

makambelelo yo tikambela-i makambelelo laha mudyondzi a nyikiwaka nkarhi wo kambela ntirho wa yena n'wina

makambelelo yo tirhisisa swikambelwana-i makambelelo lama hlengeletaka vumbhoni bya mudyondzi hi kulandzelela maendlelo yo karhi naswona vadyondzi va kamberiwa hi nkarhi wun'wehi ndlela yo fana

makambelelo yo xiyaxiya-i makambelelo yo teka vumbhoni bya mudyondzi nkarhi wun'wana na wun'wana lowu a nga eku dyondzeni

makambelelo yo xopela swiphiqo-i makambelelo man'wana na man'wana lama tirhisiwaka ku paluxa swirhalanganyi na ku lava tindlela to swi lulamisa

manyokanyokana- matsalelo yo gombonyoka lawa van'wana va nga kotiki ku ma hlaya

mbangu - ndhawu kumbe matshamelo ya swilo eka switshuriwa, ndhawu laha ririmi ri tirhisiwaka kona

mbulavurisano- maendlelo man'wana na man'wana lama tirhisiwaka ku nyiketana na ku hangalasa mahungu exikarhi ka vanhu

mbulavurisano wo nyiketana-ku vulavula hi ku siyerisana

mbuyelelo- ku vuyelela mimpfumawulo/letere/rito/xivulwa

mfanelo - ku va swilo swi ri hi ndlela leyi swi lavekaka hi yona kumbe leyi amukelekaka

mfuwo - swilo swa ndhavuko

milawu - milawu ya matsalelo na mapeletelo

misinya - milawu

moya - xiyimo lexi muvulavuri a nga eka xona

mpfanganiso - nkatso kumbe vuxaka bya swilo swo hambanahambana hi ndlela yo nghenelelana

mpfelelo wa marito - ku tumbuluka ka marito yo huma ka man'wana

mimpfumawulo - mimpfumawulo lowu vumbaka xiphemu xa mbulavulo wa vanhu

mpimaniso - ku kuma ku fana na ku hambana

ncino - mbuyelelo wa mimpfumawulo leyi fanaka

ndzima - ku leha ka ntirho lowu faneleke ku endliwa

ndzungulo - ku rungula timhaka leti nga humelela

nkamakholo - xigaririmi xo pfumala nyanyulo

nkanakaniso - nhlamuselo leyi nga riki erivaleni

nkandzinganelo - ku ka vanhu va nga khomiwi ku fana

nkatsakanyo - nkomiso wa timhaka hi marito ya wena n'wini

nkhapelano - ku komba ku nyiketana ka mithwaso kumbe swiyenge swa mithwaso eka magondzo yo dyondza

nkhaqato - ku tirhisa kumbe malongoloxelo ya timhaka hi ndlela leyi amukelekaka na hi mfanelo

nkhetekanyo - ku ava swilo ku ya hi vuxaka bya swona

nkhulukelano - ku komba vuxaka na vun'we bya miehleketo kumbe timhaka eka xitshuriwa

nkhuluko - mavekelo ya timhaka hi ndlela yo ka yi nga ri na ku kanakana

nkongomelo - mongo wa mhaka / dyondzo ya mhaka / mhakankulu

nkongomo - leswi munhu a kongomeke ku swi endla, leswi a langutaneke naswona ntsena

nsongavutivi - buku kumbe xikatsa xa tibuku lexi nyikaka timhaka hi xiyenge xin'wana na xin'wana xa vutivi kumbe tinhlokomahaka to hambanahambana (ensayitlilophediya)

ntivomatsalelo - dyondzo ya milawu ya matsalelo na mapeletelo ya ririmi

ntivontsalo - dyondzo ya ku tsala maletere na mimfungho ya ririmi

ntlangu - encenyeto-migingiriko yo encenyeta eke ntlangu

ntlawahata - ku ava swilo ku ya hi vuxaka bya swona

ntokoto - ku tiva swilo hi ku va u swi vonile kumbe u swi endlile wena n'wini handle ko twa hi van'wana

ntshikelelo - ku tiyisisa mhaka yo karhi/ku tshikelela mhaka yo karhi

nxopaxopo wa xihenhla - ku langutisa hungu ro karhi xihenhla; ku nga ri hi vuxokoxoko

n'watindzimi - munhu loyi a tivaka tindzimi to tlula rin'we; mudyondzi(si) wa swa tindzimi

peletwana - xiphemu xa rito lexi ku hefemuriwaka endzhaku ka xona loko rito ri twarisiwa hi ku nonoka, xik. rito 'nonoka' ri na mapeletwana manharhu, ku nga: no-no-ka

phewa - mhaka yo ka yi nga twali

phofula - ku humesa matitwelo

qhinga- ndlela yo kongoma yo endla swo karhi

rimba ra mithwaso - xitirho xo pima vuswikoti bya munhu

rimba ra ntirho - pulani ya ntirho

ririmi ra le kaya - ririmi leri mudyondzi a ri tirhisaka laha a kuleleke kona naswona leri a ri tivaka na ku ri vulavula handle ko tilumaluma. Mudyondzi a nga ha va na tindzimi to tlula rin'we ta le kaya

ririmi ra mfanelo - ku vula timhaka hi ndlela leyi amukelekaka

ririmi ra swikoweto - ku tirhisa swirho ku vula mhaka, ku fana na ririmi leri tirhisiwaka hi timbheveve

ririmi ro engetela - ririmi rin'wana na rin'wana leri dyondzisiwaka ku engetela Ririmi ra le Kaya

swanomo - leswi runguriwaka / vuriwaka hi nomo

swiaki swa ririmi - swihluvi swa mbulavulo ku katsa marito man'wana

swiaki swa swivulwa - swiphemu hinkwaswo leswi tirhisiwaka ku vumba swivulwa ku nga va swinembeletwana kumbe swihluvi swa mbulavulo

swihlamuselamarito - tidikixinari na tibuku ta minongonoko yin'wana ya tinhlamuselo

swihoxaxandla - vanhu lava nga na xiave eka timhaka to karhi

switirhisiwa/switirho - swilo leswi tirhisiwaka loko ku endliwa swilo swo karhi tanihi ku tsala, ku vulavula na swin'wana na swin'wana

switiviso- timhaka leti tivisiwaka vanhu hi nomo kumbe ti tsariwile

tinxaka ta swivulwa - swivulwa swi na tinxaka to hambanahambana to fana na swivulwa swa ntolovelo, swivulwa leswi nga ka nandzulo na swivulwa swo vutisa

tsotsosela - ku tshikelela

vaamukeri va mahungu- vayingiseri, vahlaleri na vahlayi va switshuriwa

vamavizweni - marito ya tinhlamuselo to fana

vambanisa - longoloxa na ku veketela minchumu yo karhi eka ndhawu yin'we hi xikongomelo xo lava ku vona kumbe ku kuma ku yelana kumbe vuxaka bya yona

vitonkomiso - vito ro twarisiwa hi maletere kumbe mapeletwana yo sungula yo fana na HURIRIXI (Huvo ya Rixaka ya Ririmi ra Xitsonga)

vonelo- matwisiselo ya mhaka

vufanisi - marito yo humesa swifaniso swa le miehleketweni ku fana na xigego, xihlambanyiso na swin'wana

mpimohansi - mpimo wo karhi wa xiyimo xa le hansi lowu fikelelekaka

mpimohenhla - mpimo wo karhi wa xiyimo xa le henhla lowu fikelelekaka

vundzeni - leswi faneleke ku dyondzisiwa

Vutindzimimbirhi - vuswikoti byo tirhisa tindzimi timbirhi

vutindzimibirhi hi ku engetela-ririmi leri dyondziwaka leri engeteriwaka eka Ririmi ra le kaya

vutshila - vuswikoti kumbe vuxongi

xifaniso - mpfampfarhuto wo yimela xo karhi lexi voniwaka

xiletelo xa makambelelo-xitirho xo letela lava kambelaka matirhelo ya mudyondzi eka ntirho wo karhi (rhubiriki)

ximunhuhatwa - mutlangi eka xitshuriwa

yelanisa - ku komba ku yelana ka swilo

XIPHOKHAMA - Xitatimende xa Pholisi ya Kharikhulamu na Makambelelo